

1-20
16 a

Гос. Орд. Тр. Раб. Ст.
Публичная Б-ка
ОД. НАЦ. АМН-РМ

2.

Коммунисти теел

1936

SISUKORD

	Lhk.
Eesleht: A. P. Karpinski	
Valitsuse teadaanne _____	1
O. R.:	
Staalinlik Konstitutsiooni projekt — teeninliku rahvuspoliitika võit (pildiga)	2
A. MAURER:	
Stahaanovlik aasta nõuab stahaanov- likku viljakoristust _____	6
S. ALLERMANN:	
Tugeva, terve perekonna ja noorsoo eest (pildiga) _____	10
R. VAKMAN:	
Seisukorrast Hiinamaal _____	13
O. R.:	
Jooni fashistlikust Eestist _____	19
R. VAKMAN:	
Maailma-majanduse küsimusi _____	25
M. GORKI (tõlge):	
„Mustlasepoiss“ _____	29
V. LEBEDEV-KUMATSH:	
Laul kodumaast (noodiga) _____	38
MATE ZALKA (tõlge):	
Kivikaev _____	39
K. TREIN:	
M. Gorki — proletariaadi kunstnik (pil- diga) _____	41
H. MOOSBERG:	
Alg-aja kommunistliku ühiskonna aja- loost _____	46
Akad. I. M. GUBKIN (tõlge):	
Mida Nõukogude Liidu maapõues leidub	53
Akad. I. G. EICHFELD (tõlge):	
Põhjamaade põllupidamine _____	55
G. TOLIN (tõlge):	
Kultuuri kasv Nõukogude Liidus _____	57
Teaduslik ringvaade: Tööstusliku keemia rahvusvaheline kongress. Uut vähjatõve arstimise alalt. Väiksed teated _____	59
A. RIIT:	
Kroonika: Valgest Eestist _____	63

Aleksander Petrovitsh Karpinski

7/I 1847 — 15/VII 1936.

2071 Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 2

Juuli

1936

Valitsuse teadaanne

NSVL valitsus teatab kurvastusega, et öösi vastu 15. juulit s. a. suri Moskva all suvemajas südamerabandusse, mis järgnes raskele haigusele, NSV Liidu Teaduste akadeemia president akadeemik ALEKSANDER PETROVITSH KARPINSKI, 90-das eluaastas.

Nõukogude Liit kaotas akadeemik A. P. Karpinski näol ühe oma kõige suurema õpetlase, väljapaistva ühiskonnategelase ja Teaduste akadeemia alalise juhi, algades 1916. aastast.

Akadeemik A. P. Karpinski, kes oma teaduslikkude töödega üleilmse kuuluse võitis, on nõukogude geoloogia alusepanija, ja tal on nõukogude maa ees kõige suuremad teened.

A. P. Karpinskiga varises hauda üks kõige suuremaid nõukogude teadusemehi, kelle uurimistööd mitte ainult Nõukogude riigi, vaid kogu maailma teadusesalve raudvaraks jäävad. Tema üleilmset kuulust on rahvusvaheline teaduseilm sellega märkinud, et ta A. P. paljude teaduste-akadeemiade auliikmeks valis, talle seega oma ridades silmapaistva aupaiga andes.

70 aastat teaduslikku tööd, sellest 50 aastat Teaduste akadeemia liikmena ja 20 aastat tema juhatajana — need arvud märgivad teesambaid ta teaduslikus elukäigus, mille sarnaseid vähedele osaks langeb.

Sündinud end. Permi kubermangus, Uraalis, Bogoslovski tehase mäeinseneri pojana, lõpetanud 19-aastaselt (1866) mäe-instituudi, kutsutakse A. P. varsti selsama instituudi õppejõuks ja kümme aastat hiljem — instituudi professoriks geoloogia õppetooli. 1886. a. valitakse ta juba Teaduste akadeemia liikmeks, ja 1916. a. selle presidendiks.

A. P. Karpinski sügava uurimistöö tulemuseks oli kõigepealt Uraali geoloogilise

ehituse pilt, eriti Uraali idakallaku keskmise ja lõunapoolse osa ja Orenburgi kubermangu geoloogiline kirjeldus vastava geoloogilise kaardiga. Hiljem andis ta üldise laialdase pildi kogu Euroopa-Venemaa geoloogilisest ehitusest Valgemerest kuni Kaukaasiani, kuhu liitus rida eelmisi üksikuurimusi, näit. Volõnia, Pihkva kubermangu jt. alade kohta. Teaduslikult eriti väärtuslik on tema uurimistöö Euroopa-Venemaa geoloogilise mineviku kohta (1919), millest üks eriosa, juba ta varem uurimisastmetel, alam-permi ladedest tikkudes sinnamaani tundmata nõndanim. „artini“ kihi avastamisele oli viinud.

Neil uurimistöödel on määratu praktilik tähtsus olnud Uraali tööstuse arenemisel; eriti sai eelnimetatud uue kihi avastamine lähtekohaks nafta otsimisele Uraalist ja seal viimastel aastatel N. Liidu uue suure naftatööstuse loomisele, millele Ischimba-jevov juba alus on pandud. Täie õigusega nimetatakse A. P. sellepärast nõukogude maa geoloogia alusepanijaks.

Ainult möödaminnes võime nimetada

veel tema uurimistöid paleontoloogias (muinasteaduses) ja petrograafias (kivide uurimises, mineraloogias), kuivõrd paleozoiliste sademete uurimine eespoolnime- tatud „artini“ kihi avastamisele viiski.

Oma määratu teadusliku töö kõrval on A. P. Karpinski kõige suurema aktiivsusega osa võtnud ühiskondlikust tööst. Nõukogudeeelisel Venemaal juba seisis ta pea kõigis ühisustes, teaduslikkudes selt- sides jne, mis geoloogiliste uurimistöö- dega tegelesid, eesotsas, juhtival kohal. Kohe oktoobrirevolutsiooni järel andis ta enese täielikult nõukogude valitsuse teeni- stusse, ja tema juhatusel toimuski ning viidi läbi Teaduste akadeemia ümberor- ganiseerimine Nõukogude Liidu majan-

duse arendamise nõuetele vastavalt. Oma kõrge vanaduse peale vaatamata võttis A. P. kuni viimaste päevadeni aktiivselt uue ühis- konna loomise küsimustest osa ja juhtis akadeemia tegevust. Alles kuu aega enne lahkumist avaldas ta artikli nõukogude uue Konstitutsiooni projekti kohta, selle määratu tähtsust ja sm. Stalini osa pro- jekti kokkuseadmisel alla kriipsutades.

Terve Nõukogude Liidu töörahas, kogu teaduseilm mälestab tõsiselt leinas nõu- kogude kõrgema teadusliku asutuse juhti, nõukogude suuremat teadusemeest ja aktiivset ühiskonnategelast, kelle eeskuju kauaks alale jääb Nõukogude maa pare- mate poegade esindajana.

STAALINLIK KONSTITUTSIOONI PROJEKT — LEENINLIKU RAHVUSEPOLIITIKA VÕIT

Sotsialism on jäädavalt võitnud ühel kuuendikul maakera pinnal, kus enam kui poolteistsada mitmesugust rahvast elab. Sotsialismi võit tähendab määratu kõrget valmistamisjõudude taset, manjanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud endise tsaari- Venemaa muutmist kõige uuema tehnikaga varustatud tööstusemaaks. Igaüks saab aru, missugused muudatused *on juba* sündinud ja *sünnivad* maa industrialiseerimise taga- järjel mitmesuguste rahvuste seas. Majan- dus on rahvaste elu alus, uus majandus löi ja loob hoopis uued vahekorrad inime- ste vahele. Kui tsaari-Venemaad nime- tati rahvaste türmiks, siis tuleb seda mõista nii, et Venemaal asuvatel rahvustel, vähe- matel kui suurematel, puudus majandus-liku elu arendamise võimalus ja ühes sellega ka kultuurilise arenemise välja- vaade. Tsaari-bürokraatia ja kapitalistid võtsid „valitseva rahva nimel“ kümnetelt väikestelt rahvustelt ja vähemrahvustelt õiguse oma majanduslikule ja kultuurilisele iseseisvusele. Kümned rahvused ja väikerahvad kannatasid kahekordset sur- vet — nad vaevlesid „oma“ ja vene või saksa jt mõisnikkude, kapitalistide ning kulakute surve all. Väikerahvad kaugel põh- jamaa rannikutel ja taigades, miljonilised kasahhi, usbeki, tadshiki rahvad arvati väljasurevate rahvaste hulka, nende kui kultuurirahvaste oletsemisele tõmmati kriips peale. Teiste, juba kõrgemal kultuuriast- mel seisvate rahvaste majanduslikule ja

kultuurilisele arenemisele pändi tõkked ette, neile keelati oma emakeele tarvita- mine, nende kirjandust ja kunsti kiusati kõige metsikumalt taga. Nende endiste mahasurutud rahvaste rahvalauludes väljen- dub see endine raske ja rõõmutu elu, perspektiivi puudumine paremale ja ilusa- male elule.

Selle sünge elu, rahvaste türmi, hävitas suur sotsialistlik oktoobrirevolutsioon, pu- rustades mõisnikkude ja kapitalistide toore vägivalla, võttes neilt nende võimu aluse — eraomanduse õiguse valmistamisvahendite ja abinõude peale. Vabrikud, tehased, raudteed, maa, metsad läksid töörahva kätte. Endine tsaari-Venemaa sai jäädavalt hävitatud. See oli rahvaste vabaduse algus. Langesid orjuseahelad, esimest korda paistis rõhutatud rahvastele vabadusepäike. Lenini-Stalini kommunistlik partei seisis selle vabadusevõitluse eesotsas ja juhtis seda võitlust.

Lenin kirjutas „Töötava ja kurnatava rahva õiguste deklaratsioonis“, et Nõuko- gude Venemaa vabariik luuakse vabade rahvaste vaba liidu alusel, kui nõukogude rahvuslike vabariikide föderatsioon. Et see vabade rahvaste vaba liit kindluneks, kasvaks ja võitmatuks muutuks, selleks oli vaja hävitada igasugune inimese kurnamine inimese poolt, kõrvaldada täielikult ühis- konna klassidesse jagunemine, halastamata maha suruda kurnajate vastupanek ja maks- ma panna ühiskonna sotsialistlik kor-

raldus, sotsialism võidule viia tervel maal.

Rahvuslik iseseisvus, rahvuste vabastamine ilma kurnajate võimu hävitamiseta ei ole kusagil teostatav. Kapitalistliku ilma katsed aastakümnete jooksul lahendada rahvuse küsimust rahvaste vaba arenemise teel eraomanduse maksmajäämise juures on viljata olnud. Seal, kus inimene kurnab inimest, ei või olla ka mingit vabadust rahvustele. Suured ja väiksed niinimetatud vabadusesõjad, kui need pole kapitalistide ja mõisnikkude võimu vastu sihitud ehk imperialistliku riigi vägivalda vastu, on alati viinud rahvuste veel laialisemale orjastamisele. Inglismaa surub Palestiinas, Indias, Araabias, Aafrikas veriselt maha rahvaste iseseisvuse püüded. Itaalia lubas, nagu hirvitamiseks inimeste õiguste üle, Abessiinias „tsivilisaatori“ osa etendada, kuid abessiinlaste iseseisvuse hävitas ta kihvtiste gaaside ja pommidega. Poola fashistlik valitsus, mis koosneb „eht poolakatest“, surub veriselt maha Poola ukrainlaste, slovakkide, juutide püüded kultuurse autonoomia poole, selle kõige tühisema nõudmise poole, mis isegi kirjutatud kodanlisse põhiseadusesse. Kuid ei Poola ega teised fashistlikud valitsused ei anna oma vähemusrahvustele isegi kõige nigelamat kultuurset autonoomiat. Eesti kodanlus paneb maksuma Peteris, kus põhielanikud venekeelt räägivad, eestikeelse asjaajamise kohtutes; koolis peavad lapsed *eesti* keeles õppima, kuigi nad midagi aru *ei* saa mis õpetatakse. Isegi „jumalat“ ei lasta emakeeles paluda!

Nõukogude rahvad võitlesid oma iseseisvuse eest. Nad löid tagasi sisemise ja välise kontrevolutsiooni pealetungimised, purustasid avalikus sõjariistus võitluses nende vastupanu. NSVL esimeses põhiseaduses kirjutatakse: „Ainult nõukogude süsteemi juures, ainult proletariaadi diktatuuri tingimustes, koondades nõukogude ümber rahva enamuse, on võimalus olnud juurteni hävitada rahvuslikku kurnamist, luua vastastiku usalduse õhkkonda ning panna alus rahvuste vennalikule koostööle“.

Selle vennaliku koostöö tagajärjel ongi kerkinud meie võimas NSV Liit, maailma kõigi rõhutute ja kurnatute armastatud kodumaa. See, mis oli üksikult võimata, sai juba teoks, tõelikkuseks ühise võitlusega, ühise tööga. „Üksikute vabariikide olemise juures oli võimata rahvamajandust jalule seada“, — ütleb NSVL esimene põhiseadus. Kolmteistkümme aastat on sellest mööda, kui esimene põhiseadus

vastu võeti. Nüüd on esimese põhiseaduse peamised nõudmised teostatud. Staalinliku Konstitutsiooni projekti 2. paragrahv kõlab seepärast kui kokkuvõtte juba kättevõidetud saavutustest: „NSVL poliitilise aluse moodustavad tööraha saadikute nõukogud, mis mõisnikkude ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kättevõitmise tagajärjel on üles kasvanud ning tugevaks läinud“. See, mis kirjutatud Konstitutsiooni projekti, on kättevõidetud *proletariaadi diktatuuri abil*. Ja nüüd on uueks muutunud kogu maa. Hoo pis teistsuguseks on muutunud inimesed. Meie ei saa siin üles lugeda neid saavutusi, mis rohkearvuline rahvastepere Nõukogude Liidus on kätte võitnud. Nende võitude üleslugemiseks oleks tarvis paksum raamatud kirjutada. Vaatame ainult mõnda, kõige üldisemat saavutust.

Meil on *Armeenia* NS Vabariik. Tsaari ajal olid armeenlased kõige mahajäänud ja kõige põlatud rahvas. Kirjaoskajaid oli nende seas vaevalt 10 protsenti. Tsaarivalitsus organiseeris armeenlaste kallal pogrommisid (rüüstamisi). *Nüüd* on Armeenias lausa kirjaoskajate maa. Armeenias on üle 1000 kooli, kus enam kui 200 tuhat last õppimas, 47 tehnikumi, 13 ülikooli. Armeenias on oma keemia-, raua-, vase-, ehitusematerjali tööstus. Talumajapidamistest on 80 prots. kollektiviseeritud, põldudel töötavad traktorid, kombainid ja teised keerulikumad põllutöömehhanismid.

Usbeki NS Vabariik. Üldiselt ei tuntud varem seda nimegi. Usbekid olid rändajad rahvad, karjakasvatajad, täiesti kirjaoskamatud. Ainult 2 protsenti oli nende seas kirjaoskajaid ja needki — vaimulikud. *Nüüd* tõuseb kirjaoskus juba üle 70 protsendi. Usbeki koolides õppis 1935. aastal 674 tuhat last oma emakeeles. Vabariigis on 23 ülikooli, 70 tehnikumi, 28 tööliste fakulteedi (keskkoolid täisealistele). Enne revolutsiooni oli seal üks teater ja seegi vene teater. Nüüd on 35 teatrit, rõhuvas enamuses kohalikud usbeki teatrid. Enne revolutsiooni ei olnud Usbekistanis tööstust üldse mitte. Nüüd on seal uus, eesrindliku tehnikaga varustatud suur tekstiiltööstus, toiduainete valmistamise ettevõtted jne.

Gruusia NS Vabariik. Rahvusvaheline kontrevolutsioon ja ta agentuur — vähemlased — ei ole siamaani väsinud Nõukogude Gruusia üle igasugust laimu ja valet kirjutamast. Seniajani aetakse provokaatorlikku juttu, et „vene rahvusest enamlased“ hävitavat selle vana kultuurirahva iseseisvust, ajavat seal venestamise poliitikat. Seda tehakse teadlikult, et välismaa

tööliste ja töörahva eest varjata staalinliku rahvusepoliitika tulemusi. Nõukogude korra juures on Gruusia õitsevaks sotsialistliku tööstuse ja põllumajanduse maaks muutunud. Nõukogude kord purustas põhjani Gruusia vürstide ja vürstikeste majandusliku aluse ja tegi lõpu nende poliitilisele mõjule. Gruusias ja Taga-Kaukaasias üldse on esimest korda ajaloos kadunud igivana rahvaste vaheline vihavaen, mida õhutas tsaarivalitsus ja millele rajas oma võimu Gruusia vähemlus, see rahvusvahelise imperialismi otsekohene käsik. Gruusias on määratusuured saavutused oma rahvusliku kultuuri, kunsti, kirjanduse arenemises. Gruusia majanduslik ja kultuuriline edasijõudmine on piltlikuks näiteks kõikidele teistele rahvastele fashismi maadel, mis võib rahvastele anda proletariaadi diktatuur. Rõhutud, majanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud rahvad on meil tõusnud kõrgele majanduslikule ja kultuurilisele iseseisvusele. Seda võimaldas saavutada proletariaadi diktatuur.

Kodanline diktatuur Poolas, Eestis, Lätis, Leedus jne ei loonud laialistele rahvahulkadele paremat elu, ei vabastanud Poolas olevaid ukrainlasi, valgevenelasi ja teisi vähemusrahvuseid, ei loonud neile ei majandusliku ega kultuurilise arenemise tingimusi. Poolas nälgivad väikerahvused selle sõna otsekoheses mõttes. Rahva raske majanduslik seisukord, töörahva piirita kurnamine on neis riikides viinud sündimiste arvu järjekindlale langemisele. „Eesti Statistika“ kuukiri, analüüsides sündimiste ja suremiste vahekorda, jõuab otsusele, et kui sündimiste arvus järsku tõusu ei tule, siis langeb 20—29-aastaste täistöötajate arv Eestis 93.669-lt inimeselt 1934. aastal 71.320-le inimesele 1960. a. See tähendab, et viimaste aastate jooksul on Eestis sündimiste arv peaaegu võrdne olnud suremiste arvuga. See ei kindlusta loomulikku rahva juurdekasvu. Haigused, rasked töötingimused, korteriolud hävitavad suure osa noori, ja niiviisi väheneb täistöötajate arv. Sellepärast tulebki fashistlik statistik kurvale otsusele, et Eestis väheneb täistöötajate arv, jäävad järele raugad, töövõimetud inimesed. Eriti suur on suremiste arv linnaelanikkude seas. Juba mitu aastat ületab linnaelanikkude suremiste arv kaugelt sündimiste arvu. Ainult maal on veel sündimiste arv kõrgem suremiste arvust, ja sedagi mitte enam kõigis maakondades (näit. oli Viljandimaal 1935. a. suremiste arv suurem). Niisugune on kodanlise diktatuuri hävitav mõju valmistamisjõudude arenemisele. Kodanlis-fa-

schistlik diktatuur kisub rahvaid tagurpidi, sünnitab viletsust, hävitab valmistamisjõude.

Proletariaadi diktatuur oli nõukogude rahvastele nende arenemise seaduseks, s. o. sõjariistaks, programmiks majanduslikul ja kultuurilisel, riiklikul ja poliitilisel ehitusetööl. Rahvaste üheõiguslus on siis tühi sõnakõlks, kui see üheõiguslus ei tugine majanduslikule ja kultuurilisele, riiklikule ja poliitilisele iseseisvusele. Nõukogude esimene põhiseadus kirjutas oma paragrahvidesse, et liidu-vabariikide suveräänsus on kitsendatud ainult neis piirides, mis Liidu otsustamisele kuuluvad. Liidu-vabariigid löid oma territooriumil uusi tööstuslikke ettevõtteid, arendasid kaubandust, korraldasid ümber põllumajandust. Tööstuseproletariaat, mis algusest peale juba ühes tööstuse arenemisega tekkis, aitas rahvusvabariikides, oblastites võitlust pidada kulakliku ollusega ja muude kodanlike klassi jäänustega. Niiviisi arendas proletariaadi diktatuur seda pinda, millel rahvuste tõelik iseseisvus kasvama hakkas. Meie, nõukogude rahvuste, iseseisvus, vabadused, kultuur erineb selle poolest kodanlisest iseseisvusest, et nende, kodanlaste, iseseisvus on mõisniku, kapitalisti iseseisvus töörahva üle, meie, nõukogude rahvuste, iseseisvus, demokraatia, vabadused, on kurnajateklassi hävitamine, halastamatu võitlus kulaklike olluste vastu.

Vastavalt sellele põhimõttele on rajatud ka meie riiklik korraldus. Nõukogude liidu-vabariik seisab oma riikliku korralduse poolest hoopis teistsugustel alustel, kui ükskõik missugune kodanlike riigi korraldus (näit. Ameerikas, Schveitsis jm). Kodanliste riikide föderatiivse korralduse põhiolu seisab üksikute riigiosade „üheõigusluse“ vormaalses tunnustamises. Tegelikult ei ole neil mingit „üheõiguslust“ Nõukogude liidu-vabariikide föderatsioon aga tähendab rahvaste üheõiguslust, mis rajatud kindlale materjaalsele alusele — riiklikule korraldusele ja majanduslikule süsteemile. See üheõiguslus kinnitatakse sellega, et igale liidu-vabariigile jääb õigus NSV Liidust vabalt välja astuda. Üheski kodanlikes föderatiivses riigis ei ole osariikidel sarnast õigust.

Rahvuslik iseseisvus oma riiklikus korralduses tugineb demokraatlikule tsentralismile, nõukogude demokraatiale. Kodanlikes poliitikud ütlevad, et meil ei olevat mingit demokraatiat, sest kus ei olevat mitmesuguseid parteisid, seal puuduvat ka demokraatia. Niisugust demokraatiat meil küll ei ole, sest kurnajateklassid on

Linovitski MT-jaama traktoribrigaad (Tsherniigovi oblast) NSV Liidu Konstitutsiooni projekti läbi arutamas.

meil hävitatud, meil on jäänud alale veel vaid klasside jäänuste iseäraldused, kuid nende jaoks pole parteisid vaja. Meil on ainult üks partei — proletariaadi kommunistlik partei. Meie demokraatia seisab selles, et laialised töörahva hulgad meil riiklikust ja valmistuslikust ehitusetööst osavõtmisele ja selle juhtimisele on tõmmatud. Vaatamata rahvusele ja rassilisele kuuluvusele võib igaüks riiklikust ja valmistuslikust, ühiskondlik-poliitilisest elust osa võtta. Niisugust laialist demokraatiat ei või omale ükski kodanline riik lubada. Sest järgmisel päeval pärast niisuguse demokraatia teostamist kukutaksid töörahva hulgad kodanlise valitsuse ja võtaksid neilt tehased, vabrikud ning maa.

Meie riikliku korralduse praktikas on välja kujunenud rahvuslik-riikliku vormi kolm peamist tüüpi: autonoomne oblast, autonoomne vabariik ja liidu-vabariik. Need kolm vormi ei tähenda seda, et sel rahvusel, kes ühinenud autonoomsesse oblastisse, oleks vähemad õigused, kui seda on rahvustel, kel on oma vabariigid. Kõik rahvused on üheõiguslised. Konstitutsiooni projekti 123. paragrahv kriipsutab seda

üheõiguslust teravalt alla. Projektis üteldakse: „NSV Liidu kodanikkude üheõiguslus, vaatamata nende rahvusele ja rassile, kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel, on muutmatuks seaduseks“. NSVL Konstitutsioon keelab kategooriliselt ühe rahvuse eesõiguse jutlustamist teise ees. Niisugust propagandat karistab seadus, niisamuti karistab seadus neid, kes ükskõik missugusel moel jutlustavad viha ja põlgust rahvuste vahel. Kodanlikes riikides sünnib kõik vastupidi: seal kihutatakse üht rahvast teise vastu üles, nn. „valitsev“ rahvas loetakse kõige paremaks ja kõige suurema eesõigusega rahvaks.

Sellepärast ei tähenda meil mitmesuguste riiklike korralduste vorm mitte mingit eesõigust rahvustele, vaid iga riiklik vorm, näiteks, rahvuslik autonoomne oblast, on tingitud sellest, missugusel majandusliku ja kultuurilise arenemise astmel teatud rahvus seisab.

Uues Konstitutsiooni projektis on üles kirjutatud meie liidu-vabariikide, rahvuslike autonoomsete vabariikide ja oblastite riikliku elu korralduse vormid. Need

vormid on järeiproovitud praktilikus töös, need aitasid mahajäänud rahvused kultuurirahvasteks kasvatada, neile jõuka ja kultuurse elu alused luua. Lenini-Stalini rahvusepoliitika võidul NSV Liidus on määratu suur rahvusvaheline tähtsus. See poliitika on teenäitajaks rõhutatud rahvaste vabastamisele imperialismi ikke alt terves ilmas.

Tsaarivalitsus rõhus ja kiusas taga kogu Venemaa rohkearvulist rahvusteperet. Kuid vene rahvas võitles ühes kõigi teiste rahvustega jõhkra tsarismi vägivalda vastu, ja Lenini parteiga eesotsas kukutati tsarism, ning hävitati kodanlus kui klass. Lenini-Stalini partei on alati võidelnud rahvuste üheõigusluse eest ja selle üheõigusluse pandiks püstitas ta Nõukogude Liidu — uut tüüpi riikliku korralduse sotsialismile jõudmiseks. Vene rahvas on

vennalikult oma vendi aidanud. Austus ja lugupidamine kasvab kõigis rahvastes vene rahva, vene kultuuri ja kunsti vastu. Selle uue tundmuse rahvaste südamesse on kommunistliku partei rahvusepoliitika kasvatatud.

Kogu maailma kurnatud ja rõhutatud rahvad näevad meie Liidus ainukest maad, kes kannab rahvaste vabastamise lippu, kes on loonud korra, mis kindlustab rahvustele tõeliku üheõigusluse majanduslikus, poliitilises, kultuurilises elus. NSVL staalinlik Konstitutsioon on miljonitele proletarlastele ja töötavatele hulkadele kapitalistlikus maailmas vaimustavaks võitluseprogrammiks kapitalismi ja fashismi vastu, proletariaadi diktatuuri eest, sotsialismi ja kommunismi täieliku võidu eest terves maailmas.

O. R.

Stahaanovlik aasta nõuab stahaanovlikku viljakoristust

Sm Stalini loosung: tõsta viljasaak lähema 3—4 aastaga 7—8 miljardi puudani, leidis üle kogu Nõukogude Liidu kõige elavamast vastukaja juba käesoleva aasta kevadise külvie ettevalmistamises, mis igitpidi palju paremini, hoolikamalt, põhjalikumalt sündis kui eelmistel aastatel. Eesrindlikkudes kolhoosides algas see ettevalmistustöö juba läinud sügisel. Näiteks, „Külvaja“ kommuunal (Aasovi-Mustamere krais) oli juba jaanuaris seemnefond täielikult välja eraldatud ja ära puhastatud. Kohe peale sügiseste koristustööde lõpetamist asuti põllutöö-inventari remontimisele ja seati masinad ning riistad õigeaks ajaks korda.

Suurt rõhku pandi üldse seemneviljale. Kolhoosid üksi kogusid kevadeks 9 miljoni tsentnerit rohkem seemnevilja kui eelmisel aastal, ja seda puhastati ning sorditi palju laiemal ulatusel kui kunagi enamalt. Ütlemata kiiresti areneb seemnevilja suvistamine (jaroviseerimine — vilja kasvuaja lühendamine seemne erilise ettevalmistamise tagajärjel): suvistatud seemnega on tänava täis külitud 6,7 miljoni hektaari. Kuibõschevi krais on 48 protsenti, s. o. ligi pool kõigist põldudest suvistatud seemnega täis külitud, Orenburgi oblastis koguni 51%.

Suuremat tähelepanu on pööratud ka põldude väetamisele. Kevadeks oli kaks

korda rohkem sõnnikut põldudele veetud kui eelmisel aastal. Kui läinud aastal 1. juuniks ainult 218 miljoni koormat sõnnikut oli välja veetud, siis tänava samaks ajaks — 454 miljonit. Ka maa harimist toimetati tänava, stahaanovlikul aastal, mitmeti paremini ja hoolikamalt kui enamalt. Kolhoosnikkude hulkades süvenes teadvus, et võitlus kõrge viljasaagi eest kõrgeomaduslikku tööd põllul ja põllu kallal nõuab.

Rea eelmiste aastate töökogemuste ja uue tehnika valdamise viljana võtab kolhooside põldudel ikka laiemini maad stahaanovlik liikumine, mille tagajärjel, muu seas, tänava kevadine külv palju lühema ajaga läbi viidi kui eelmistel aastatel. Sellest tuligi, et külv tänava, sellest hoolimata, et kevade pikale venis ja põlluleminek viibis, siiski mitte hiljemini ei lõpetatud kui möödunud aastal. Tihtipeale kujunes külviaeg lühemaks kui riiklikus külviplaanis ette märgitud ja isegi lühemaks kui kolhooside kokkusurutud plaanides oli ette nähtud.

Ukraina kolhoosides ettevõetud uurimine näitas, et 9 tuhandest läbiuuritud kolhoosist 60 protsenti teraviljakülvi 3—5 päevaga läbi tegi, ülejäänud osa 7—10 päevaga. Pool Aasovi-Mustamere krai kolhoose kulutas teraviljakülville ainult 5 päeva, teine pool 6—10 p., kuna läinud aastal selleks enamikus 30 päeva kulus, ja ainult

4 raiooni külvi 11—15 päevaga läbi viis. Eesti Haginski „Uue Ilma“ kolhoosil oli plaanis külviajaks ette nähtud 7 päeva, tegelikult aga lõpetati külv juba 5,5 päevaga. See oli võimalik hea ettevalmistuse tagajärjel ja — stahaanovliku töömeetodiga, kus kündjad ja külijad isegi härgadega töötades normid poolteisekordselt ületasid, traktoristidest rääkimata. — Niisamasugust pilti pakkus kevadine külvitöö paljudes teisteski kolhoosides.

Kuid hea külv üksi ei tähenda veel ei korralikku viljasaaki, ega ka kolhooside jõukust. Seda otsustab edaspidine hoolitsemine viljasaagi eest ja hästiorganiseeritud viljakoristus. Meil on andmed mitmest kolhoosist, kus tõesti umbrohu vastu suurt võitlust peetakse, kus viljad umbrohtudest puhtad on; kuid Leningradi oblasti ajalehed räägivad oma viiepäeviku-teadetes, et suur hulk kolhoose selle töö lohakile on jätnud, et reas eesti külanõukogude piirkondades asuvates kolhoosides veel juuli alguks kõigest 40—50 protsenti umbrohu-kiikumise plaanist täidetud oli, mis midagi muud ei tähenda, kui ainult seda, et nende nõukogude ja kolhooside juhtiv aktiiv võitlust kõrge viljasaagi eest veel küllalt tõsiselt ei oska hinnata.

Tänavu on — vastandina läinud aasta vihmadele — vihmakehv suvi, mis viljade kiire valmimise kaasa toob. Sellepärast on erilise tähtsusega ka kiire ja hoolikas ettevalmistus viljakoristusele, sest kuiv koristuseaeg tähendab suurt pudenemise hädaohtu, ja ainult hea ettevalmistus, nii tehniliste koristuse abinõude õige ja täielik kasutamine, kui ka inimeste õige organiseerimine ja paigutamine kindlustab viljakoristuse kiire läbiviimise. Ainult kiire ja hästiorganiseeritud koristus aga võib igal kolhoosil tänavu sajad puudad vilja pudenemisest päästa.

Tänavu on meie sotsialistliku põllumajanduse tehniline varustus parem kui kunagi enne. Eriti viimase aastaga on see määratul hulgal kasvanud.

„Ainult 1936. aastal üksi kasvab MTJ traktoritepargi võimsus 1 milj. 650 tuhande hobusejõu võrd — loeme ÜK(e)P Keskkomitee juunipleenumi otsusest. — „MTJ saavad 1936. aastal 19,2 tuhat esimeseklassi võimsat roomustraktorit „Stalinet“ ja 40 tuhat ratastraktorit, 52 tuhat kombaini ja 16 tuhat spetsiaal traktorit „Universal“ tehniliste kultuuride kultiveerimiseks ja koristamiseks.“

Nii kevadise külvi ajal (näit. Dubnikovos, Pun. Struugi r.) kui ka heinaajal (Nasiimovos Polno r.) on fakte ette tul-

nud, et kolhoosides olemasolevat tehnilist varustust õieti ei kasutatud. Selle juures olid kolhoosid oma tööga lõhes, esimehed laotasid käsa ja vabandasid kolhoosi halba seisukorda „tööjõu puudusega“, niidumasinad aga seisis remontimata. Paljudelgi juhtumitel leiame kolhoosides tehnikavastaseid meeleolusid ja kolhoosides olemasolevate masinate saboteerimist. Niisuguseid masinavihkajaid ja nende kahjulikku tegevust kolhoosides on igal kolhoosnikul tarvis õigel ajal paljastada, eriti tuleb seda silmas pidada viljakoristuse ajal.

Meie sotsialistlik põllumajandus peab juba lähematel aastatel kogu meie maale toiduainete külluse kindlustama, sellepärast juhivad partei ja valitsus põllutööle ja karjakasvatusele erilist tähelepanu. ÜK(e)P KK. juunipleenumi resolutsioon „Viljasaagi koristusest ja põllumajanduslikkudest kokkustudest“ on igale kolhoosile, sovhoosile, MT-jaamale ja nende tegevust juhtivatele asutustele konkreetseks tegevuseprogrammiks. Selle otsuse kõrvalekalduumata täitmise kindlustab kaotsimineku koristuse, kindlustab hulkade heaolu uue määratu tõusu.

Juunipleenumi otsus määrab kõrsviljade masinaga niitmise äärmiseks tähtjaks 12—15 tööpäeva.

Edasi loeme otsusest järgmised konkreetsed kohustused kolhoosidele:

„Kaotsimineku ärahoidmise ja viljasaagi täieliku alalhoidmise eesmärgil:

A) toimetada kogu niidetud vilja vihkudesse sidumist ja tema kuhjapanemist;

B) kogu vili niisuguse arvestusega rõuku panna, et mitte hiljem kui 10—15 päeva peale niitmise lõppu see töö lõpetada;

C) lõpetada mittemustamulla võötmes ja idapoolsetes raioonides kaetud katusealuste ja kolhooside kuivatusehoonete ehitamine mitte hiljem kui 1. augustiks;

D) varustada kõik koristusemasinad terापүүдјatega ja viia läbi viljapeade täielik riisumine koristatud põllul hobuse- ja käsirehadega;

E) viia läbi põllumajandusliku koristuseinventari täielik desinfitseerimine ja mitte lubada viljapeksmist vanadel viljapeksuplatsidel ilma nende esialgse põletamiseta;

F) alata viljapeksu mitte hiljem kui 3—5 päeva pärast niidu algust, kindlustades kõikidele olemasolevatele keerulikkudele peksumasinadele mitte vähem kui 20-tunniline igapäevane töö“.

Niisugused on need konkreetsed ülesanded, mis partei Keskkomitee iga kolhoosi ette seab. Just nendes küsimustes on kolhoosides iga sügise koristamise ajal

kõige rohkem kõrvalekaldumisi ja kahju, kaotamiseks tagatipuks.

Kuigi 1934. aastal ilusad kuivad koristamise ilmad olid ja pudenemise hädaohu ärahoidmiseks tarvis oli koristamisega kiirustada, venis koristus väga pikale ja mitme seemne võrd vilja varises maha. Teradepüüdjaid ei tarvitatud kusagil. Viljarõugud seisid paljudes kolhoosides hilise sügiseni põllul. Neid ei veetud ilusate ilmadega ära, vaid lasti ennem sügisevihmas kasvama minna. Sellega läks heast viljasaagist suur hulk mitmesugusel teel kaotsi. Ka peksmise ja aitavedamise juures on veel paljudes kolhoosides suur lohakus vilja arvestamisel, mille läbi üksikutel pahatahtlikkudel ollustel (nagu, näit., Domkino kolhoosides Pun. Struugi r.) vilja vargus võimalik on.

Puudustest läinud aasta sügisel, mil sagedased vihmad viletsatele tööorganisatsioonidele selleks „patuoinaks“ olid, millega oma saamatust vabandati, võiks veel rääkida. Kaotamiseks oli selle tagajärjel veel suurem. Vilja vihkudesse sidumist pole enamikus eesti kolhoosides veel tarvitusele võetud. Vaevalt on kusagil siamaani mõeldud masinate desinfitseerimisele, mis aitades ja ladudes üle terve riigi määratu hulga vilja mitmesuguste viljasöödikute pisilaste käest päästab.

Stahaanovliku aasta viljakoristuse juures ei tohi enam eelmiste aastate lohakus ja selle tagajärjed korduda. Nii külanõukogude tegelaste kui ka kolhooside juhatuste ja brigadiiride tööd hindavad partei ja valitsus selle järgi, kuidas nad on võitlust pidanud kõrge viljasaagi eest. Selle lahutamatuks osaks on aga ka võitlus kaotamiseks vastu koristamise ja peksmise ajal.

Üheks suureks kaotamiseks põhjuseks on seni olnud praaktöö koristusel. Kuidagi hoolimatult rapitakse põld üle, niisuguste meeleoludega, et siin on „kolhoosi vara“, mitte kolhoosnikkude endi varandus, ja see võib põllule jääda!

Ka niisuguse praaktöö ja viljavarguse võimaluste vastu näitab partei Kekkomiitee juunipleenumi otsus konkreetsed abinõud.

„ÜK(e)P Keskkomitee paneb ette kõigile MT-jaamade direktoritele, kolhooside juhatustele ja sovhooside direktoritele organiseerida koristatud põldude omaduse hoolik vastuvõtmine, viljasaagi valju arvestus ja kaitse varastamise eest, milleks:

A) määrata kindlaks, et põllutöö-brigaadi brigadiir peab iga päev koristatud põllud aktiga vastu võtma, ühes nende korista-

mise hindamisega. Lageda põldu koristamiseks alles pärast seda, kui ta brigadiirilt kolhoosi esimehe, sovhoosides aga osakonna või fermi juhataja poolt on vastu võetud;

B) seada sisse vilja kohuslik kaalumise peksumasina juures, kolhooside vilja mahapaneku punktides punkerite arvu järgi ja vilja aitadesse vastuvõtmisel;

C) vastutus vilja alalhoidmise eest panna: vilja peksuplatsil igas brigaadis — brigadiiri peale, kolhoosis tervena aga — kolhoosi esimehe peale.“

Sellest, kuidas külanõukogude põllumajanduse-sektsioonid ja kolhooside esimehed ning juhatused neid partei otsuseid täidavad, oleneb see, kas kolhoosnikud stahaanovlikul aastal kõik oma töövaeva korralikult kätte saavad, või läheb eelmiste aastate „eeskujul“ sellest jällegi osa kaotamiseks, praaktöö või varguste ohvriks. Sellepärast on *iga kolhoosniku kohus* selle eest võidelda, et ÜK(e)P Keskkomitee juunipleenumi otsused viljakoristuse kohta igas kolhoosis täidetud saaksid. Ainult see kindlustab igale kolhoosnikule tema ausa töö eest korraliku sissetuleku, jõuka ja kultuurse elu.

Nende otsuste täideviimise otsustab hea tööorganiseerimine kolhoosis. Stahaanovliku aasta viljakoristusel tuleb organiseerida kolhooside põldudel stahaanovlik töö. Kolhooside juhatustel ja brigadiiridel on tarvis oma inimesed nii tööle paigutada, et tööaeg ja masinad täielikult ära kasutatud saaksid.

Sel alal annavad heinatöö kogemused eesrindlikkudes kolhoosides igale kolhoosile palju õpetlikku, kuidas oma tööd organiseerida.

Seal, kus heinamaal töötatakse „kambas“ või „hanireas“, on kolhoos heinatöoga ja riiklikkude kohustuste täitmisega lõhes. Kambas töötamine võimaldab logelejatel, keda kahjuks veel igas kolhoosis olemas on, lõõklase töö arvel omale tööpäevi saada, ja see langetab kolhoosis tööviljakust üldse, niisamuti kui lõõklase töötasu.

Koristusetööl peab olema inimeste organiseerimise põhivormiks lüli, kellele on antud põlluosad koristada. Lüliid peavad õieti olema organiseeritud juba enne kevadist külvi kogu suve tööajaks. Seal aga, kus seda tehtud ei ole, on tarvis seda viivitamata teha.

Ka lüli võib „kambas“ töötada ainult siis, kui *töö iseloom individuaalset tükitööd ei võimalda*. Ainult individuaalne tükitöö aga võimaldab igas kolhoosniku

tööd täielikult arvestada ja igale kolhoosnikule selle järgi anda, nagu tema töö hulk ja omadus väärt on. Sellepärast peab *individuaalne tükitöö* igal koristuse tööalal sisse seatama.

Stahaanovlik liikumine — see on sotsialistliku võistluse uus kõrgem aste. Stahaanovlik liikumine on kolhoosides hargnenud peamiselt seal, kus brigaadide, lülide ja üksikute kolhoosnikkude vahel sotsialistlik võistlus on organiseeritud. Sotsialistlik võistlus töö hulga ja omaduse tõstmiseks, tööaja ja masinate ratsionaalsemaks kasutamiseks liidus individuaalse tükitööga on Tikopesa kolhoosides (Kingissepa r.) annud tagajärgi, mis kõigile kolhoosidele töö organiseerimises väga õpetlikud on.

„Trusheniku“ kolhoosis on II brigaad — stahaanovlik brigaad. Ta on jaotatud kahte lülisse. Heinatööle läksid mõlemad lülid hommiku kell 4— $\frac{1}{2}$ ajal. Lülide kogu tööpäev oli kindla korra järgi jaotatud; iga kolhoosnik stahaanovlikus brigaadis on teise töönaabriga sotsialistlikus võistluses. Töö puudused ja niisamuti ka uued ülesanded, mis lülide ees seisavad, arutab lüli peale keskhommikut kui ka õhtul lühikestel valmistuse-nõupidamistel läbi, ja töö käib alati nagu kellavärk. Individuaalne tükitöö oli heinaajal II brigaadis kõige laiemalt läbi viidud, ja iga kolhoosnik täitis oma päevanormid 2—3-kordselt, tehes iga päev 2—3 tööpäeva.

„Võitluse“ kolhoosi I brigaad on niisamuti stahaanovlik brigaad. Siin tegid heinaajal ühe stahaanovliku lüli 7 inimest kaugele rohkem tööd, kui „Trusheniku“ kolhoosi I brigaadi 12 heinalist, kes „kambas“ töötasid, ilma lülidesse jaotamiseta ja ilma individuaalse tükitööta. Selles brigaadis töötati päeva jooksul vähe; hommiku kell 8-9 ajal mindi keskhommikule, mis ühtlasi ka lõunaks venis, ja tööle mindi alles kella 5-6 paiku õhtupoolikul. Masinaid ei kasutatud „Trusheniku“ I brigaadis õieti ära. 2 $\frac{1}{2}$ -hektaarilise normi juures niitis Ivan Fedorov kõigest 1 ha päevas. Alles siis, kui Tikopesa külanõukogu põllumajanduse sektsioon vahele segas ja brigaadi lülidesse jaotamise saavutas ning ka teiste, eesrindlike brigaadide muud kogemused mahajäävale brigaadile teatavaks tegi, hakkas asi paranema.

Ligikaudu niisamasugune pilt kujunes kahe brigaadi töö vahel ka „Säde“ kolhoosis (Polno r.). Stahaanovlik (I) brigaad sm August Suure juhatusel seadis sisse individuaalse tükitöö ja töö õige arvestuse, ning saavutas sellega kõrge tööviljakuse heinatööl. II brigaad (brigaadiir

Kirovi tehas laskis 10. juulil 25.000-nda muldajatraktori välja. Sel puhul peeti pidulik miting.

Pildil: Traktoril montöör A. K. Blum — meister, kes traktori lõpulikult kokku seadis.

Aug. Kull), kes „kambas“ töötas, ei suutnud norme täita ja jäi kaugele maha.

Nendest näidetest jätkub selleks, et individuaalset tükitööd viljakoristuse ajaks kõigile kolhoosidele tingimata läbiviimiseks soovitada. See töösüsteem on end heinakoristuse ajal õigustanud, on kolhoosidel, kus teda tarvitati, aidanud stahaanovlikke lülisid ja brigaade luua, on aidanud lühikese ajaga heinatöös suuri võite saavutada, riiklikud kohustused õigel ajal täita ja kolhoosi karja loomatoiduga varustada.

Nii tehnilise varustuse hea ettevalmistus kui ka inimeste jaotuse õige planeerimine juba enne koristust, sotsialistliku võistluse organiseerimine kolhoosnikkude kui ka lülide ja brigaadide vahel aitavad igal kolhoosil Keskkomitee juunipleenumi otsuseid enamlikult täita ja sellega kolhoosi jõukust määratul kombel kindlustada.

Keskkomitee juunipleenumi otsused, see on kolhooside jõukuse tõstmise programm igale kolhoosnikule, igale kolhoosi ja külanõukogu aktivistile. Asugem ausalt selle programmi täitmisele.

A. Maurer.

TUGEVA, TERVE PEREKONNA JA NOORSOO EEST!

NSVL Kesktäidesaadatekomitee ja rahvakomissaride nõukogu poolt väljakuulutatud seadusel abortide ärakeelamise ja laste eest hoolitsemise suurendamise kohta on määratusuur poliitiline ja kasvatuslik tähtsus. Selles seaduses peegelduvad eredalt sotsialismi võidu saavutused, meie nõukoguliku kodumaa majanduse ja kultuuri suur tõus, meie nõukogude maa, tööliste ja talurahva riigi rahvaste rõõmus ning õnnelik elu.

Esimene, ning oma tähtsusest peamine punkt seaduses on — abortide ärakeelamine. Kui seaduseprojekt alles üldrahvalikule läbiarutamiselé anti, tekkis nii mõnelgi küsimus: Aga miks valitsus 1920. aastal aborte lubas, kui ta nad nüüd ära keelab? Kui valitsus omal ajal abortide tegemiseks luba andis, siis sündis see ainult ajutiseks. Tingitud oli see lubadus majanduslikust lagunemisest kodusõja ja interventsiooni ajajärgul ja sellest naisterahvaste madalast kultuuritasemest, mis revolutsioonielsest ajajärgust päranduseks saadi ja mis naisterahvastele ei võimaldanud kohe „seaduse poolt antavaid õigusi täielikult kasutada ja oma kodaniku ja ema kohustusi, kes vastutav oma laste sünnitamise ja esialgse kasvatamise eest, tuleviku pärast kartmatult täita“.

Tervishoiu-rahvakomissariaat ja kohturahvakomissariaat kirjutaski siis aborti lubamise dekreedis otsekohe: „Mineviku moraalsed jäänused ja praegused rasked majanduslikud tingimused sunnivad veel osa naisterahvaid sellele operatsioonile minema“.

Nüüd on olukord meie riigis põhjalikult muutunud: kapitalistlik kurnamine, kapitalistlikud klassid on hävitatud; tööraha aineeline heaolu on silmapaistvalt kasvanud, kultuuriline tase määratusti tõusnud; kõik see võimaldab nüüd abortide lõpetamise, mida ühtaegu teiselt poolt toetab sünnitajatele abiandmise suurendamine ja laste eest hoolitsemise mitmekordistamine valitsuse poolt. See on *staatlinlik hool, tõelik hool inimese eest, naisterahva kui ema eest, nõukogude rahva tulevate põlvete eest*, — mis sellest seadusest vastu peegeldub.

Et abort tervisele kahjulik on, vaevalt keegi selle juures kahtleb, see on kõigile arusaadav. Kümneid ja sadasid tuhandeid naisterahvaid on abordid sandiks teinud

või enneaegu hauda viinud. Ja kui naisterahvas otsekoheselt seesugusest õnnetusest pääseb, siis annab aborti tagajärg ja mõju tervisele ennast hiljem, tihti veel kuude või aastate järele tunda.

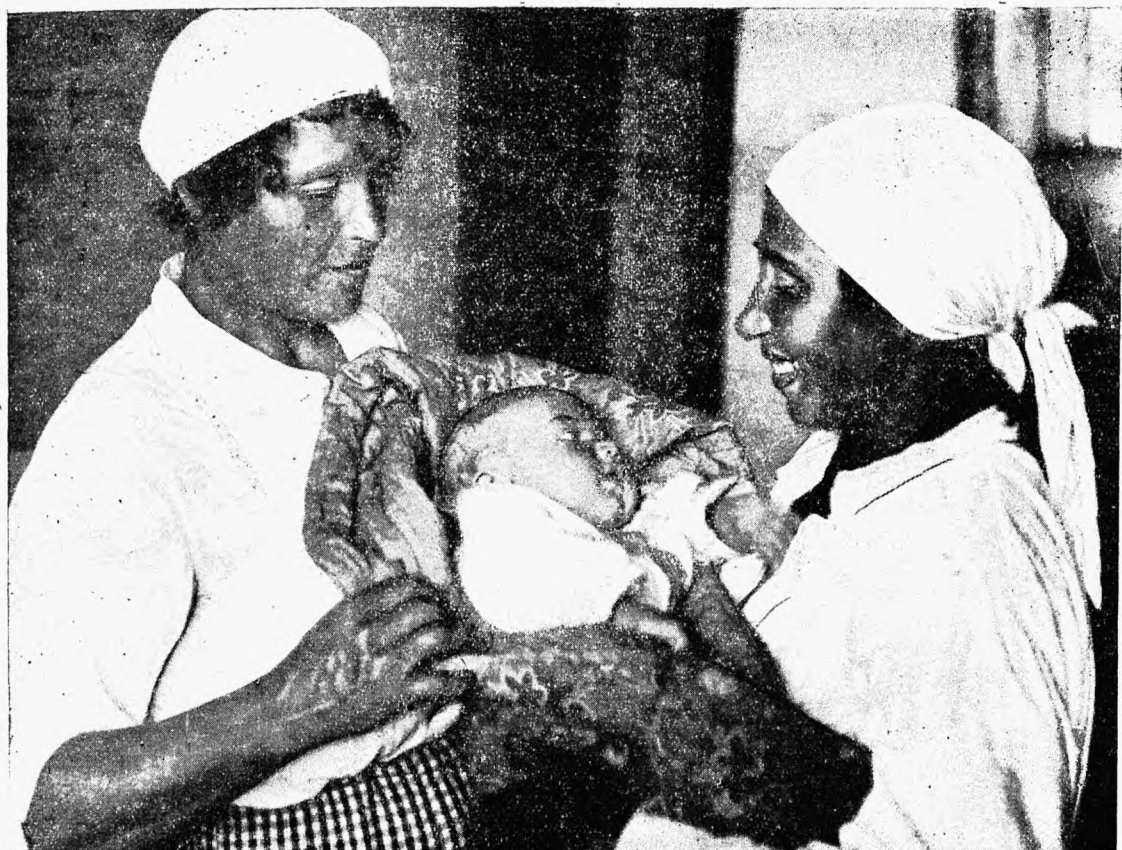
Ka kapitalistlikkudel maadel on abordid keelatud, ja niisamuti sel põhjusel, et nad ema tervisele kahjulikud on. Kuid missugune silmakirjalikkus peitub seal selles hooles! Sest missugusest tõelikust hoolest võib juttu olla seal, kus elanikkude enamik poolnäljas kiratseb, kus miljonitel emadel ja isadel tööd ei ole, kus tuhanded ja sajad tuhanded lapsed sõna otseses mõttes nälga surevad — rikastel aga igasuguse võimalused käepärast on abortidekeelu seadusest mööda hiihida.

Kuid mitte üksi naisterahva tervise hoidmises ei seisa meie uue seaduse tähtsus ja peamine mõte, vaid tal on määratu tähtsus ka meie sotsialistliku perekonna edaspidises kindlustamises. Ta tõstab vanemate kohustusi ja vastutust lastekasvatamises, kuulutab sõda kergemeelsetele abiellumistele, kergemeelsele suhtumisele naisterahvastesse, mis päritud veel vanast kapitalistlikust korrast. Nõndanimetatud „vabaarmastus“ ning kergemeelsus sugulikkudes vahekordades on nähtused, mis kodanlike korra vastuoludest välja kasvanud, neil ei ole midagi ühist sotsialistlike pühimõtetega ega meie uue nõukogude kodaniku moraaliga.

Nõukogudemaal peavad mehe ja naise vahekorrad kõige puhtamad ja seltsimehelikumad olemä. Tarvitseb ainult puhkepäevadel meie linnaaedadesse, puhkeparkidesse, puisteedelegi minna, et näha, kuivõrd isa- ja ematunne meil juba uhkusetundeks on saanud, kuidas meie noored isad ja emad seal säravil silmil oma punapõseliste, priskete, tervete lastega jalutavad. Ja iga päevaga kasvav hulkade jõukus võimaldab seda õnne ikka enam tõsta.

Silmanähtav tagajärg: meie riik, ja ainult meie riik terves maailmas võib oma rahvaarvu juurdekasvuga uhkustada. Kui kogu kapitalistlik Euroopa möödunud (1935) aastal oma 386 miljoni elaniku kohta ainult 2,9 miljonit juurdekasvu andis, siis oli see juurdekasv Nõukogude Liidus 170 mln. elaniku kohta — 3 miljonit. s. o. Läti ja Eesti riigi kogu elanikkude arv kokku — ühe aastaga.

Uus seadus tõstab riiklikku toetust sün-

*Tehastes, ettevõtetes, kolhoosides, sovhoosides seatakse sisse lastetubasid.
Pildil: Rostovi põllutöömehaanika tehase lastetoas; naistöölaine Sipakova tuli lõuna vaheajal oma
tütar imetama. See on Sipakoval neljas laps.*

nitajatele, kergendab raseda naisterahva tööd, määrab lasterikastele perekondadele riiklikku abi. Teenijatest-naisterahvad on töölistest-naisterahvastega võrdsustatud puhkuseaja suhtes, mis sünnitajatele antakse (56 päeva enne ja 56 päeva pärast sünnitamist). Seaduses on ette nähtud sünnitusmajade, lastesõimede ja -aedade võrgu laiendamine. Kõik see kergendab vanematel laste eest hoolitsemist, kindlustab vanema-õnne isale ja emale ning terve, tugeva noorsoo sotsialistlikule nõukogude kodumaale.

Suured utopistlikud sotsialistid: Saint-Simon, Fourier, veel varemalt Thomas More kes uuest, helgest inimsoo tulevikust ainult unistasid, aga veel ei osanud hulkadele teed näidata sinna tulevikku, sellele uuele elule, kirjutasid ja unistasid eriti palju just laste ilusast tulevikust, kuna just laste seisukord kapitalistliku kurnamise juures iseäranis kohutav ja õudne oli — ja on.

Nende suurte utopistide unistusi teos-

tame meie tänapäev — mitte unistuste saarel „Utopias“, vaid meie nõukogude tänapäeva tõelikus elus. Võtame näiteks kas või ainult meie Leningradi: kümned tuhanded kooliealised ja nooremad lapsed puhkavad, kosutavad oma tervist suvekuudel linna ümbruses paremates suvituskotades. Luuga ümbruses on käesoleva aastal avatud üle 100 pioneerlaagri, niisamuti on hulgaviisi lapsi Tolmatshevos, Siverskajas ja teistes looduse pooldest kõige kaunimates kohtades. Leningradi linnas on 623 lasteaeda, kus üle 40 000 lapse 3—8 aasta vanaduses oma päevad hea järeelvalve ja hooles all mööda saavad.

Rahvasteliidu tervishoiukomitee esimees prof. Madsen, kes komitee viimasel järjekordsel koosolekul Moskvast viibis, ütles et tema, niisamuti nagu kogu välismaa saatkond, eriti üllatatud on sellest hoolitsusest, mis Nõukogude Liidus lastele osaks saab ja mis tervele maailmale eeskujuks võib olla.

Kapitalistliku korra kaitsjad on alati püüd-

hud näidata, nagu hävitaks sotsialism perekonna; on levitatud kõige pöörasemaid jutte „naiste sotsialiseerimisest“ Nõukogude Liidus. Veel hiljuti, küla kollektiviseerimise ja kulakuteklassi likvideerimise aastatel püüdsid kulakud talupoegi „30-meetrilise tekiga“ hirmutada, mille alla kõik kolhoosi meeste- ja naisterahvad ühiselt magama pandavat. Kõigele sellele laimu- ja poriloopimisele on meie tegelik elu, on sotsialismi võidukäik purustava vastuhoobi annud. Sest igaüks, kel silmad on näha, see näeb ja saab aru, et just meil esmakordselt maailmas tõelikult õnelikku abielu luuakse — sotsialismi alusel. Et tõesti ainult sotsialistlikus korras täielik vabadus abiellumiseks võimalik on, et siin igasugused majanduslikud kõrvalpõhjused, mis kapitalistlikus ühiskonnas, eriti kodanlistes kihtides, abiellumisel otsustavat osa mängivad, kaovad, — seda nägi juba Engels ette. Sotsialismi korras on abiellu astumiseks ainult üks motiiv — vastastikused tundmused ja lugupidamine.

Esimese mai nim. pargis Leningradis avati lasteaed.

Pildil: Toljä Gusseva spordiplatsil.

Majanduslikud mõjud tegid kodanlikes ühiskonnas ka abielu — nagu kõik muud nähtedki — äriasjaks. Seda kodanlike abielu põhjoont kriipsutab näiteks Ed. Vilde oma näidendis „Pisuhänd“ üheainsa äärmiselt terava tõmbega alla: vana Vestmann, rikas ärimees, majadega saherdaja, on valmis oma tüdart otsekohe kas või telefoni teel täiesti tundmatule mehele naiseks andma — ainult sellepärast, et see mees, kui osav ärimees, Vestmanni enese naha on üle lõõnud, ja Vestmann sellepärast arvab, et ta — Vestmanni äri ja vara veelgi tugevasti võib tõsta.

Kapitalistlikus korras on naine majanduslikkudel põhjustel sunnitud mehele alluma, sõimu, peksu ja igasugu muid alandusi kannatama. See alandav, inimest häbistav olukord on Nõukogude Liidus jäädavalt minevikku vajunud. Seda tõestab ja kindlustab see tõsiasi, et miljonid naisterahvad majanduslikult täiesti iseseisvad on ja nende elu enam mehest ei sõltu, rääkimata seaduslikust üheõiguslusest.

Linnas on naistööline viimase kümne aasta vältel — võrreldes esimeste revolutsioonile järgnenud aastatega, kus teda peamiselt veel abitööjõuna kasutati — meeste rahvaga võrdseks kvalifitseeritud tööjõuks kasvanud. Ka maal, kolhoosis, on naine nüüd iseseisev. Naiskolhoosnikkudest-lööklaste vastuvõtul Kremlis ütles meie suur juht sm Stalin:

„Ainult kolhoosilik elu võis naisterahva õigusetu oleku kaotada ja ta jalule seada. Kolhoos pani maksma tööpäeva. Aga mis on see tööpäev? Tööpäeva ees on kõik ühetaolised — nii mehed kui naised. Kes rohkem tööpäevi on teinud, see ka rohkem teenis. Siin ei saa enam ei isa ega mees naisele ette heita, et ta naist toidab. Nüüd on naisterahvas, kui ta tööd teeb ja kui tal tööpäevad on, ise perenaine“.

See tingib ka naisterahvale täieliku vabaduse abiellumiseks. Ei ole enam mingisuguseid kõrvalisi põhjusi, mis sunniksid naist mehele minema — kui teda ei tahakski vastu võtta. Nüüd valib naine ise vabalt mehe, nagu seda üks naiskolhoosnik sm Stalinile teisel naiskolhoosnikkude konventsil ütles:

„Paar aastat tagasi ei tahtnud ükski peigmees minu õue astuda — kaasavarata! Nüüd on mul 500 tööpäeva. Ja nüüd? Ei saa peigmeestest lahti, tahavad abielluda, aga ma vaatan veel, valin ise omale peigmehe välja“.

Meie tööliste ja talurahva riigis on loodud naisterahval kõik võimalused oma kodaniku- ning emakohuste täitmiseks.

Meie maal on perekonnal põhjust iga uue lapse sündimise puhul rõõmustada. Selleks, et meie piiramatuid rikkusteallikaid paremini kasutada, mis meil oktoobrirevolutsiooni tagajärjel avastatud, et kiiremini kommunismile edasi liikuda, on meie suurel sotsialistlikul kodumaal palju, palju inimesi vaja. See annab otsustava tähtsuse perekonnale, lastesünnitamisele ja laste-

kasvatuse eest hoolitsemisele. See teeb nii määratu tähtsaks uue seaduse, mis meie laste emadele, meie tulevale noorsoole, meie perekonnale on pühendatud ja selle noorsoo, sotsialistliku korra edasiehitajate õnneliku kasvamise ja arenemise kindlustab.

S. Allermann.

SEISUKORRAST HIINAMAAL

Keeruliku ja mõistmatu asja või sündmuse kohta on viisiks saanud ütelda: arusaamatu nagu hiina keel. Mitte väga ammu tagasi peeti ka Hiinamaad ennast ja ta elu ning sündmusi niisamuti „hiina keeleks“, s. o. nendest saadi väljaspool vähe aru, nendesse ei suudetud tungida, sest tõepoolest oli Hiinamaa, ühes ta keelega, muule maailmale liiga vähe tuntud. Ka praegused sündmused ning praegune seisukord ei ole, pealiskaudselt vaadates, kaugeltki mitte selge ega arusaadav.

Mis meie seal tänapäev näeme — igapäevast ajakirjandust jälgides? Meie näeme, kuidas Hiinas — Jaapani röövkallaletungimise ja maaahvimise tagajärjel — jaapanivastane liikumine marulise hooga laieneb. Selle liikumise etteotsa püüdis astuda Kantoni (Lõuna-Hiina) valitsus. Samal ajal aga kuuleme jaapani ajakirjanduse kaudu, et seesama valitsus Jaapanilt laenu on saanud. Mida see tähedab? Või mida peab tähendama see tõsiasi, et Jaapani kõige lähem sõber ja liitlane — Saksa-maa — Hiinamaale, kes Jaapani vastu sõjalisele väljaastumisele ette valmistab, laenu ja sõjariistu toimetab? Või mis peitub nende sündmuste seljataga, mis Hiinas kahte valitsust üksteisega sõjariistus kokkupõrkamisele kihutavad? — Katsume almal lähikeses ülevaates neid keerdküsimusi lahendada, seda „hiina keelt“, mis käesoleval silmapilgul üks suurematest rahvusvahelistest keerdsõlmedest on, arusaadavaks teha.

Jaapani tungimine Hiinamaale

on Jaapani fashistidele, kes nüüd Jaapani imperialistlikku poliitikat teevad ja juhivad, eluliselt hädavajalik. Põhjendame seda väidet siin ainult lühidalt mõninga tõsiasjaga.

Jaapani majanduse üks suuremaid puudusi on — *puuvilla* puudus. Siamaani on Jaapan oma puuvillatarvidust sisseveoga

Am. Ühendriikidest ja Indiast rahuldanud. Nimetatud kaks maad on tervelt 90% kogu sellest toorpuuvillast annud, mida Jaapan vajab. Puuvill, mida Jaapan praegu Hiinast saab, on madalaväärtuslik. Jaapani katsed ja püüded Lõuna-Mandshuurias puuvillakasvatust arendada, ei anna — peamiselt kliimalistel põhjustel — rahuldavaid tagajärgi: Jaapani puuvillasaak sealt on ainult umbes 15 tuh. tonni aastas, kuna ta aastane tarvitus 600 tuh. tonnini ulatab. Suured puuvillakasvatajad on aga just need Põhja-Hiina raioonid, mida Jaapan viimasel ajal tükk tüki järel oma kätte kisub: Schandung, Schansi, Suijuang. Need kolm Põhja-Hiina provintsi annavad praegu aastas 286 tuh. tonni puuvilla, s. o. ligi 20 korda niipalju kui annab Mandshuuria. Jaapanil tarvitseb ainult need kolm provintsi *täielikult* oma küüsi haarata, siis on ta puuvillaküsimus lähemaks tulevikuks ligikaudu lahendatud, sest imperialistlik Jaapan võib nendes maakondades — isegi ilma külvipinna tuntava laiendamiseta — puuvillasaaki märksalt suurendada, nimelt paremate puuvillalortide sisendamise ja, peamiselt, puuvillakasvatuse kapitalistliku ratsionaliseerimise teel. See ongi üks neid sügavamaid põhjusi, mis Jaapani imperialiste ajab Põhja-Hiinat täielikult vallutama.

Jaapani imperialism vajab aga hädasti ka *rauda* ja terast, mis fashistlikkude imperialistide sõjapoliitika teostamiseks niisama hädavajalik on kui inimesel õhk hingamiseks. Praegu saab Jaapan suure osa oma rauamullast teistest riikidest sisseveo teel. Põhja-Hiinas ettevõetud geoloogilised uurimused aga näitavad, et enam kui 40% kogu Hiina rauamulla tagavaradest nimelt neis maakondades on. On sellepärast täiesti arusaadav, et neis tagavarades teine jaapani röövvallutamise poliitika peapõhjus seisab.

Jaapanil on aga puudus ka *kivisöest*,

Ka seda veab ta teistest riikidest sisse. Kõige suuremad ja rikkamad välisallikad kivisöetööstuses on jaapani kapitalistidele — Mandshukuos; kuid seda kivisütt jätkub ainult kohalikkude uute suurte ettevõtete varustamiseks. Ja jällegi: ühesainsas Põhja-Hiina provintsis — Schansis — on enam kui 50% kogu Hiina kivisöetagavaradest. Põhja-Hiina söetagavarasid arvatakse 133 miljardi tonnile, kuna selle vastu Mandshukuo tagavarasid üle 4,5 miljardi tonni ei hinnata. Et edasi elada ja areneda, selleks vajab jaapani imperialism hädapärast neid kivisöelademeid, mida ta nüüd vägivaldselt vallutada püüabki. —

Need on tähtsamad põhjusi, mis jaapani imperialistlikke saagiahnitsejaid Põhja-Hiinat täielikult vallutama ajavad; ja niikaua kui Jaapanis imperialism valitseb, on see tung Hiina provintside haaramiseks täiesti arusaadav, niisamuti kui on arusaadav, et Jaapani poliitikajuhid käesolevat silmapilku, praegust rahvusvahelist pinevat olukorda seesuguseks röövtööks püüavad ära kasutada.

Jaapani röövkallaletungimine Hiinale kestab juba ligi viis aastat. Sõjapidamine ise on Jaapanis üheks majanduse elustamise tähtsamaks teguriks kujunenud. Jaapani majandus on sõjaastate kestes suuresti paisunud. Jaapani tööliste äärmiselt madal palk, nende kõige metsikum kurnamine; jaapani talupoja uskumata madal elutase, ja jaapani madal rahakurss annavad jaapani kapitalistidele võimaluse oma kaupu kõigil välisurgudel nii odavasti müüa, et ükski teine imperialistlik riik vabavõistluse tingimustes nendega võistelda ei suuda. Sellepärast ujutabki jaapani imperialism oma odavate kaupadega maailmaturgusid üle, teisi kapitaliste neilt välja tõrjudes, iseäranis Aasia maal, kus kõigepealt ja kõige enam inglise kapital selle all kannatab. Aga ka kaugeemale — Aafrikasse, Austraaliasse, Euroopassegi ulatab jaapani odavate kaupade laine.

See majanduslik ja kaubanduslik tungimine võõrastele turgudele, mis eelkäijaks ja põhjustajaks on sõjalisele maadehaaramisele, on ühes mädevallutamise poliitikaga neid peamisi põhjusi, mis Hiinamaal ägeda ja järjesti laieneva ning süveneva

jaapanivastase liikumise

on ellu kutsunud. Vaatame siin ligemalt selle liikumise majanduslikke juuri.

Üldiselt tuntud on jaapani „konderbandi“-kaubandus — salakaubitsemine —

Hiinamaal. See seisab selles, et jaapani kapitalistid oma kaupu omaendi (s. o. Jaapani) maa- ja mereväe kaitisel Hiinamaale sisse veavad. See tähendab, et kui Hiina tollivalitsuse asutused oma ametnikkudega püüaksid niisugust kaubitsemist „seaduslikkudesse“ roobastesse juhtida, sisseveetavatelt kaupadelt tolli nõuda jne, siis on jaapani väeosad jalamaid valmis nende „maksvate seaduste“ kaitsjatega talitama, nagu imperialistlikud sõjaväed sõjas ikka ja alati talitavad — vaenlase armutu hävitamisega, terrori, vägivallaga.

Ükski võistlus niisugust kaupa välja tõrjuda ei suuda: jaapani „konderbandi“-suhkrut, näiteks, müüakse Hiinas kaks korda odavamalt kui teistelt maadelt seaduslikult sisseveetud suhkrut. See jaapani „sala“kaubitsemine — tegelikult kõige avalikumalt Hiina ametnikkude silma all — purustab täielikult Hiina tolliasjanduse.

Kuidas see jaapani konderbandivedu sünnib, selle kohta kirjutab üks inglise ajakirjanik, kes Põhja-Hiina merekalda läbi sõitis, järgmist:

„Ma ei näinud mitte mingisugust konderbanti; ma nägin ainult 38 laeva, mis oma vormi ja suuruse poolest mitmesugused olid, kalda lähedal seisid, ja mida hulga paatide abil tühjendati. Ma nägin kallast, mis kauplemise elavusest kihas, nagu Schanghai kaldauulits laevasõidu elavamal hooajal. Seda ei või enam konderbandiks nimetada, see on — vabakauplemine, mida mitte ainult ühes sadamas ei aeta, vaid tervel mererannal.“

Ja tõepoolest, see ei olegi enam mingi salakaubitsemine, mingi konderbandivedu, see on ümberkasvanud hästiorganiseeritud sõjaline vabakauplemine jaapani relvastatud rusika kaitse all.

Sel teel lähevad kümned ja kümned laevatäied jaapani kaupu Põhja-Hiinast ja Põhja-Hiina kaudu laiali üle terve Hiina ja tõrjuvad sealt kõigi teiste maade kaubad ikka enam ja enam välja. Kuid nad teevad veel rohkem: nad purustavad ja hävitavad ka Hiina tööstuse — paljud hiina tööstuseettevõtted, eriti kiutööstuse alal, Schanghai ja mujal, ongi juba selle pealetungimise tagajärjel seisma jäänud. Peale tollimaksude kaotamise, mis Hiina suuremaid riiklikke sisetulekuid on, kaotab Hiina valitsus seega ka veel sisetulekud tööstusest, kaotavad tuhanded töölised oma sisetuleku, kasvab töötute arv, kasvab viletsus, väheneb siseturu ostujõud. Umbkaudsete arvestuste järele kaotab Hiina praegu juba selle avaliku „konder-

bandi“-kauplemise tagajärjel enam kui poole oma riiklikkudest sissetulekutest.

Kirjeldatud asjaolu on põhjuseks, mis Hiinas praegu suurkapitalistidki — vähemalt teatud suurkapitalistide kihid — jaapanivastaseks teeb. Ja arusaadavaks teeb see meile, miks jaapanivastase liikumise üheks tähtsamaks juhtõnaks on: boikott jaapani kaupadele!

*

Aasta tagasi sõlmis Jaapan Põhja-Hiina valitsusega lepingu, mille järele kõik suuremad ja võitlusevõimelisemad hiina sõjaväed Põhja-Hiinast välja viidi, kohalikud administratiivsed asutused jaapanivastastest ollusest puhastati ja Kuomindangi (Gomindani) organisatsioonid ära keelati. Juba see kutsus Hiinas üle maa, eriti aga Põhja-Hiinas, laiares rahvahulkades ägeda vastupaneku jaapani röövpoliitikal esile. Käesoleva aasta aprilli lõpul tegi Jaapani sõjaväevalitsus — tegelikult okupatsioonivalitsus — Põhja-Hiina valitsusega uue „lepingu“, mille järele: 1) Hiina 29. armee lõunapoolse viiakse (selle asemel hakkavad Põhja-Hiinas jaapani sõjaväelased „korda pidama“); 2) Põhja-Hiinas luuakse „kommunismi vastu võitlemise“ nõukogu (jaapanlastest-„nõuandjate“ juhtimisel muidugi); 3) likvideeritakse täiesti jaapanivastane ja kommunistlik liikumine; 4) Jaapan varustab „kommunismi vastu võitlemise nõukogu“ sõjariistade ja muu sõjavarustusega jne.

Sellega tõmbab jaapani imperialism oma agitatsioonis ise võrdsusjoone kommunismi ja jaapanivastase liikumise vahele, sellega kaasa aidates kõige mitmekesisemaid rahvakihte Hiinas ühiseks jaapanivastaseks võitluseväerinnaks kokku liita. See jaapanivastane liikumine levibki nüüd Hiinas, nagu märkisime, otse palavliku hooga. Jaapani fashismi juhtivad poliitikud saavad selle hädaohu kasvamisest küllaltki selgesti aru. Sellepärast on täiesti arusaadav, et jaapani imperialistid üheks selle liikumise vastu võitlemise abinõuks provokatsiooni tarvitavad, et Hiina mitmesuguseid valitsevaid ringkonde omavahel sõjalisele kokkupõrkele kihutada — enne kui üldine jaapanivastane võitlus saab lahti puhkeda. Seesugune omavaheline võitlus, kodusõda, on jaapani imperialistidele igatepidi kasulik — see seob Hiina valitsustel käed seepool, tõmbab tähelepanu omavaheliste koduste küsimuste peale, ja kergendab selkumel Jaapanil Hiinamaa samm-sammulist vallutamist. Nähtavasti sellega tulebki seletada

seda ajalehtedes — huvitav: Jaapani ajakirjanduse allikatest tulnud — ilmunud teadet, et Jaapan Lõuna-Hiina valitsusele laenu ja sõjariistu annab, olgugi, et see (Kantoni) valitsus ametlikult äge jaapanivastase liikumise õhutaja on, ja just sellepärast Nankingi valitsusega sõjalikule kokkupõrkamisele valmistabki, et viimane jaapani vallutajatega sõbralikku vahekorda peab ja neile vastu ei astu.

Lõuna-Hiina valitsusele antud laenuga — meie ei tea küll, kui õige see sõnum üldse võib olla — provotseerib ja kiirendab jaapani imperialism sisesõda Hiinas, nõrgestades Jaapanile vastupanekujõudu. Ühtlasi on see provokatsioon mõjuvaks trumbiks jaapanivastase liikumise vastu üldse: sest kui nüüd jaapanivastast ollust ja liikumist tahetakse Lõuna-Hiina valitsuse ümber koondada, siis on Jaapani laen, mis usalduse Kantoni valitsuse vastu hävitab; ja jaapani agendid võivad õigusega ütelda: pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad; või, mis võimalikum on, nad ütlevad: see asjaolu, et nii Nankingi kui Kantoni valitsused Jaapaniga sõbralikud vahekorrad löid, tõendab, et Jaapaniga sõbralik vahekord Hiinal üldse ainuke mõistlik poliitika on!

Jaapani tungimine Hiinamaale ei kutsu mitte ainult Hiinas sisemist sügavat viha ja rahulolematust esile, vaid ta suurendab iga päevaga ja iga sammuga ka

Imperialistlikkude riikide vastuolusid Kauge-Idas.

Jaapani „konderbant“ tõrjub ju, nagu tähendasime, kõikide teiste riikide kaupu Hiinast välja. Jaapani ainuvalitsus Põhja-Hiinas tõrjub seal kõik teised kapitalistlikud röövikud (ameerika, inglise kapitalistid) välja, hävitab seal nende tegevuse. Neil aga on seal õige hea koguke igasuguseid „huvisid“ ja ettevõtteid: vabrikuid, tehaseid, kaevandusi, ärisid, agentuure jne. Vaatame konkreetsemalt tähtsamaid neist vastuoludest.

Jaapani-Inglise vastuolu

Eriti terav on ja ikka teravamaks kasvab vastuolu Hiinas Jaapani ja Inglismaa vahel, ähvardades välja areneda teravaks kokkupõrkeks. Jaapani edasitung Hiinasse hakkab purustama juba Inglismaa võimu Hongkongiski. Hongkongi linn ja vabasadam (saarekesel Kantoni külje all, Lõuna-Hiinas) on aga siiamani kogu hiina väliskaubanduse kõige suuremaks keskuseks

olnud; see vabasadam on otsekohe Inglise asumaa (seisab inglise kubeneri valituse all) ja inglise kapitali ning riikliku mõju toetuspunktiks kogu Hiinamaa mõjutamises; niisamuti on seal inglise laevastiku baas ja seljatugi Hiina vetes.

Mida näeme aga viimasel ajal Hongkongi majanduslikus arenemises? Inglise ajakiri „The Economist“ (Londonis) avaldas 30. mail s. a. Hongkongi kaubanduse kohta järgmised andmed, mis näitavad Inglismaa ja Jaapani osa (osakaalu) Hongkongi kaubanduses aasta esimesel veerandil:

	Inglismaa osa (%)	Jaapani osa (%)
1932. a.	14,8	2,7
1933. a.	12,0	4,2
1933. a.	8,8	8,1
1934. a.	7,5	10,3
1935. a.	6,6	12,3

Nagu siit näeme, on Jaapan ja Inglismaa oma osad Hongkongi väliskaubanduses täiesti ümber vahetanud — mõne lühikese aastaga: neli aastat tagasi oli Jaapani osa seal *enam kui viis korda Inglismaa omast vähem*; nüüd on see temast peaaegu *kaks korda suurem*. Varemalt oli Inglismaa Hongkongi kaubanduses — peale Hiinamaa enese — *esimesel kohal*, nüüd on ta seal koguni *kolmandale kohale* tagasi tõrjutud — Jaapani ja Ameerika Ühendriikide järele. Ja seda Inglise enese kindlustatud asumaal, kus Jaapan siiaamaani ainuüksi majanduslikkude jõududega ja meetoditega on võistelnud, kuhu ta sõjaväed veel ei ole ulatanudki!

Kuid see ei ole kaugeltki veel kõik: Hiina kaudu ja järel ähvardab Jaapan ka Indiat, seda „pärlit Suur-Britannia impeeriumi (ilmariigi) kroonis“. Ja mitte ainult Indiat — ka Austraalias tungib jaapani mõju iga päevaga ikka sügavamale ja laiemale. Alles hiljuti pani Austraalia valitsus erilise kitsendava tollimaksu maksma „mitmesuguse jaapani riide peale, mis Austraaliasse sisse veetakse“ (millele Jaapan erilise kaitseseadusega vastas, mis 25. juunil s. a. maksma hakkas ja Austraalia vastu on sihitud).

Lühidalt — kaubanduslik sõda Inglismaa ja Jaapani vahel ongi juba käimas ja võtab ikka enam ja enam hoogu, ikka enam ja enam kuhjates neid põhjusi, mis imperialistlikkude riikide vahel sõjaliste kokkupõrgete esilekutsujaks võivad saada. Jaapani imperialistid näevad hästi küllalt, kuidas Euroopas seisukord keerulikumaks läheb (ja aitavad selleks nii otse kui kaudselt kaasa); nad näevad, et inglise imperialis-

tide käed siin Saksamaa, Itaalia jt sekelustega tugevasti seotud on, et neil sellepärast jõudu ei jatku tõsiselt, sõjalise jõuga, jaapani imperialismi edasitungile Hiinas vastu astuda, ja sellepärast kasutavad jaapani kapitalistid kiiresti seda seisukorda, et inglise kapitali, Inglismaa mõju Kauge-Idast välja tõrjuda. Ja täiesti arusaadav on sellepärast, et inglise imperialism jaapanivastast liikumist Hiinas toetab, et ta Kantoni valitsust jaapanivastase võitluse teele tõukab ja selleks talle majanduslikku abi annab — olgugi väga „külma südamega“, sest jaapanivastane liikumine võib täna-homme edasi areneda üldiseks imperialismivastaseks liikumiseks, mis Hiina kompartei juhtimisel ühiseks võimsaks rahvaväerinnaks võib kasvada ja Hiinamaa *imperialistidest üldse* puhastada. Seda võimalust näevad ja seda võimalust kardavad inglise imperialistid, ning sellepärast ei saa nad järjekindlalt ja otsekohevalt jaapanivastast liikumist toetada.

Jaapani-Ühendriikide vastuolu

See vastuoludeala ei piirdu mitte ükski Hiinaga, vaid ta ulatab üle kogu Vaikse ookeani saarestikkude ja rannikute. Nii on, näiteks, Jaapani ja Am. Ühendriikide vahel leping sõlmitud puuvillakaupade väljaveo kohta Filippiini saartele (Ühendriikide asumaa Vaikse ookeani läänepoolses — hiinapoolses — osas). Vormilikult peab Jaapan selle lepingu tingimustest kinni, s. o. ta ei ületa oma väljaveos Filippiinidele seda normi, mis talle lepingus on määratud. Tegelikult aga sünnib asi nii: Jaapan veab oma puuvillakaupad ja üldse kiutööstuse saadused „konderbandina“ Hiinasse, kust nad siis edasi juba „hiina“ kaupadena Filippiinidele rändavad. Manilla (Filippiinide pealinna) tollivalitsuse andmetel oli kiutööstuse saaduste normaalne sissevedu Hongkongist Manillasse ennemalt alla 50 tuhande ruutmeetri kuus. Käesoleva aasta märtsis aga tõusis see sissevedu ligikaudu *kolme miljoni* meetrini! Loomulik, et see kurikulus jaapani „konderbant“ oli.

Jaapani kaubandust ning Jaapani ja Ühendriikide vahetõrje kirjeldades nimetab Ühendriikide (New Yorgi) suurte börsispekulantide häälekandja „The Magazine of Wall Street“ (käesoleva aasta 6. juuni numbris) neid vahetõrje „ilmlopma-tuks konfliktiks“. Nagu kirjeldusest selgub, on jaapani pleekimata puuvillariide väljavedu Ühendriikidesse viimase kolme aasta vältel 58 tuhandelt yardilt (1 yard-

-91,44 sentimeetrit) 30 miljoni yardini tõusnud. Mis ime siis, et Ühendriikide puuvillavabrikandid kurdavad: nende oma tööstus kiratsevat ja töölised streikivat, olgugi, et nad neile viis korda kõrgemat palka maksvat kui jaapani kapitalistid oma töölistele. Nad kisuksid ameerikagi tööliste palgad viis korda madalamaks — et aga jaapani kaupadega võistelda võiks.

Valitsus püüab oma kapitalistide huvide teistis kaitsta: president Roosevelt pani hiljuti erilise 42%-lise lisatollu jaapani puuvillasaaduste kohta maksma, mis Ühendriikidesse sisse veetakse.

Kuid jaapani kaup ja kapital ei tõrju Ühendriikide kapitali mitte üksi Hiinast ja Vaikse ookeani saartelt välja, vaid ka Lõuna-Ameerika riikidest jamujalt. Seesama nimetatud börsispekulantide ajakiri tähendab, et varemalt vajasid Jaapan ja Ühendriigid üksteist, nüüd aga tõrjub üks (Jaapan) teist (Ühendriike) välja.

Jaapani-Saksamaa vastuolu

See vastuolu Hiinas on eriti sellepolest väga huvitav, et ta seda rahvasõnalist „lusikatäit tõkati“ kujutab, millega Saksamaa faschism oma värske ja väga palava faschistliku Saksa-Jaapani sõpruse meepotti reostab. See vastuolu on umbes sarnane kui see, mis Jaapani ja Itaalia vahel avalikuks tuli, kui Itaalia oma röövsõjakäiku Abessiinias algas: siis selgus, et Abessiinia väliskaubanduses *esimesel kohal* seisis — Jaapan, mis teda sundiski Itaaliale protesti avaldama. Peatume siin ainult lühidalt selle vastuolu juures (Saksamaa ja Jaapani vahel).

Käesoleva aasta maikuul kirjutati Berliinis alla leping Saksamaa ja Hiina vahel, mille järele Saksamaa Hiinale 100 miljoni hiina dollarit laenu annab, talle sõjaväerustust (tankisid, aeroplaane jm müüb ja temalt tööstuslikku toorainet ostab. Saksamaa ettevõtte esindaja Hongkongis, Hans Klein, käis Põhja-Hiina (Nankingi) vägede ülemjuhataja Tshiang-Kai-Scheki juures ja andis talle faschistliku Saksamaa sõjaministrilt kindral Blombergilt isikliku kirja. Saksa kindral Reichenau sõitis Nankingi, et samale Tshiang-Kai-Schekile Hitlerilt isiklikuks kingituseks saadetud mõõka üle anda jne, jms.

Missugune majanduslik tagasein on seesugusel suurel südamesõprusel Hiina ja Saksamaa vahel? Saksamaa kaubanduslik läbikäik Hiinaga, muu seas nimelt ka Hongkongiga, on viimastel aastatel tuntavalt tõusnud. Nii oli Saksamaa osa Hongkongi väliskaubanduses 1934. a. umbes

3%, 1935. a. — 4% ja 1936. a. esimesel veerandil juba 5,3%. Saksa Schanghai kaubandusepalati aruanne märgib, et Saksamaa möödunud aastal kogu Hiina väliskaubanduses *Inglismaast ette* jõudis. Saksamaal on Põhja-Hiinas rida ettevõtteid, nii näiteks kivisöö-kaevandused Hubeis ja Tsjänsis; pealeselle on saksa kapitalil veel mõned tina-, kulla- ja hõbeda-kaevandused; saksa kapitali käes on Hiinas ka suur osa Hiina õhusõidu transporti jne.

Hiinamaa annab enam kui poole (täpsemalt — 60%) kogu maailma volframitoodangust. Siinamani — 1933. aastast — oli Hiinas volframi monopol inglise kapitali käes. Saksamaa vajab aga hädasti seda ainet, mis eriti sõjatööstuse jaoks kõrge väärtusega tooraine on. Maikuu lepingu järele peab Hiinamaa Saksale volframi müüma. Sellega on see leping otsekohe Inglismaa vastu sihitud.

Huvitav on märkida, et Saksa-Hiina lepingu vastu protestiga esines — Jaapani välisministeerium, kes nõuab, et kõik riigid niisuguse lepingu vastu protesteeriks, sest... Versailles'i rahulepingu järele on Saksamaal sõjaväerustuse väljavedu keelatud... Niisugust laulu laulab nüüd just seesama faschistlik Jaapan, kelle nukuvälitsust Mandshukuoos mitte ükski riik, peale Saksamaa, pole tunnustanud; seesama välitsus, kes alles hiljuti Saksamaa sammud uue suure sõjaväe organiseerimise alal, Rheini piirijoone militariseerimises jne (mis kõik kümned korrad Versailles'i rahulepingut murdsid), heaks kiitis.

Nagu näeme pole suured maailmariigid „Hiina küsimuses“ mitte ainult Jaapaniga tülis, vaid pealeselle ka kõik üksteisega karvutsi koos. Ja selles seisabki praegu Hiina küsimuse keerulikkus. Kauge-Ida sõjakolde hädaoht on ka veel praegugi edasi aktuaalne ja aktiivne, nagu sm Stalin seda pool aastat tagasi iseloomustas.

„Hiinamaad on alles vast jaotama hakatud, ja võitlus tema pärast läheb Jaapani, Am. Ühendriikide jt vahel järjesti teravamaks“ — kirjutab Lenin kakskümmend aastat tagasi¹. Imperialismi arengu algul polnud Hiinamaa imperialistlikkude riikide vahel mitte lõpulikult jaotatud — see imperialismi „ajaloolik ülesanne“, Hiina jaotamine, ongi praegu käimas. Ainult et vahepeal uus suur imperialistlik riik — Jaapan — juurde on kasvanud, kes Hiinamaad nüüd täielikult omale nõuab.

Hiinamaa seisukorra iseäraldus seisab selles, et seal praegu kogu imperialismi

¹Vt. Lenin. „Valitud teosed“, eesti keeles, II köide, lhk. 217.

vastuolud kõige rohkem on kokku kuhjunud, et maailma suurröövikute omavaheline kisklemine seal praegu kõige teravamini nähtavale tuleb ja sellepärast sügavamate kokkupõrgete hädasoht seal väga lähedal seisab. Imperialistlikult kasvav Jaapan nõuab endale uusi maaalaseid maa-keral, nõuab maailma ümberjaotamist. See ümberjaotamine on aga võimalik ainult mõne teise riigi arvel, ja selle ümberjaotuse otsustab lõpuks ikkagi ainult sõjariistus jõud.

Enam kui sada aastat tagasi võrdles Napoleon Hiinamaad hiiglasega, kes kangelseund magab. Napoleon hoiatas seejuures, et seda hiiglast mitte ei äratataks, sest kui ta unest tõuseb, siis võib ta maailma pahempidi pöörata. See hoiatus oli igatahes tabav. Imperialistide omavaheline võitlus Hiina pärast ja proletariaadi ning talurahva aastaid kestev revolutsioon on Hiina neljasajamiljonilise hiiglaselise *juba* unest äratanud. Nüüd hakkab ta ennast alles vast sirutama. Punaväe jõu kasvamine; partisaanide alaliselt suurenev aktiivsus Mandshukuos; uskumata kiiresti tõusev jaapanivastase liikumise laine tervel Hiinamaal — need on vast alles hiina *rahva*

esimesed teadlikud sammud oma ajaloo loomiseks ja arendamiseks.

Iga imperialistlik ja fashistlik valitsev kildkond püüab neid rõhutat rahva samme, muidugi, oma huvides ära kasutada. Kuid ajaloo paratamatu objektiivne käik viib need sammud töörahva ühise väerinna imperialismivastasele teele. Mida teravamaks seisukord Hiinas kujuneb ja mida enam seal sõjaäike ähvardab, seda ligemale viib arenemine rõhutat hulkade revolutsioonile, ja mitte üksi Hiinas, vaid ka Jaapanis eneses, kes Hiinat veristab ja vägistab.

Maaümberehitamise poliitika Vaikse ookeani vöötmes kiirendab ühes sõjahädahuga revolutsiooni tõusu Kauge-Idas ja mujalgi, kus seda ümberjaotamist sepi- setakse. Proletariaadile ja töötavale talurahvale, kui ka kõigile rõhutuile on ainult üks tee välja sellest „keerulikkusest“, mis tänapäev Hiinat mässib, ja see on — ühineda Hiina punaväega, Hiina kompartei juhtimisel, ühtseks imperialismivastaseks väerinnaks — kõikide saagiröövlite vastu niihästi sees-, kui väljaspool, ja ühises võitluses puhastada Hiina pind kõigist töörahva kurnajatest.

R. Vakman.

Hujuti peeti Baieris saksa sõjaväe manöövreid. Pildil: Raske kuulipilduja tegevuses.

JOONI FASCHISTLIKUST EESTIST

I

Vabsism ja vabside karistamine

Käesoleva aasta mais seisid Tallinnas sõja-ringkonnakohtu ees 155 endist „vabadussõjalast“ ehk vabsi. Neid süüdistati 8. detsembril 1935. a. kavatsetud mässukatsest osavõtmises, mille eesmärgiks oli Pätsi valitsuse vägivaldne kukutamine, ühe faschistliku korra asetamine teise faschistliku korraga. Kuid Pätsi valitsuse poolt korraldatud protsess sõja-ringkonnakohtus ei väljendanud neid teravaid vahekordi, mis kaks faschistlikku rühma sõjariistus kokkupõrkele viisid. Ei süüdistuseakt, ei protsessi käik tervelt ei toonud esile neid asitõendusi, mis oleksid võinud vabside ninameeste sidet soome, eriti aga saksa faschismiga tõestada. See, mis protsessil räägiti, see, millest prokurör kõneles, oli vaid kodanliste advokaatide sõnadega vehklemine, et asja sisulikkul külge paremini varjata.

Vabsism, kui osa eesti suurkapitali faschistlik võimulepüüdmise liikumine, tegutses Eestis saksa faschismi agentuurina. Vabside kaudu püüdis saksa rahvussotsialism eesti kodanluse seas omale poolehoidu võita ja oma mõju Eestis maksma panna. Vabside liikumine Eestis oli selleks tööriistaks, mille abil Hitler tahtis eesti kodanluse iseseisvust oma imperialistlikkude huvide teenistusse panna, Eestit sõjaliseks tegevuseväljaks Nõukogude Liidu vastases võitluses kasutada. Selle ettevõtte hädaohtlikkusest eesti rahvuskule kapitalile — Saksa okupatsiooni aeg on ju veel mees — sai osa eesti kodanlust väga hästi aru ja astus selle vastu välja. Pätsi-Laidoneri rühm viis 12. märtsil 1934. a. läbi oma riigipöörde. Päts ja Laidoner pidid selle juures oma faschistliku riigipöörde põhiolul varjama „demokraatia kaitsemise“ loosungiga ja vabse mitte Hitleri käsikutena iseloomustama, vaid kui „demokraatlikkude vabaduste“ vastaseid. Esimene vabside protsess 1935. a. lõppes viimaste tegeliku õigeksmõistmisega (mõnekuune vangistus — tingimisi), sest nende kahe faschistliku rühma vahel põhimõtte-likke lahkuminekuid ei olnud, eeskätt sisepoliitiliselt. Välispoliitiliseltki kaldus Pätsi valitsus Hitleriga kokkuleppele, kuid sealjuures oma suurkapitali kildkonna kurnamise-eesõigusi Eestis alal hoida püüdes. Hitler ei hülganud sedagi võimalust, kuid vabside kaudu näis tee Eesti valdamisele

siiski kindlam ja tagajärjed soodsamad sellepärast — kestis vabside töö edasi, olgugi „põranda all“. Selle liikumise tulemuseks oligi 1935. a. 8. detsembri riigipöörde-kavatus, mis organisatsiooniliselt laialiselt oli ette valmistatud, kuid vabside, poliitilise ja moraalilise lagunemise tagajärjel enneaegselt kokku langes. Mässukatse avastamisel leitud asitõendused, s. o. sõjariistad, rahasummad, instruksioonid jne näitasid kust selle mässukatse tõelikkul seljatagust tuleb otsida. Niidid viisid soome faschistide juurde, kelle hoole ja kaitse all advokaat Sirk, vabside liikumise peajuht, oli. Soomest aga rändasid mootorpaadid Saksamaale, tuues sealt sõjariistu, pomme ja raha. Pärast mässukatse avalikuks tegemist tõid eesti ajalehed üksikasjalikke kirjeldusi neist vabside ja soome faschistide sidemetest Saksamaaga. Kuid süüdistuseakti need paljastused ei pääsenud, neist ei kõneldud ka protsessil mitte. Prokuröri kõvemaks argumentiks vabside juhtide ja mässust osavõtjate vastu oli see, et „mässu peamotiiviks olnud asjaosaliste aineliste hüvede saavutamine“. Sotsiaaldemokraatlik „Rahva Sõna“ ütleb selle kohta, et see prokuröri väide olnud „kaebealuste ideeliselt hävitamine“. Nii viisi püüdis Eesti faschistlik valitsus ja ta truid õuekoerad töörahvast petta ja Eesti iseseisvusega sahkerdamist kinni mättsida.

Kuid kohtuotsus ja prokuröri süüdistus olid teravas vastuolus. Võrreldes süüdistustega oli kohtuotsus karm. 155 kohtualusest mõisteti sunnitööle: 20 aastaks — 9, 15 aastaks — 20, 12 aastaks — 4, 10 aastaks — 29, 6 aastaks — 41, 4 aastaks — 14, vangimaja 3 aastaks — 14, vangimaja tingimisi — 2 aastaks 12, vangimaja 6 kuuks — 5; õigeks mõisteti 7 kohtualust. Sunnitööle mõisteti 117 kohtualust.

Millest oli niisugune otsus tingitud? Osa eesti ajalehti, nagu „Päevaleht“ ja „Vaba Maa“, ruttasid seletama, et vabsism on surnud, ta on puruks lõõdud, ja maaslamajat peab lõõma, kuni ta mõistuse pähe võtab. Kodanlise ajakirjanduse telgitagant aga teati kõneleda, et vabsidel olnud enne mässukatset väga suur poolehoid. Isegi 8. detsembril koosistuv Isamaaliidu kongress olnud oma *enamuses* vabslik ja oleks kohe, kui esimesed pommid oleks kukkunud, Pätsi valitsust aidanud likvideerida. Tuntud kindral Al. Tõnnisson, Tartu linnaepea, olnud tuline vabside poolehoidja. Kõik need „kodused“

asjad sumbutati ära, vabside laialine poolehoid vaigiti surnuks, vabsism kuulutati surnud elevantiks, keda enam ei tarvitsevat karta. Niisuguses olukorras oli kõige õigem ja kasulikum eesti fashismi isale, Pätsile enesele, ja vabaksjäänud vabsidele — eriti karmilt karistada neid, kes juba kord paljastatud olid, sest seda kergem on siis ühiskeelt leida tegelikult vabside poliitika jätkamiseks. Pätsi valitsuse peahäälekandja „Uus Eesti“ võttis karmi seisukoha vabsismi, kui poliitilise liikumise, vastu.

— „Meie omas kodus,—kirjutab „Uus Eesti“, — peame tegema veel ühe kindla järelduse.

Ei või mitte mingil uuel kujul korduda mullune eksitus. Siis, nagu nägime, öeldi, et vabsism olevat riiklikult ja rahvuslikult Eesti huvidega lojaalne, midagi kuritegelikku seal ei olevat, asutagu vaid nendega koostööle jne. Sellega suigutati avalikkuse tähelepanu, nüriti poliitilist hinnanguvõimet ja anti vabsidele uuesti lootust. Tagajärjeks oli 8. detsember.

Nüüdse protsessi puhul aga juba kuuldus hääli, et vabsism olevat täielikult surnud, nad polevat olnud riigipöörajad, vaid operetitegelased, nende riigipööramine olnud ainult traagikoomiline lehekülj, elu minevat rahulikult päevakorras edasi j. m. s. Vabsism on küll moraalselt löödud, moraalselt surnud, kuid lõpulikult veel mitte kadunud.... Seepärast peab ka tulevikus valvel olema ja silmad lahti hoidma“.

Sellest peaks järeldama, et Päts ja Laidoner on tõesti asunud vabsismi väljajuurimisele Eestis. Selle vastu räägivad aga tõsiasiad. Esiteks, vabside protsessi käik ise; teiseks, et vabside avalikud poolehoidjad „koostööd“ teevad Pätsi valitsusega; kolmandaks, et diplomaat Pusta, üks praeguse välisministri headest kolleegadest, õigeks mõisteti, kuna vähemad vennad, sõnaga kodanline rämps, keda Eestis jalaga on segamini ajada, sunnitööle mõisteteti. Saksa fashistlik ajakirjandus, kus vabside mässukatse avastamisel kisa tõsteti, vaikis pärast täiesti, sest Hitlerit seal ju ei puudutatud, ja lõpuks võib ju ka Pätsi diktatuurivalitsusega kaubelda ja selle kaudu oma eesmärgile jõuda. Igatahes lehkab Eestis võimul oleva fashismi võitlus vabsismi vastu niisama pahasti, kui vabsism ise. Pätsi valitsus tahab ise Eesti iseseisvusega sahkerdada, et Saksa fashismilt oma kildkonnale tulevikuks mõne-

sugust kindlustust välja kaubelda. Pätsi valitsus otsib pinda, mille alusel see kauplemine võiks tekkida. Selles mõttes on iseloomulik uue välisministri Akeli jutustamine ajakirjanduse esindajatega. Akel ütles, et

„Sõprustunne Poola rahva vastu on Eestis aast-aastalt kasvanud ja siin arveletulevad reaalsed kaalutlused ütlevad, et rahu kindlustamisele sihitud koostöö Poolaga kindlasti aitab tõsta Balti riikide poliitilist tasakaalu, majanduslike suhete elustamisest rääkimata“.

Akel seab Balti riikide, eeskätt Eesti, poliitilise tasakaalu esikohale. Kuid kas on vaja Poola „poliitilisest tasakaalust“ kõneleda? Igaüks teab, missugust osa Poola valitsev kildkond saksa fashismi süsteemis ja uute sõdade organiseerimises mängib. —

Niisugune on vabside protsessi poliitiline järeldaja.

II

Eesti väliskaubandus ja „industrialiseerimine“

Käesoleva aasta esimese nelja kuu väliskaubanduse bilanss Eestis on passiivne, sissevedu ületab väljaveo 1,9 miljoni krooni ulatuses. Mais kasvas sisseveo ülekaal veel kiiremalt, andes üheainsa kuuga enam kui 1 miljoni krooni puudujääki. Viie kuu väliskaubanduse bilanss on seega ümmarguselt 3 miljoni krooni väärtuses passiivne. See on suur tagurpidimine. Kodanlised majandusetea dlased ja teised asjatundjad seletavad, et tänavu olla „käimas industrialiseerimise aktsioon, mis paratamatult tingib sisseveo suurenemise uute masinate näol“.

Kuidas see „industrialiseerimise“ poliitika siis Eestisse tuli?

30. aprillil 1936. a. pidas majanduseminister Selter riigi majanduse-nõukogus eelarvekõne, milles muuseas ütles, et senine majanduslik poliitika, mis põllumajandusele, kui rahvamajanduse arengu põhimisele harrule vaatas, on valeks osutunud. Minister ütles, et „meie poliitikuil valitsenud arvamine, nagu oleks esijoones põllumajanduse arengust sõltuv rahva jõukuse tõus ja ostujõu kasv, tuleb asetada vastupidise arvamisega ja nimelt: põllumajanduslik areng on vaja seada sõltuvusse tööstuse edust“. Minister kinnitas, et valitsus tahab kapitali mahutamist tööstuslike kudedesse ettevõtetesse juhtida.

Niiviisi sündis Eesti „industrialiseerimise plaan“. Meie tuletame meelde, et umbes 10—11 aastat tagasi kuulutas üks kodanlise Eesti asutajatest ja juhtidest, Otto Strandmann, tol ajal peaminister, kogu maailmale kui vastuvaidlemata tõde: Eesti kui väikeriigi hukatus on tööstuses, ta tulevik, ta jõukus ja heaolu — põllumajanduses. Eestit hakati siis „taniseerima“, s. o. sedalaadi põllumajanduse maaks muutma, nagu väike Taani on. Strandmann kuulutati siis riigipäästjaks ja kaugelenägijaks riigimeheks. Nüüd on see riigitarkus pankrotis. „Taniseerimine“ langes nagu seebimull kokku. Kuid asi pole muidugi mitte selles. Kodanluse majandusepoliitika on alati vinta-vänta teed käinud, ühelt alalt teisele hüpates. Asi seisab selles, kust kapitalist suuremat kasu saab, kas tööstusest või põllumajandusest, ja kumb neist talle ta *klassilisi* ja *poliitilisi* seisukohti paremini kindlustab. Selleks alaks on kapitalistlikus ühiskonnas tööstus ja tööstusekapital, mis põllumajandust kurnab, ta oma mõju all peab. Faschismi majanduseminister ei kuulutanud sellepärast mingit „industrialiseerimise“ plaani, vaid kinnitas seda tõsiasi, et suurkapital, mille esindaja ta on, saab edaspidi veel enam põllumajanduse kurnamist ja seega mahajäämist soodustama, selle kõrval ja osalt selle pinnal ka tööstusest suuremaid kasuprotsente ja puhastkasu ahmida püüdes.

Toome väikese näite sellest ettevõtete puhaskasu tõusust suurtööstuses. 1932. a. andis kogu suurtööstus puhaskasu 25 580 tuh. krooni, 1933. a. — 31.315 tuh. krooni ja 1934. aastal — 35 358 tuh. krooni. Kui 1928-32. aastate keskmine puhaskasu on võrdne 100-le, siis tõusis suurtööstuses saadud puhaskasu 1933. a. — 16,6 protsenti ja 1934. aastal — 31,6 protsenti. Kui suurtööstuses töötavatele töölilistele makstud palgasumma 1928-32. a. a. arvata = 100, siis moodustas töölilistele makstud palgasumma 1933. aastal — 78,7 protsenti ja 1934. aastal — 87,9 protsenti 1928-32. a.a. tasemest. Tähendab, ettevõtjate kasud tõusid 1934. a. kaks korda kõrgemaks, tööliliste töötasu üldsumma aga ainult 9 protsenti. Tööliliste tööpalga tase jääb veel suuresti maha 1928-32. a. a. tasemest, kuna ettevõtjate puhaskasu määratusuurte hüpetega ülespoole ronib. Õeldagu peale selle, et faschism Eestis pole suurrakodanlusele elumõnususil loonud ja ta ostujõudu tõstnud. Keegi A. Renning kirjutab juunikuu „Tänapäeva“ numbris, et „väga imelik, tõepoolest, võib paista

kõrvaltvaatajale praegune Eesti elu. Valitsus tegutseb, seab üles eesmärged, koostab kavu — nii üldpoliitika kui majanduse alal. Seltskond ja kogu rahvas — vaikib“. Ei. kõrvaltvaatajale pole selles midagi imelikku. Pätsi valitsus „vaigistab“ rahva meeoleolu, surub iga vaba mõtte maha, kurnab halastamata mitte ainult töölilist, vaid ka väikevalmistajat. Niisugusele valitsusele ei näita rahvas mingit poolehoidu, ta vaikib, kuid see on vaikus enne tormi.

Vaatame nüüd väliskaubandust, ja misuguses ühenduses seisab väliskaubanduse passiivsus „industrialiseerimisega“. Võrreldes möödunud aastaga on *väljavedu* rühmade järele olnud järgmine (arvestatud on tänavuse ja eelmise aasta 4 esimest kuud):

	1936. a.	1935. a.
	milj. kr.)	
Elusloomad	1.91	—
Toit- ja maitseained	6.32	6.03
Toor- ja poolvalmis- saadused	9.49	9.85
Valmissaadused	5.79	5.55
Üldse	23.51	21.43

Väljavedu on tõusnud 1936. a. 9,6 protsenti. Suurenenud on väljavedu peaaeglikult elusloomade arvel ja õige vähe valmissaaduste arvel. Industrialiseerimise mõju on siin väga vähe tunda. Võib olla väljendub see sisseveos?

Sissevedu aasta esimesel neljal kuul, võrreldes möödunud aastaga, on rühmade järele olnud järgmine:

	1936. a.	1935. a.
	(milj. kr.)	
Elusloomad	0.03	0.02
Toit- ja maitseained	2.87	1.36
Toor- ja poolvalmissaadused	7.54	6.95
Valmissaadused	14.54	11.65
Kallismetallid	0.08	0.04
Üldse	25.06	20.02

Sissevedu on tõusnud 27 protsenti. Tähelepanu võib siin äratada vaid valmissaaduste sissevedu. 2.89 miljoni krooni eest ei saa ju suuri masinaid ja sisseseadeid muretseda. Selgub, et kõige rohkem on selle rühma alal sisse veetud tootmisvahendeid, kuna jõu- ja töömasinate, elektriparaatide ja -tarvete ning transportvahendite sissevedu on tõusnud umbes 1½ korda, aga hoopis väike oli põllutöömashinade ja metallide sissevedu.

Sisseveo tõusu kiirenemist, nagu „Päevaleht“ kinnitab, olevat põhjustanud tõusev kaubavahetus Saksamaaga. Kuna Saksamaa, välisraha raskuste pärast, Saksamaale sisseveetavaid kaupu tasub oma

kaupadega, siis pidanud Eesti tahes või tahtmata sealt sisseoste suurendama ja mitmesuguseid valmissaadusi Saksamaalt sisse vedama. Selle tagajärjel ületanudki aastaesimesel neljal kuul sisseveduväljaveo Saksast 3,3 miljoni krooniga. Meil ei ole praegu andmeid, et üksikasjalikult iseloomustada valmissaaduste sisseveo liikisid Saksamaalt. Meie teame, et Eesti valitsus saatis oma insenere Saksamaale teliskivivabrikute ehitamisega ja sisseseadetega tutvunema; et Saksamaalt telliti kahe teliskivivabrikuga ja osalt ka tsemendivabrikusisseseadeid. Ligi kolme miljoni kroonilist valmissaaduste sisseveo ülekaalu arvesse võttes peab ütleva, et teliskivi- ja tsemendivabrikute sisseseadete muretsemine, kui kogu see industrialiseerimise plaani teostamine, siiski liiga vähene on, ja lisaseletuse leiame ehk selles „Pvl.“ märkuses, et Tallinna uulitsatele õige silmatorkaval arvul uusi — *autosid* olevat tekkinud, millel aga „industrialiseerimisega“ väga vähe tegemist on.

Kuid kogu selle „industrialiseerimise“ plaani tagaseinaks ongi Saksa kapitali tungimine Eestisse. Eesti valitsuse intensiivne tegevus monopolistlike ühenduste loomises ja riiklike ettevõtete asutamises kõneleb sellest, et eesti suurkodanlus oma majanduse sõjaseisukorra nõuetele valmis seab. Saksa kapitali osatähtsuse suurenemine tekstiil-, keemia- ja põlevkivitööstuses aitab jõudumööda riiklikku kapitalismi luua, ja seda riikliku kapitalismi arenemist nimetataksegi nüüd „industrialiseerimiseks“, ja see on saanud uueks lipukirjaks kogu Eesti majanduslikus ja poliitilises elus. Kuid see tähendab sõjatööstuse loomise õhutamist. Sõjaeelne tööstus võib teatud elavnemist majanduslikku ellu tuua, kuid see ei too valmistamisjõudude kasvu ja stabiilsust. Eesti fashismi sise- ja välispoliitika näitab, et valitsev rühm, Pätsi ja Laidoneriga eesotsas, sõja aktiivsete õhutajatega ja organiseerijatega ühinemise poole tüürib. Eesti fashism püüab eesti rahva iseseisvusega sahkerdada — lootes, et ta peale „maailma suurte rasside“ võitu oma kohale jäetakse.

III

Töölise seisukorrast ja võitlusest Eestis

Eesti tööliste rasket majanduslikku seisukorda iseloomustab juba see asjaolu, et tööpalga üldsumma palju suurema arvu tööliste juures kõigis tööstusliikides ettevõtetes ei ole veel 1936. aastalgi jõud-

nud 1929. a. tasemele. Suur- ja kesktööstuses oli Eestis 1929. a. 35 138 töölise. 1935. a. oli see arv 41 287 inimest. Palga üldsumma oli nendes kahes tööstuseliigis kokku 1929. a. ligi 26 miljoni krooni, 1935. a. oli aga neis tööstuseliikides väljamakstud palga kogusumma 22 miljoni krooni. 41 287 töölise said 1935. aastal 4 miljoni krooni vähem, kui 35 138 töölise 1929. aastal. Sellele neljale miljonile, mis fashistlike kurnajate taskusse läks, tuleb veel juurde lisada summa, mida kaotasid töölised kroonikursi allalöömisega. Niisugune on kõige lühem kokkuvõte sellest, kui palju fashism eesti tööliste palga arvel kuni 1935. aasta lõpuni maksma on läinud.

Sellest ääretu raskest olukorrast on tingitud ka eesti tööliste alalised palgastreigid, mis vaatamata pöörasele terrorile ja fashistlike ametnike ähvardustele paljudes ettevõtetes lahti puhkevad. Toome kodanlike lehtede järele mõned palgavõitluse nõudmised, mis tööliste poolt ettevõtjatele esitatakse.

A-s. „Rauaniidi“ kangrud esinesid mailkuul kollektiivlepingu sõlmimise nõudmisega, ähvardades oma nõuet tarviduse korral toetada streigiga. Kollektiivlepingus on kangrute peamiseks nõudeks: a) kindla tähtsuse arvestussüsteemi maksmapanek, b) öötöölisele 15 protsenti lisatasu maksamine, c) uute tööliste võtmine ametiühingu kaudu. Kangrute nõudmisi asunud tööinspektor lahendama, kuid pole kokkulepet saavutanud. Küsimus antud sotsiaalministri lahendada. Lisame siin juurde, et valitsuse poolt maksmapandud seaduse alusel kõik nn. „töötülid“, s. o. palgastreigid, sunduslikul teel sotsiaalministri poolt loodud komisjoni lahendamisele kuuluvad. Seda nimetatakse Eestis „streigivabaduseks“!

Vennad Toferite tööstuses (ka tekstiiltööstus) esinesid töölised vabrikualituse ees 30-protsendilise palgakõrgenduse nõudmisega ja kollektiivlepingu sõlmimise ettepanekuga. Töölised otsustasid 29. mail streiki alustada, kui nõudmised tähelepainemata jäetakse.

O.-ü. „Kuduri“ töölised streikisid; streik lõppes tööliste võiduga. Kollektiivlepingu sõlmimine jäi küll ära, kuid palka kõrgendati kuni 15 protsendini.

Pärnu schokolaadi- ja kompektivabriku „Progressi“ töölised nõudsid palgakõrgendust 25 protsendi võrd. Vabrikuomanikud panid tööliste natuke palka juurde, kuid see töölisi ei rahuldanud, ja sellepärast otsustati streik välja kuulutada.

A.-s. „Villa“ töölised Narvas esitasid ettevõtjatele palgakõrgenduse nõudmised. Vabrikuvallitsus otsustas ainult 60 inimesele veidi palgalisa anda, lootes sellega tööliste streigimeeleolu purustada. Kuid töölised lükkasid vabrikuvallitsuse armu-anni tagasi ja nõudsid palkade kõrgendamist kõigile töölistele.

Töölisteühingute keskliit esitas valitsusele märgukirja, kus ära märgitakse tööliste raske majanduslik seisukord, mis sunnib töölisi ikka rohkem palgavõitluse sõjariista tarvitama. Märgukirja autorid püüavad valitsusele selgeks teha, et tööliste nõudmised oleval nii väiksed ja ettevõtjate kasuprotsendid väga suured, sellepärast oleval tööliste nõudmised täiesti õigustatud. Kuid need väited ei liigutanud ei valitsust, ega ettevõtjaid. Niisamuti oportunistlikult käsitab Töölisteühingute keskliit ka teisi tööliste nõudmisi, püüdes valitsust veenda, et töölistel enestel oleval küllalt vastutustunnet ja nad ei esineval majandust laostavate nõudmistega, kuna tõelik tööstuse kandevõime vaevalt teoreetiliselt kindlakstehtav on; majanduse poliitika „ülimaks“ sihiks peab olema rahva olukorra parandamine; ja sellepärast nõuab Keskliit töötülid lahendamise komisjonilt sundotsuse tegemise õiguse äravõtmist.

Muidugi jättis valitsus märgukirja tähelepanemata ja talitab nii nagu seda nõuavad ettevõtjate huvid. Eesti töölised aga õpivad sellest, et nad ei pea lootma oma oportunistlike juhtide peale, vaid oma organiseeritud väljaastumistele.

IV

Mis eesti kodanlus NSVL Konstitutsiooni projektist arvab

Eesti faschistlik ajakirjandus tõi ainult ükskord oma veergudel lühikesed kokkuvõtted NSVL Konstitutsiooni projektist. Mingisuguseid seletusi ega seisukohti ajalehed sellejuures ei avaldanud. „Päevaleht“ 14. juunist tõi suure pealkirja all „N. Vene uus põhiseadus mõeldud propagandaks“ väljavõtteid Saksa ajakirjanduse hinnangutest, kusjuures teiste maade ajakirjanduse hinnanguid nimetati „lühinägelisteks“, mis ei vastavat tõele. Saksa faschistliku ajakirjanduse hinnangud tunnistati seega ka eesti faschismi poolt õigeks.

„Vaba Maa“ 25. juunist pühendab pikema artikli sellele küsimusele, milles korratatakse saksa faschistide ja vene kontrrevolutsionääride väiteid diktatuuri kriisist, et uus põhiseadus oleval puha silmamoo-

nutamine, Venemaa kartvat revolutsiooni ja sellepärast kuulutanud demokraatlike vabaduste maksmapanemisest kõigile.

„Vaba Maa“ juhtkirjanik leiab, et „diktatuuri kriisist“ kõnelevat see asjaolu, et põhiseaduse muutmise algatus ei oleval alt tulnud, vaid ülevalt. Muidugi, „Vaba Maa“ teab paremini, kuidas neid põhiseadusi „ülevalt“ tehakse, selleks annavad Hitleri ja Pätsi katsed sellel alal küllalt materjali. Kuid vanal kodanlise demokraatia õitseajal loeti seda demokraatia suuremaks vooruseks, kui seaduseprojektid rahvahäletusele ja rahva otsustamisele pandi. Kuid just sellest üldrahvalikust arutamisest, mis Nõukogude Liidus läbi viiakse, vaikib faschistlik ajakirjandus. Faschistlikud ajakirjanikud, seadusetundjad, poliitikutud vaikivad ka sellest, et Nõukogude Liidus täielik rahvaste üheõiguslus valitseb, et igasugune rassiliku ja rahvusliku väljaeraldamise, või viha ja põlguse jutlustamine teiste rahvaste vastu karistatav on. Faschism ei või sellest kõneleda, sest ta ise arendab kõige metsikumat rahvaste üksteise vastu üleskihutamist. Kuidas võib siis oodatagi, et faschistlik ajakirjandus ütleks: demokraatia, laialiste vabaduste maksmapanek on Nõukogude Liidus sellepärast võimalik, et siin ei ole kurnajaid, et tehased, vabrikud, maa, transport jne. kuuluvad riigile, et riik on annud maa talupoegadele põliseks tarvitamiseks, et meil on igale kodanikule töö ja ülespidamine kindlustatud. Neist suurtest sotsiaalsetest ja poliitilistest muudatustest vaikib faschistlik ajakirjandus, ta kardab rahvale tõe Nõukogude Liidust kuulutada.

Vaikides kõigist neist asjadest, hüüab faschist: „Mis iseseisvus ja vabadus võib olla seal, kus kogu rahvas on riigi palgalised!“ See tunnistab ainult faschisti tõmpust. Selles seisabki Nõukogude Liidu rahvaste uhkus, et neil pole enam härrasid, mõisnikke ja kapitaliste, keda peab teenima ja orjama. Rahvas on meil ise peremees, teeb iseendale tööd, moodustab sotsialistliku tööliste ja talupoegade riigi. Iseseisev ja vaba võib ainult see rahvas olla, kes enese vabastanud on käskijatest.

Eesti faschistlik ajakirjandus on asunud saksa faschistide seisukohale. Meie teeme ka sellest oma järelduse. Kuid meie usume, et Eesti töörahvas ja demokraatlik kodanlus ilma faschistliku ajakirjandusetagi, ja selle kiuste, tutvuneb selle suurepäralise rahvaste vabastamise tokumendiga — staalinliku Konstitutsiooni projektiga. Tõe Nõukogude Liidust, nõukogude demokraatiast on võimata varjata. O. R.

M. M. Litvinov

Tema 60-nda sünnipäeva puhul — 17. juulil 1933.

Maksim Maksimovitsh Litvinov sündis 1876. a. Oli Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Tööliste partei liige selle asutamisest saadik (1898). Kui Lenini juhatusel loodi enamlaste partei (1903), tuli L. sellega kaasa. Töötas aktiivselt põranda all. Esimest korda arreteeriti 1901. a. 1918. a. oli Nõukogude Venemaa esimeseks volinikuks Inglismaal. Vangistati Inglise valitsuse käsul ja vahetati Inglise Vene saatkonna ametniku Lockarti vastu välja. Töötab 1918. a. saadik välisusjade komissariaadis, 1930. aastast — NSV Liidu välisusjade rahvakomissar, kellena L. N. Liidu staalinlikus välispoliitikas rea silmaspaistvaid võitused on saanud. 60. sünnipäeva puhul anti sm. L-le Lenini aumärk.

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMUSI

Tähtsamate tööstusealade toodang

Et rahvusvahelise poliitika küsimustest ja vahekordadest, mis iga päevaga järjesti keerulikumaks ja teravamaks lähevad, paremini aru saada, tahab „Kommunismi teel“ järjekindlalt oma lugejatele kokkuvõtlikke ülevaateid maailma majanduse tähtsamate nähete üle anda, mis lõpuks ju poliitiliste vahekordade arengu aluspõhjaks on. Nende ülevaadete põhiosaks saavad olema korduvad andmed kõige tähtsamate tööstusealade kohta, mis suurel määral tihti just poliitika äramäärajaks või mõjutajaks ongi, nimelt: malmi- ja terasevalmistuse ning kivisöe- ja naftatootmise¹ üle. Pealeselle toome andmeid ka rahvusvahelise kaubanduse liikumise, tööliste olukorra jne kohta. Nende andmete allikaks on meil peamiselt Rahvasteliidu igakuused statistilised bulletäänid ja mõned teised rahvusvahelise tähtsusega statistika-väljaanded.

Meie edaspidised *alalised tabelid* toovad nimetatud andmeid algades majandusekriisi aastatest, s. o. 1929. aastast peale; käesolevas numbris toome võrdluseks (sissejuhatusena) vastavad andmed ka *varema* ajajärgu kohta.

Majandusekriisi aastatel arenes maailma valmistus järgmiselt:

Igakuune toodang (tuhandetes meeter-tonnides)

Aastad	Kapitalistlik maailm				Nõukogude Liit			
	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
1929	7612	9307	103 747	15 876	362	407	3472	1206
1930	6037	7177	94 141	14 741	417	483	3921	1552
1931	4075	5164	81 540	13 854	405	451	4462	1912
1932	2661	3623	71 077	13 213	513	490	5358	1791
1933	3362	4939	73 668	14 679	597	571	6020	1786
1934	4159	5825	79 711	15 353	867	800	7792	2013
1935	4858	6946	80 710	16 749	1042	1034	8652	1989

¹ Meie teeme vahet valmistuse ja tootmise vahel: valmistava tööstuse ehk valmistuse all mõtleme toorainete ümbertöötamist uuteks saadusteks, nagu: rauamullast ehk maagist sulatatakse malmi, puust tehakse mööblit, villast — riidet jne; tootmisel aga ei saada mingit uut asja, vaid muretsetakse loodusevara tarvitamiseks inimeste kätte, nagu kivisüsi,

Kapitalistlike maade keskmine toodang kuus (tuhandetes meetertonnides)²

Aastad	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
1913	6047	6201	94 864	4 500
1920	5029	5673	93 014	7 600
1921	2991	3501	76 530	8 800
1922	4467	5505	82 599	9 500
1923	5554	6261	95 361	11 200
1924	5457	6237	94 524	11 176
1925	6099	7169	93 819	11 697
1926	6162	7121	92 515	11 849
1927	6728	7915	100 021	13 573
1928	6845	8516	100 413	14 215

Selles tabelis on kokku võetud kogu kapitalistliku maailma toodang (igakuuselt), s.o. siia hulka ei kuulu Nõukogude Liidu toodang (1913. a. toodangu hulka kuulub aga tsaari-Venemaa toodang). Nõukogude Liidu toodangut näitab alljärgnev tabel:

Nõukogude Liidu keskmine toodang kuus (tuhandetes meetertonnides)

Aastad	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
1913	(351) ³	(354)	(2267)	(900)
1920	10	14	637	319
1921	10	15	710	333
1922	16	30	753	409
1923	26	61	899	472
1924	58	117	1351	541
1925	111	186	1413	624
1926	189	259	2170	735
1927	254	315	2694	913
1928	281	354	2984	1026

nafta, paas, põlevkivi jne. Sõna „toodang“ tarvitame aga ka valmistava tööstuse saaduse kohta (näit.: paberitööstuse toodang — see, mis paberitööstuses valmistatud).

² Meetertonn = 1000 kilogrammi.

³ 1913. a. toodang (sulgudes) käib tsaari-Venemaa kohta.

1935. a. andmed kapitalistliku maailma kohta pole veel lõpulikult kindlad, kuid siiski ligilähedased.

Lisaks esimeste aastate andmetele toome

käesoleva, 1936., aasta esimese veerandaasta andmed, mis kapitalistliku ilma kohta niisamuti veel täpsustamata, esialgsete kokkuvõtete järele tehtud on.

Toodang tuhandetes tonnides 1936. a.

K u u d	Kapitalistlik maailm				Nõukogude Liit			
	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta	Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
Jaanu ar	5530	7660	95 279	17 872	1140	1261	10 270	2263
Veebru ar	5146	7479	94 758	16 648	1109	1231	10 267	2112
Märts	5568	8067	83 107	18 113	1252	1378	10 613	2186

Rahvusvaheline kaubandus

Esimese imperialistliku ilmasõja ajal oli maailma väliskaubandus täiesti korratu, ja mingisugust vähegi täpset statistikat selleaegse kaubanduse kohta ei ole. Niisamuti on statistika puudulik ka kaubanduse kohta esimestel aastatel peale sõja lõppu. Kapitalismi ajutise ja osalise, ebakindla stabilisatsiooni aastatel oli üleilmse kaubanduse areng järgmine:

Maailma väliskaubandus

(miljonites kulddollarites)

A a s t a d	Sissevedu	Väljavedu	Üldlääbik
1924	28 960	28 060	57 020
1925	33 200	31 700	64 900
1926	32 230	30 010	62 240
1927	33 880	31 570	65 450
1928	34 760	32 750	67 510

Toodud andmed käivad maailma 160 riigi ehk majandusliku maaala kohta (Nõukogude Liit hulka arvatud). Kulddollar on võrdne 1,50463 grammile puhast kulda.

See rahvusvahelise kaubanduse arengu pilt muutus majanduse kriisi aastatel järgmiselt:

160 maa väliskaubandus

(miljonites kulddollarites)

A a s t a d	Sissevedu	Väljavedu	Üldlääbik
1929	35 584	33 014	68 598
1930	29 076	26 483	55 559
1931	20 795	18 909	39 704
1932	13 972	12 896	26 868
1933	12 458	11 715	24 173
1934	11 980	11 309	23 289
1935	12 083	11 444	23 527

Rahvasteliidu statistikalitsus on nendesamade andmete alusel vastavaid prot-

sendilisi arvutusi teinud, aluseks võttes 1929. a. kaubanduse. Need arvutused annavad majanduse kriisi aastate üleilmse kaubanduse kohta järgmise pildi:

Üleilmne väliskaubandus

1929. a. = 100

A a s t a d	Väärtuselt			Kogult		
	Sissevedu	Väljavedu	Üldlääbik	Sissevedu	Väljavedu	Üldlääbik
1929	100	100	100	100	100	100
1930	81,7	80,2	81,0	94	92	93
1931	58,4	57,3	57,9	85	86	86
1932	39,3	39,1	39,2	73	75	74
1933	35,0	35,5	35,3	74,5	76,5	75,5
1934	33,7	34,3	33,9	76,5	78,5	77,5
1935	34,0	34,7	34,3	—	—	79,0

Üleilmse kaubanduse maht ehk kogu on ülmaltoodud tabelis, muidugi, ainult ligikaudselt arvatud. Kriisiaastatel on kaupade hinnad tugevasti langenud. Aluseks võttes kaupade väärtuse ja arvestades seejuures hindade langusega võibki välja arvata, kui suur kaubandus oma kogu ehk mahu poolest on. Kaupade hinnad moodustasid 1935. a. üldiselt ja keskmiselt umbes 44% 1929. a. tasemest. Väärtuselt oli 1935. a. kaubandus ainult 34,3% 1929. a. üldlääbikäigu summast. Kui seejuures arvesse võtta, et müüdud kaupade hinnad ainult 44% endistest (1929. a.) hindadest välja tegid, siis saamegi välja-rehkendamisel, et rahvusvaheline kaubandus oma kogu ehk mahu poolest 1935. a.

umbes 79% 1929. a. tasemest moodustab. Andmed rahvusvahelise kaubanduse kogu kohta on kõik selviisil välja arvatud.

Berliini konjunktuuriinstituut (Institut für Konjunkturforschung) toob oma ajakirja „Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung“ viimases numbris (Teil A., den 16. Juni 1936, S. 79) ülevaatliku tabeli kapitalistliku maailma majanduse seisukorra kohta 1935. aastal, võrreldud 1929. aastaga. Avaldame siin ka selle tabeli mõnesuguste lühendustega.

Maailmamajanduse seisukord tähtsamatel maadel 1935. a.

1929. a. = 100

M a a d	Tööstuse toodang	Väliskaubanduse kogu ehk maht		Suur- müügi hinnad
		Sisseevedu	Välja-vedu	
<i>Maad, kes on ületanud 1929. aasta taseme :</i>				
Jaapan	156,3	108,0	131,5	84,4
Kreeka	137,5	69,5	97,7	110,6
Soome	125,0	107,0	127,1	91,8
Taani	121,0	79,8	93,5	92,4
Chile (Tshilli)	119,0	26,6	62,0	178,2
Rumeenia	118,7	41,3	103,7	67,0
Rootsi	109,1	113,5	76,4	82,9
Ungari	110,9	69,6	73,5	74,1
Eesti	106,4	—	—	71,8
Inglismaa	106,2	95,4	74,6	77,8
Norra	103,7	96,8	96,6	85,2
<i>Maad, kes 1929. a tasemeni pole jõudnud :</i>				
Saksamaa	94,9	66,4	57,1	74,2
Itaalia	91,6	74,6	75,0	68,9
Austria	79,5	48,8	61,0	84,4
Kanada	81,3	49,0	81,8	75,4
Am. Ühendriigid	76,3	81,9	58,2	83,9
Belgia	72,2	89,6	74,9	63,1
Tshehoslovakkia	69,9	46,8	45,8	77,2
Prantsusmaa	67,6	76,8	55,0	54,0
Poola	66,6	54,1	71,8	55,1
Hollandi	66,5	63,6	55,1	61,7
<i>Muud maad :¹</i>				
Schveits	—	68,9	55,5	63,6
Bulgaaria	—	54,8	105,7	55,6
Austraalia	—	69,5	143,2	81,5
Lõuna - Aafrika Liit ²	—	117,7	74,5	81,8
Uus-Meremaa	—	77,1	125,9	93,5
Argentiina	—	54,4	104,7	100,6

¹ Selle maadegrupi tööstuslik toodang on väikse tähtsusega, ja andmed nende maade tööstuse seisukorra kohta 1935. a. on väga puudulikud.

² Lõuna-Aafrika Liidu väliskaubandus on arvatud ilma kulla väljaveota (Lõuna-Aafrika Liit on praegu kõige suurem kuldatootev riik maailmas),

Maailma nisutarvitus

Viimase viie põllumajanduse-aasta keskel tarvitas kogu kapitalistlik maailm (s.o. Nõukogude Liit välja arvatud) nisu miljonites buschelites (1 buschel = 35¼ liitrit):

1930/31	—	3730	mln buschelit
1931/32	—	3742	" "
1932/33	—	3622	" "
1933/34	—	3597	" "
1934/35	—	3570	" "

Nagu ülemal toodud andmeist näeme, on nisu tarvitamine viimaste aastate vältel umbes 5% võrd vähenenud, sellest hoolimata — ja seda tuleb eriti alla kriipsutada —, et viimastel aastatel nisu tarvitamine loomatoiduks võrdlemisi suuresti on kasvanud, nimelt Ameerika Ühendriikides ja Kanadas, — majanduse kriisi surve tagajärjel, mis sundis suuri nisutagavarasid vähendama, et hindasid tõsta, või veel madalamale langemise eest hoida. Kaudsete andmete põhjal võib oletada, et nisu tarvitamine inimeste toiduks on vähenenud, näiteks, Am. Ühendriikides umbes 15—20% võrd, Kanadas umbes 9—12% võrd. Majanduskriis on kapitalistlike maade elanikkude seisukorra sedavõrd alla viinud, et kõige tähtsama ja peamise toitaine — nisu — tarvitus ennenägemata suuresti on vähenenud.

Töötaolek

Kodanliste riikide statistikas on töötaoleku kohta käivad andmed kõige puudulikud ja ebatäpsemad. Niisuguses kauglearenenud kapitalistlikus suurriigis, nagu Am. Ühendriikides põlnud kuni käesoleva majanduse kriisini üldse mitte mingisugust statistikat töötaoleku ja töötatöölise kohta. See statistika, mida kodanlistes riikides tänapäev töötatöölise kohta peetakse, käib peaaegult ainult tööbörsidel registreeritud töötatöölise kohta, mis aga kaugelgi tõelikku ja täielikku pilti tööpuudusest ei anna. Nende kapitalistlike maade äärmiselt puudulikkude andmete järele oli töötatöölise arv 26 kapitalistlikus riigis järgmine (miljonites):

1928. a.	—	3,4	1932. a.	—	26,0
1929. "	—	5,9	1933. "	—	25,5
1930. "	—	11,7	1934. "	—	22,2
1931. "	—	18,9	1935. "	—	20,6

Berliini konjunktuuriinstituudi ajakirja „Vierteljahrshefte“ toob oma viimases numbris kokkuvõtte maailma töötaoleku kohta. See pole mitte vähem ebatäpne, arvestades ainult nõندانim. nähtavat töö-

puudust; pealegi on paljud andmed ainult üldiste hinnangute järele võetud. Nii tulebki neid puudulikkudena võtta.

Maailma nähtav töötaolek

(Kuu keskmised arvud — tuhandetes)

1929. a. 1932. a. 1935. a.

Euroopa tööstusriigid:

Saksamaa	1898,5	5616,9	2151,0
Belgia	8,5	161,5	165,0
Danzig	12,9	33,2	18,0
Soome	10,0	64,0	13,4
Prantsusmaa	10,2	307,4	464,4
Inglismaa ja Põhja-Iirimaa	1262,5	2828,7	2027,4
Itaalia	30,8	1006,4	750,0
Hollandi	40,0	271,1	384,7
Norra	19,1	32,7	36,1
Austria	164,5	310,0	261,8
Rootsi	32,6	90,8	80,0
Schveits	8,1	54,4	82,5
Tshehoslovakkia	41,6	554,1	686,3

Euroopa agraarriigid:

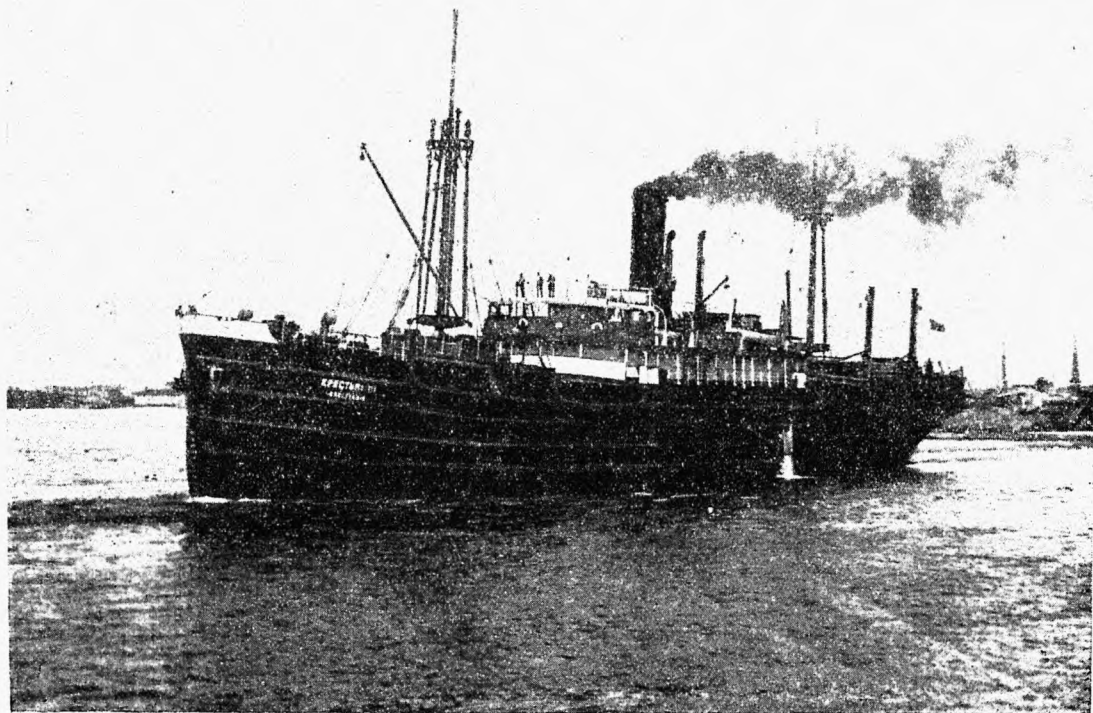
Bulgaaria	5,0	22,2	38,1
Taani	42,8	99,5	77,0
Eesti	3,2	7,1	1,8
Kreeka	127,0	237,0	150,0
Iiri vabariik	30,0	62,8	119,5
Jugoslaavia	8,4	14,2	16,8
Läti	5,6	14,6	4,5
Poola	129,5	255,6	381,9
Portugaalia	6,0	33,4	40,5
Rumeenia	7,3	38,9	13,9
Hispaania	100,0	250,0	434,9
Ungari	20,0	48,6	33,3

Meretagused maad:

Am. Ühendriigid	3000,0	11,320,0	5685,0
Kanada	15,0	75,1	86,0
Chile (Tshiili)	10,0	107,3	10,7
Meksiko	30,0	339,4	170,0
Jaapan	250,0	485,7	355,5
Palestiina	3,1	18,2	10,0
Austraalia	47,4	120,5	71,8
Uus-Meremaa	2,9	11,3	3,1
Kokku	7652,5	24892,6	14825,4

Kui vähe selle tabeli andmeid võib usaldada, s.o. kuivõrd kapitalistlikud riigid sellest huvitatud on, et oma määratud töötute arvu väljapoole (ja koduski muidugi) varjata, seda näitavad muu seas Eestigi kohta toodud andmed: siin ei ole, selle tabeli järele, tööpuudus isegi 1932. a., s.o. kõige raskemal kriisiaastal, kõrgemale tõusnud kui 7100-ni, kuna isegi ministrid korduvalt, rääkimata mitmesugustest kirjalikkudest allikatest, töötute arvu kriisi sügavamatel aastatel *kümnete tuhandete* peale hindavad! — Saksamaa kohta pole andmeid mitte vähem võltsitud, niisamuti ka rea teiste maade kohta, millest aeg-ajalt ajakirjanduses täpsemaid andmeid ilmub.

R. Vakman.

Nõuk. Liidu uus a/l. „Krestjanin“ — algas 19. juulil suurt Põhja-jäämere teekonda Leningradist Vladivostokki.

„MUSTLASEPOISS“

Peatükk jutustusest „Lapsepõli“

M. Gorki

Kui terveks sain, siis selgus mulle, et „Mustlasepoiss“ majas erikohal asub: vanaisa ei kärkinud temaga nii tihti ja tige- dalt kui poegadega, rääkis temast tagaselja silmi kissitades ja pead võngutades:

— Kuldsed käed on Ivankal, et ta kõr- beks! Pidage meeles mu sõna: suur mees kasvab!

Onud käitusid kah „Mustlasepoisiga“ lahkest, sõbralikult ja ei teinud temaga kunagi „nalja“, nagu meister Grigoriga, kellele nad iga õhtu midagi ülekohtust ja õelat korraldasid: kord ajavad tule peal kääripärad kuumaks, kord pistavad ta tooli põhja sisse naela, terav ots ülespoole, või asetavad tema — poolpimedas — ette mit- meivärvi riidelõigud — ta traageldab need üheks „tükiks“ kokku, vanaisa aga kirub teda selle eest.

Kord, kui ta pärast lõunat kõõgis naril magas, värviti tal nägu fuksiiniga üle, ja ta oli kaua aega naljakas, hirmus: hallist habemest vahivad tuhmilt kaks ümmar- gust prilliklaasi, ja kurvalt ripub pikk pu- nane nina nagu keel.

Nad olid väsimatud sarnaste tempude peale, kuid meister kannatas kõik vaikselt ära, kõhatas vaid tasakesi ja tegi näpud enne süljega tublisti märjaks, kui triikrauda, käärisid, tange või sõrmkübarat puudutada. See sai talle harjumuseks, isegi lõunalaua taga, enne kui nuga või kahvlit võtta, kastis sõrmi, seega lastel naeru tekitades. Kui tal valus oli, siis ilmus ta suurele näole kortsude laine ning kadus imelikult üle otsaesise libisedes ja kulme kergita- des kuskil paljal pealael ära.

Ei mäleta, kuidas vanaisa neisse poe- gade lõbutsustesse suhtus, vanaema aga ähvardas poisse rusikaga ja kisendas:

— Häbemata näod, õelused!

Kuid ka „Mustlasepoisist“ rääkisid onud tagaselja tigevalt, pilkavalt, laitsid ta tööd, sõimasid vargaks ja laiskvorstiks.

Küsisin vanaemalt, et miks see nii on.

Hea meelega ja arusaadavalt, nagu alati, seletas ta mulle:

— Noh, näe, mõlemad tahaksid Vanju- schat omale, kui nad omale töökojad on saa- nud; nüüd siis laidavadki teda üksteise ees, et paha töömees teine! Valetavad, kavaldavad. Siis kardavad veel, et Vanjuscha nende juurde ei lähegi, vaid vanaisa juurde jääb; vanaisa aga on isemeelne, võib veel Ivankaga kolmandagi töökoja avada, — onudele ei ole see aga kasulik, mõistad?

Ta puhkes tasakesi naerma:

— Aina kavaldavad, jumalale naeruks! Noh, vanaisa näeb neid kavaldusi ja õrri- tab Jaschat-Mischat meelega: „Ostan — räägib — Ivanile nekrutikviitungi, et sol- datiiks ei võetaks: teda läheb mulle omale vaja!“ Nemad aga vihastavad, ei tahaks seda, ja rähast on kahju, — kviitung on ju kallis!

Elasin nüüd jälle vanaemaga koos nagu laevalgi, ja iga õhtu enne uinumist jutus- tas ta mulle muinasjuttusid või oma elu- lugu, — kah muinasjutu sarnast. Perekonna praktilikust elust aga, — varanduse ära- jagamisest laste vahel, uue maja ostmisest vanaisal oma jaoks, — rääkis ta naerdes, võõrjalt, kuidagi eemalt, just kui naaber, mitte aga vanaduselt teine inimene majas.

Sain tema käest teada, et „Mustlasepoiss“ on mahajäetud laps; leitud varakevadel, vihmasel õöl, maja värava kõrvalt pingilt.

— Lebab, vana põlletüki sisse mähitud, — jutustas vanaema mõttikult ja salapära- selt, — vaevalt piiksub, külmast juba kange.

— Mispärast lapsi maha jäetakse?

— Emal ei ole piima, pole millega toita, siis ta kuulab järele, kus hiljuti laps on sündinud ja ära surnud, ning torkabki oma sinna.

Pead sügades veidi vaikinud, jatkas ta, ohates lakke vahitides:

— Vaesusest ikka kõik, Aljoscha; tuleb ette niisugust vaesust, et kohe üteldagi ei saa! Ja loetakse, et vallaline tüdruk ei tohi sünnitada, — häbi ju! Vanaisa tahtis Vanuschka juba politseisse viia, aga ma laitsin ära: et võtame endile; jumal saatis selle nende asemele, kes ära on surnud. Olin ma ju kaheksateistkümmend last sünnitanud; kui nad kõik elus oleksid — terve tänav rahvast, tervelt kaheksateistkümmend maja. Olin, näed, neljateistkümnenda aasta peal, kui mehele pandi, viieteistkümnenda aastast juba sünnitasin; aga, näe, issandale oli mu veri armas — aina võttis ja võttis mu lapseksi ingliteks. Kahju on, kuid ka rõõm!

Särgi vael voodi äärel istudes, mustade juustega üleni kaetud, suur ja karvane, sarnanes ta emakarule, kelle habekas metsamees Sergatshist hiljuti hoovi oli toonud. Lumivalgele puhtale rinnale risti ette lüües naerab ta tasakesi, liikudes kogu kehaga:

— Paremad võttis omale, pahemad jättis mulle. Ivanka rõõmustas mind väga, — armastan ju teid, väikseid, kangesti! Noh, võtsime ta vastu, ristisime ta ära, nii elabki, tubli. Kutsusin teda algul Põrnikaks, — vahest sumises teine isemoodi, — otse kui põrnikas, roomab ja sumiseb üle kogu toa. Armasta teda, ta on lihthing:

Ma armastasingi Ivani ja imeltesin teda tummuseni.

Laupäeviti, kui vanaisa lapsed, kes nädala kestel pattu teinud, läbi oli peksnud ja õhtusele jumalateenistusele läks, algas kõõgis kirjeldamatult lõbus elu: „Mustlasepoiss“ püüdis ahju tagant muste tarakane, tegi niidist kiiresti hobuseriistad, lõikas paberist saani, ja kollast puhtakkaabitud lauda mõõda traaveldas neli musta, Ivan aga juhtis nende jooksu peene peeruga ja vingus erutatult:

— Peapiiskopi järele sõidetakse!

Kleepis tarakani selja peale väikese paberitükikese, ajas teda saanile järele ja seletas:

— Koti unustasid maha. Munk jookseb ja tassib!

Sidus tarakani jalad niidiga kinni; putukas roomas peaga vastu lauda toetades, Vanjka aga hüüdis, käsi kokku lüües:

— Köster läheb kõrtsist õhtusele jumalateenistusele!

Ta näitas hiiri, kes tema käsu järele püsti tõusid ja tagumistel käppadel kõndisid, pikki sabasid järele vedades ja elavaid musti silmapärleid naljakalt pilgutades. Hiirtega käis ta hoolikalt ümber, kandis neid põues, söötis suust suhkruga, suudles ja rääkis veenvalt:

— Hiir on tark elajas, lahke, koduhaldjas armastab teda väga! Kes hiiri söötab, sellele teeb ka koduhaldjas head...

Ta oskas kaartide ja rahaga kunsttükke teha, kisendas kõvemini kui kõik lapsed ja ei erinenud neist pea millegi poolest. Kord temaga kaarte mängides tegid lapsed ta mitu korda järjest „turakuks“, — ta sai väga kurvaks, mossitas haavunult huuli ja lõpetas mängu, siis aga kaebas minule, ninaga vuhistades:

— Ma tean, nad rääkisid kokku! Pilgutasi silmi, pistisid üksteisele laua alt kaarte pihku. See on siis mäng? Kelmust oskan ma isegi teha ja mitte halvemini...

Ta oli üheksateistkümnenda aastane ja suurem kui meie neljakesi kõik kokku.

Eriti hästi mäletan ma aga teda pühapäeva õhtutest, kui vanaisa ja onu Mihail võõrsile läksid, kõõki kähharajuukseline ja sasipäine onu Jakov gitarrega ilmus, vanema teelaua korraldas rikkaliku suupiste ja viinaga rohelistes toobis, mille põhja peal kunstlikult klaasist väljavalatud punased lilled olid. Pühapäiselt riidetatud „Mustlasepoiss“ keerles kui vurr; tasa, külg ees, tuli meister mustade prilliklaasidega valgutatades; tuli lapsehoidja Jevgenja, tedretähniline, punase näoga ja paks nagu pada, kavalate silmade ning pasundava häälega; vahest käis siin ka karvane Uspenski kiriku köster, ja veel mõned tumedad, havide ja lutsude taolised libedad inimesed.

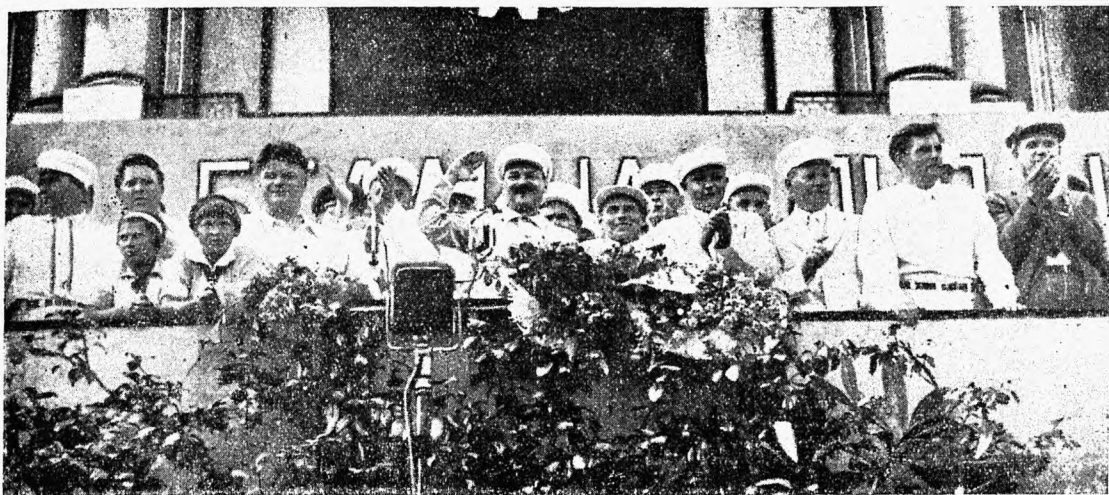
Raskesti ohates sõid ja jõid kõik palju; lastele anti maiustusi, pitsklaas magusat marjalikööri, ja aegamööda pääsis lahti kuum, kuid imelik lõbutus.

Onu Jakov seadis gitarre hellalt häälele siis aga ütles alati ühed ja samad sõnad

— Noh, ma algan siis...!

Juukselokke raputades kummardas ta üle gitarre, venitas kaela pikaks nagu ani; ta ümarik muretu nägu muutus uniseks, elavad, vilkjad silmad kustusid õlisesse udusse, ja tasakesi keeli näppides mängis ta midagi kaasa-kiskuvat, tahtmatult jalule tõstvat.

Ta muusikā nõudis pinevat vaikust; kiire ojakasena voolas ta kuskilt kaugelt, imbus läbi põranda ja seinte ning meelitas südant erutades esile arusaamatu tundmuse, kurva

Pildil: Ugarov, Aleksejev, Lukjanov, Vaischljä, Shdanov jt tervitavad paraadist osavõtjaid.

ja rahutu. Selle muusika all hakkas kõigest hale, ka iseendast, suured näisid kah väikestena, ja kõik istusid liikumatult, mõtliku vaikuse varjus.

Eriti pinevalt kuulas Mihaili Sascha; ta sirutas end ikka rohkem onu poole, vahis gitarrele, avas suu, ja üle huule venis sülge. Vahest unustas enda nii, et tooliit kukkus, kätega põrandalt tuge otsis, ja siis liikumatuid silmi pungitades põrandale istuma jäigi.

Ja kõik jäid võlutult liikumata paigale; ainult teemasin laulab tasa, ilma et segaks gitarre kaebeid kuulamast. Väikeste akende kaks nelinurka on sügisöö pimedusse suunatud, ajuti koputab keegi pehmelt nende pihta. Laual kõiguvad kahe rasvaküünla kollased tuled, teravad nagu odad.

Onu Jakov kangestus ikka rohkem; näis nagu magaks ta kõvasti, hambaid kokku surudes, kuna käed eri-elu elavad: parema käe kõverasse tõmmatud sõrmed värisesid eritlematult musta heliavangu kohal, nagu peksleks ja rabeleks lind; pahema käe sõrmed liikusid vilkjäl kiirul gitarrekaela mööda.

Purjuspäi laulis ta pea alati läbi hamaste ebaseeldivalt viliseva häälega lõpematut laulu:

Oleks Jakov koeraks olnud, —
Hommikust õõni Jakov huluku:

Oi, igav mul!

Oi, kurb on mul!

Uulitsat mööda läheb üks nunn;
Vares aga istub aia otsas.

Oi, igav on mul!

Ahju taga laulab kikk,
Tarakanid on ärevil.

Oi, igav on mul!

Jalanartsud kuivama pani sant,
Teine kerjus varastas nartsud sealt!

Oi, igav on mul!

Ja, oh, mure on mul!

Seda laulu ei kannatanud minä välja, ning kui onu kerjustest laulma hakkas, puhkesin talumatus tusas kibedalt nutma. Nurka vahtides ja nohisedes kuulas „Mustlasepoiss“ muusikat samase tähelepanuga nagu kõik teisedki, sõrmed oma mustadesse juuksekahtludesse lükanud. Vahest hüüdis ta ootamata ja kaeblikult:

— Ah, kui mul häält oleks, — kuidas ma laulaksin, issand!

Vanaema rääkis ohtes:

— Aitab sul, Jascha, südant rebestada!
Kui sa tantsiksid õige, Vanjätka!

Mitte alati ei täitnud nad kohe ta palvet, kuid vahest juhtus, et muusikant äkki sekundiks käe keeltele surus, siis aga rusikas käega jõuliselt midagi nähtamatut ja kõlatut endast eemale põrandale paiskas ja vahvsalt hüüdis:

— Kadugu tusk ja mure! Vanjka, asu platsi!

End korraldades, kollast särki sirgeks tõmmates, tuli „Mustlasepoiss“ ettevaatlikult, just kui naelu mööda astudes, kesk kööki; tumedad põsed punetasid tal, ja ta palus häbelikult naeratades:

— Kiiremini ainult, Jakov Vassilitsh.

Maruselt helises gitarre, kiiresti klõbisesid kontsad, laual ja kapis klirisesid söögi-

nõud, keset kõõki aga leegitses „Mustlasepoiss“ nagu tuli, tiirles kullina, käed laiaili just kui tiivad, märkamatu jalgedega astudes; kükitas kiljatades põrandale ja heitles kui kuldne tormipääsuke, enda ümber kõike siidisätendusel valgustades, siid aga põles, just kui sulas väreledes ning virvendades. „Mustlasepoiss“ tantsis väsimatult, end unustades, ja näis, et kui uks avada, siis lähekski ta tantsides uulitsat mööda läbi linna, teadmata kuhu...

— Põiki! — kisendas onu Jakov, jalgu trampides.

Ja vilistas läbilõikavalt, karjus ärritava häälega kõnekääne:

— Ai-jäh! Viiskusid lõhkuda ma ei taha, Jätaks muidu naise ja lapsedki maha!

Inimesed tõmblesid laua taga, nad hõiskasid ka vahest sekka, vingatasid, nagu põletataks neid; habekas meister laksutas omale lagipähe ja urises midagi. Kord minu poole kummardudes ja oma pehme habemega minu õla kinni kattes, ütles ta mulle otse kõrva sisse, just kui täisealise poole pöörates:

— Kui sinu isa, Leksei Maksimõtsh, veel siin oleks, — see süütaks teise tule põlema! Lõbus meesterahvas oli, lustilik inimene. Mäletad sa teda?

— Ei mäleta.

— No? Tuli ette, et nad kahekesi vanaemaga, — pea õige, oota!

Ta tõusis püsti, pikk, jõuetu, pühakuju taoline, kummardas vanaema poole ja hakkas teda ebatavaliselt madala häälega paluma:

— Akuliina Ivanovna, ole hea, tantsi üks ring! Nagu vanasti Maksim Savvatejevitshiga. Tee lõbu!

— Mis sa nüüd, kallis, mis sa nüüd, isandake, Grigori Ivanovitsh? — rääkis vanaema naerdes ja kohmetades. — Mis mina enam tantsin! Inimestele naeruks...

Kuid kõik hakkasid teda paluma, ja ta tõusis äkki noorukalt püsti, kohendas seeelikut, ajas enda sirgu, viskas raske pea selga ja hakkas kõõki mööda libisema hüüdes:

— Naerge pealegi oma terviseks! Noh, Jascha, anna teist muusikat.

Onu võpatas, sirgus, sulges silmad ja hakkas aeglasemalt mängima; „Mustlasepoiss“ seisatas silmapilgu, kargas siis juurde ja hakkas ühele jalale alla lastes ümber vanaema keerlema, see aga ujus üle põranda müratult, just kui õhus, käsi laotades, kulme kergitades, tumedate silmadega kuskile kaugele vahtides. Ta näis mulle naljakas, ma turtsatasin; meister äh-

vardas mind kurjalt sõrmega, ja kõik täisealised vaatasid hukkamõistvalt minu poole.

— Ära kobista, Ivan! — ütles meister naeratades. Sõnakuulelikult kargas „Mustlasepoiss“ kõrvale, istus lävele, lapsehoidja Jevgenja aga hakkas kõrisõlme paisutades madala, meeldiva häälega laulma:

— Terved päevad kogu nädal

Tüdruk pitsi heegeldas;

Väsis ära, küll on häda! —

Vaevalt pääsis eluga!

Vanaema ei tantsinudki nagu, vaid justku jutustas midagi. Näe, seal ta läheb tasakesi, mõteldes, taaruvall kõnnakul, alt käe ümber vahtides, ja terve ta suur keha vaarub kõhklevalt, jalad otsivad ettevaatlikult teed. Äkki jääb millegist ehmudes seisma, nagu võpatub, tõmbub kurjaks ja hakkab samal silmapilgul kohe heal, meeldival naeratusel särama. Kaldub kõrvale, teed andes, käega kedagi mööda juhtides; pea langetanud jääb ta liikumatult paigale, kuulatab, ikka lõbusamalt naeratades, — ja äkki kargab kohalt, hakkab tuulehoona keerlema, on tervelt muutunud saledamaks, kasvult pikemaks, ja enam ei saa temalt silmi pöörata — nii torm-ilusaks ja armsaks muutub ta neil imetaolise nooruse tagasituleku minutitel!

Lapsehoidja Jevgenja aga hüürgab kui pasunast:

— Pühapäeval pärast jutlust

Poole õõni tantsis piiga,

Viimasena koju ruttas, —

Püha lühike tal liiga!

Lõpetanud tantsu, istus vanaema oma kohale teemasina juurde; kõik kiitsid teda, tema aga rääkis juukseid kohendades:

— Olge nüüd! Te pole õigeid tantsijaid näinudki. Meil oli Balahnas üks tüdruk, — ei mäletagi enam kelle oli, mis nimi, — mõned otse nutsid rõõmust kui tema tantsu vaatasid. Vahest vahtisid teist, — ja oligi sul pühapäev käes, rohkem polnud midagi vaja! Kadetsesin teda, patune!

— Lauljad ja tantsijad on esimesed inimesed maailmas! — ütles lapsehoidja Jevgenja karmilt ja hakkas midagi kuningas Taavetist laulma, onu Jakov aga kaelustas „Mustlasepoissi“ ja rääkis:

— Sa peaksid trahterites tantsima, — hulluks ajaksid inimesed!..

— Ma tahaksin omale häält! — kaebas „Mustlasepoiss“. — Kui jumal mulle häält oleks annud, laulaksin kümme aastat, pärast aga — kas või mungaks!

Kõik jõid viina, eriti palju jõi Grigori.

Talle klaasi klaasi järele valades hoiatas vanaema:

— Vaata ette, Grischa, jääd päris pime-daks!

Grigori vastas soliidiselt:

— Olgu! Mul pole silmi enam tarvis, — olen kõik ära näinud...

Ta jõi purju jäämata, kuid muutus ikka kõnehõõramaks ja rääkis mulle peaaegu alati isast.

— Suure südamega meesterahvas oli, mu sõbrake, Maksim Savvateitsh...

Vanaema ohkas, tõendas järele:

— Jah, issandalaps...

Kõik oli hirmus huvitav, kõik hoidis mind pinevil, ja kõigest immitses südamesse mingi vaikne, mitteväsitav kurbus. Nii kurbus kui rõõm elutsesid inimestes kõrvu, peaaegu eritlematult, asendades üksteist märkamatu, arusaamatu kiirusega,

Kord, mitte just liig purjus olekus, hakkas onu Jakov oma särki seljast lõhkuma, end vihaselt juuksekiharatest ja harvadest valkjatest vurrudest, ninast ja rippuvast huulest katkuma.

— Mis see on, mis? — hulgas ta, pisaratest nõretades. — Mispärast siis?

Peksis omale vastu põski, otsaesist, rindu ja nuuksus:

— Nurjatu ja alatu loom, lõhutud hing!

Grigori mõirgäs:

— Ahaa! See'p see on!..

Vanaema aga, kah joobnud, vaigistas poega, tema käsi püüdes:

— Küllalt, Jascha; issand teab, mida õpetab!

Joobnult oli vanaema veel ilusam: tumedad silmad väljasid naeratades kõigile hingesoendavat valgust, ja kuumavale näole rätikuga tuult lehvitades rääkis ta laulvalt:

— Issand, issand! Kui hea on kõik! Ei, te vaadake, kui hea on kõik!

See oli ta südame hüüd, kogu elu loosung.

Mind üllatasid väga muretu onu pisarad ja kisa. Küsisin vanaemalt, mispärast ta nuttis, kirus ja ennast peksis.

— Kõik sa tahaksid aga teada! — ütles ta ebatavaliselt vastu tahtmist. — Oota, sul on veel vara neisse asjadesse tungida...

See õhutas mu uudishimu veel rohkem. Läksin töökotta ja asusin Ivani kallale, kuid ka see ei tahtnud mulle vastata, naeris vaikselt, viltu meistrile vaadates, ja karjus, mind töökojast välja tõugates:

— Jäta, käi minema! Vaata, viskan su katlasse, värvin ära!

Seistes laia madala ahju ees, kuhu kolm katelt sisse müüritud, segas meister neis

kateldes pika musta mõlaga, tõmbas selle välja ja vaatles, kuis otsast värvilised tilgad alla langevad. Ägedalt põles tuli, peegeldudes vastu nahksel põllet, kirjul nagu papi ametikuub. Kateldes susises värvitud vesi, kibe aur voogas paksu pilvena ukse poole, hoovis kihutas tuul lund maad mööda.

Meister heitis mulle prillide alt pilgu tuhmidest, punastest silmadest ja ütles Ivanile toorelt:

— Puid! Või ei näe?

Ja kui „Mustlasepoiss“ välja jooksis, istus Grigori sandali kulile, kutsus mind sõrmeaga oma juurde.

— Tule siia!

Pani põlvedele istuma ja rääkis, oma sooja pehmet habet mulle vastu põske surudes, meeldejätvalt:

— Su onu peksis ja piinas oma naise surnuks, nüüd aga piinab teda südame-tunnistus, — mõistad? Sa pead kõigest aru saama, vaata, muidu oled kadunud!

Grigoriga on lihtne, nagu vanaemagagi, kuid jube on, ja paistab, nagu näeks ta prillide alt kõiki läbi.

— Kuidas surnuks peksis? — räägib ta, ruttamata. — Aga nii: heidab temaga magama, katab ta ülepea tekiga kinni ja mudib, peksab. Miks? Ega ta vist isegi tea.

Ja tähelepanu Ivanile pööramata, kes puusületäiega tagasi jõudnud ja käsi soendades tule ees kükitab, jätkab meister mõjuvalt:

— Võib olla peksis sellepärast, et naine temast parem oli ja ta kadetses. Kaschirinid, vennas, head ei salli, kadetsevad, aga omaks võtta ei saa, hävitavad ära! Sa küsi õige vanaemalt, kuidas nad su isa elada ei lasknud. Vanaema räägib kõik välja — ei salli ega mõista valet. On nagu pühak, kuigi viina joob, tubakat nuuskab. Just kui õnnis. Sa hoi a temale hästi ligi...

Lükkas mu eemale ja ma läksin õue, maha rõhutud, ära kohutatud. Kojas jõudis Vanjuschka mulle järele, haaras mu peast hinni ja sosistas tasakesi:

— Ära teda karda, ta on hea inimene; vaata talle otse silmi, ta armastab seda.

Kõik oli imelik ja erutas. Ma ei tunnud teistsugust elu, kuid mäletasin tumedalt, et isa ja ema mitte nii ei elanud: neil olid teised kõned, teised lõbud, nad käisid ja istusid alati kõrvu, ligistiku. Õhtuti naerisid nad tihti ja kaua, laulsid kõvasti akna all istudes; uulitsale kogus inimesi, neid vaadeldes. Inimeste ülespoole pööratud näod tuletasid naljakalt meelde musti taldrekuid pärast lõunat. Siin naerdi vähe,

ja mitte alati polnud selge, mille üle naer-
dakse. Arutihti karjuti üksteise peale, äh-
vardati millegagi üksteist, sosistati sala-
jalt nurkades. Lapsed olid vaiksed, mär-
kamatud; nagu tolm vihmast olid nad maa
ligi litsunud. Tundsin end majas võõrana,
ja kogu see elu erutas mind kümnete
pistetega, sisendades kahtlust, sundides
kõike pineva tähelepanekuga vaatlema.

Mu sõprus Ivaniga aina kasvas; vana-
ema oli päikesetõusust hilisööni majatöö-
del kinni, ja ma keerlesin pea kogu päeva
„Mustlasepoisi“ ümber. Ta pistis ikka
samuti oma käe vitsahoopide alla, kui
vanaisa mind peksis; teisel päeval, paista-
tanud sõrmi näidates, kaebas aga mulle:

— Ei, see kõik on asjata! Sul pole ker-
gem, aga mul — näe! vaata! Enam ei tee,
ole kuidas tahad.

Järgmisel korral aga kannatas jällegi
asjatut valu.

— Sa ei tahtnud ju enam?

— Ei tahtnud, aga ikka pistisin... Kohe
nii, kuidagi märkamata...

Varsti pealeselle kuulsin midagi „Must-
lasepoisist“, mis minu huvi ja armastust
tema vastu veelgi rohkem tõstis.

Iga reedi rakendas „Mustlasepoiss“ kõrvi
ruunä, vanaema lemmiku, kavala val-
latleja ja maiasmoka Scharapi, laia saani
ette; tõmbas lühikese, põlvini ulatava pool-
kasuka selga, pani raske mütsi pähe, sidus
roheline vöö kõvasti vööle ja sõitis turule
toidukraami ostma. Vahest jäi kauaks ära.
Kõik tundsid majas rahutust, tulid akende
juurde ja vahtisid, hingeauruga jääd akna-
ruutudel sulatades, uulitsale,

— Ei tule?

— Ei!

Kõige enam oli vanaema rahutu.

— Ai-jäh, — rääkis ta poegadele ja va-
naisale, — saadate mul inimese hukka ja
hobuse ka! Kuidas teil ometi häbi pole,
südametud loomanäod? Või on omal vähe?
Oh, rumal sugu, ihnuskoid, — küll issand
teid karistab!

Vanaisa urises pilviselt:

— Noh, hea küll. Olgu see viimne
kord...

Vahest jõudis „Mustlasepoiss“ alles lõu-
naks tagasi. Onud ja vanaisa ruttasid õue;
nende järele liikus ägedasti tubakat nuu-
sates vanaema, nagu emakaru, olles mis-
kipärast sel tunnil alati kohmakas. Lap-
sed jooksid välja, ja algas lõbus saani
tühjendamine, mis oli täis põrsaid, tape-
tud linde, kalu ja igasorti lihatükke.

— Otsid kõik, nagu oli öeldud? — pä-
ris vanaisa, koormat teravalt silmadega
kõõrdi läbi kobades.

— Kõik nagu vaja, — vastas Ivan lõ-
busalt, ja et sooja saada, hüples hoovi
mööda ning laksutas kindaid kõrvulukus-
tavalt kokku.

— Ära peksa kindaid, nende eest on
raha maksetud, — hüüdis vanaisa kar-
milt. — Raha tagasi said?

— Ei saanud.

Vanaisa sammus aegamööda ümber
koorma ja rääkis tasa:

— Jälle oled sa kuidagi palju toonud.
Vaata aga, — ega sa ometi ilma rahata
ei olnud? Et mul seda ei oleks!

Ja läks, nägu kortsutades, kiiresti minema.

Onud kargasid lustilikult saani juurde,
vilistasid ja sumisesid, linde, kalu, hani-
siskonde, vasikajalgu ja suuri lihakäntsa-
kaid käel kaaludes, heakskiitvalt:

— No, osavasti valitud!

Iseäranis vaimustatud oli onu Mihail:
hüples vedrutavalt koorma ümber, nuusu-
tades kõike oma rähnaninaga, matsutades
isukalt huuli, kissitades magusalt rahutuid
silmi, kuivetu, isa sarnane, kuid kasvult
pikem ja must nagu tukk. Kül mavaid käsi
varrukatesse peites küsitles ta „Mustlase-
poissi“:

— Palju isa sulle andis?

— Viis rubla.

— Siin aga on viieteistkümme eest.
Palju ära kulutasid?

— Neli rubla kümme kopikat.

— Tähendab, üheksa kümmelist on tas-
kus. Näed, Jakov, kuidas raha tehakse?

Külma käes palja särgi vael seistes nae-
ris Jakov tasapisi, sinisele külmale taevale
silmi pilgutades,

— Sa, Vanjka, pane meile kummalegi
soru välja, — rääkis ta laisalt.

Vanaema rakendas hobust lahti.

— Mis on, lapsuke? Mis on, kassike?
Vallatada tahad? Noh, vallata, jumalarõõm!

Paksu lakka raputades kaapas hiigla-
suur Scharapp teda valgete hammastega
õlast, tõmbas siidimütsikese juustelt ära,
vaatas talle lõbusa silmaga näkku ja hir-
nus tasa, härmatist ripsmetelt maha rapu-
tades.

— Küsid leiba?

Vanaema pistis talle suure soolatud
leivaviilaku suhu, hoidis põlle nagu koti
hobuse suu all ja vaatles mõtlikult kui
see sõi.

Samuti mängeldes kui noor hobunegi
kargas „Mustlasepoiss“ vanaema juurde.

— Nii tore hobune on see, vanamemme,
nii tark...

— Mine, ära liputa saba! — hüüdis va-
naema, jalaga põrutades. — Tead, et ma
sind sel päeval ei salli.

Ta seletas mulle, et „Mustlasepoiss“ tult rohkem varastab kui ostab.

— Vanaisa annab talle viis rubla, kolme eest ta ostab, kümne eest aga varastab, — rääkis ta kurvalt. — Armastab varastada, kelm. Korra katsus — läks õnneks, kodus naerdi, kiideti kordamineku pärast, ja võttiski varguse harjumuseks. Vanaisa aga sai noorena kehvust ja muret enam kui küllalt tunda, — vanast peast on ihnsaks läinud, raha on talle lihastest lastest kallim, muidusaamine teeb rõõmu; Mihailo ja Jakov aga...

Lõi käega, jäi minutiks vait, siis aga lahtisesse tubakatoosi vaadates lisas nuri-sevalt juurde:

— Siin, Lenja, on asjad kui pitsid, mis pime eit heegeldanud, mine võta siit muster välja! Püütakse aga Ivan varguse pealt kinni — peksetakse surnuks...

Vaikinud, ütles veel tasakesi:

— Oh—oh—hoo! Seadusi on meil palju, aga õigust ei ole...

Teisel päeval hakkasin „Mustlasepoissi“ paluma, et ta enam ei varastaks.

— Muidu peksetakse sind surnuks...

— Ei saada kätte, — lipsan välja: mina olen osav, hobune — kiire! — ütles ta muiates, kuid tõmbas kohe kulnud kurvalt kortsu. — Tean ju: varastada pole hea ja on kardetav. Teen seda niisama, igavuse pärast. Ja raha ma ei kogu, su onud meelitavad nõdala jooksul kõik välja. Mul pole kahju, võtku! Mul köht täis.

Äkki võttis minu kätele, raputas tasakesi.

— Kerge oled, peenike, kondid aga on kõvad, tugev mees saab sust. Tead sa mis: õpi gitarret mängima, palu onu Jakovit, jumala eest. Väike oled veel, sellest on häda! Väike, aga tige. Vanaisa sa ei armasta ju?

— Ei tea.

— Mina aga ei salli ühtegi Kaschirinit peale vanamemme, armastagu neid saatan!

— Aga mind?

— Sina pole Kaschirin, sina oled Peschov, teine veri ja teine sugu...

Mind kõvasti pigistanud, hakkas ta äkki peaaegu hoigama:

— Äh, kui mul lauluhäält oleks, oh, sa jumal! Küll ma kõrvetaksin rahvast... Mine, vend, vaja tööd teha...

Laskis mu põrandale, viskas omale pihutäie peeneid naelu suhu ja hakkas suurt niisket musta riide palakat suure neljakandilise laua peale kiskuma ja kinni naelutama.

Varsti sai ta otsa.

See juhtus nii: õues, värava kõrval,

lebas aia najale toetatud suur tammepuust rist jämeda okslise tüvega. Lebas juba ammu. Ma märkasin teda kohe esimestel elupäevadel, mis majas elasin, — siis oli ta uuem ja kollasem, sügise kestel oli aga vihma käes tublisti mustunud. Ta haies kibedalt vindunud tamme järele ja oli kitsas porises hoovis üleliigne.

Onu Jakov oli ta ostnud, et oma naise hauale panna, oli töötuse annud, et naise surma aastapäeval risti oma seljas surnuaiale viib.

See päev jõudis talve algul ühel laupäeval kätte. Oli külm ja tuuline, katustelt puhus lund. Kõik läksid majast õue, vanaisa ja vanaema olid kolme lapselapsega juba varem surnuaiale sõitnud hingepalvet pidama; mind jäeti mingi pattude karistuseks koju.

Onud, ühesugustes mustades poolkasukates, tõstsid risti maast üles ja asusid põikpuu all; Grigori ja keegi võõras inimene tõstsid vaevaga raske tüve üles, panid „Mustlasepoisi“ laiale õlale; „Mustlasepoiss“ vaarus, ajas jalad harki

— Ei jaks? — küsis Grigori.

— Ei tea. Nagu raske oleks...

Onu Mihail kisendas vihaselt:

— Tee väravad lahti, pime kurat!

Onu Jakov aga ütles:

— Häbene, Vanjka, me oleme mõlemad sinust vedelamad!

Väravaid avades õpetas Grigori aga karmilt Ivani:

— Vaata siis, ära ülejõu punni! Minge, jumal kaasa!

— Kiilaspäine, tola! — hüüdis onu Mihail uulitsalt.

Kõik, kes hoovis olid, naeratasid, hakkasid kõvasti rääkima, just kui oleks kõigile meeldinud, et rist ära viidi.

Mind kätt pidi töökotta viies rääkis Grigori Ivanovitsh:

— Võib olla, ei peksa vanaisa sind ehk täna, tal oli lahke nägu...

Töökojas minu pehme, värvimiseks valmisseatud villahunniku otsa istuma pannud ja hoolikalt õlgadeni villadesse matnud, hakkas ta, kateldest tõusvat auru nuusutades, mõtlikult rääkima:

— Mina tunnen, kallike, vanaisa kolmkümmend seitse aastat, nägin ettevõtte algul ja näen lõpul. Olime temaga varemalt suured sõbrad, selle ettevõtte mõtlesime ühes välja ning algasime tööd koos. Tal on nuppu, sel vanaisal! Näed, tema on enda peremeheks teinud, aga mina pole osanud. Issand aga on meist kõigest targem; ta muigab vaid ja kõige targemast inimesest saab tola. Sa ei saa veel aru,

mida ja milleks kõike räägitakse, milleks tehakse, aga sul oleks vaja kõigest aru saada. Vaeslapse elu on raske. Su isa, Maksim Savvateitsh, oli kange mees, kõigest sai aru, — sellepärast ei sallinudki vanaisa teda, ei tunnustanud...

Oli meeldiv kuulda häid sõnu, vaadeldes kui punane ja kuldne tuli ahjus mängleb, kuidas kateldest piimaseid aurupilvi tõuseb, sinaka härmatisena viilkatuse laudadele langedes, — läbi katuse ummistuvate pragude on näha sinavaid taevainte. Tuul on vaiksemaks jäänud, kuskil päistab päikene, terve hoov on just kui klaasitolmuga üle riputatud, uulitsal kiunuvad saanijalased, sinakas suits kerkib keereldes majakorstnatest, kerged varjud libisevad lund mööda, kah midagi jutustades.

Pikk, kondine Grigori, habekas, ilma mütsita, suurte kõrvadega, just kui hea nõid, segab keevat värvi ja aina õpetab mind:

— Vaata kõigile otse silmi, kargab sulle koer kallale, sellele kah, — läheb eemale...

Rasked prillid surusid ninaõrrele, nina ots on sinist verd täis valgunud ja on vanaema nina moodi.

— Pea õige! — ütles ta äkki, kuulatades; siis lükkas jalaga ahjuukse kinni, jooksis hüpates üle õue. Jooksin talle järele.

Köögis, kesk põrandat, lamas „Mustlasepoiss“, nagu ülespidi; akendest langesid laiad valguse joad talle üks pea ja rinna, teine jalgade peale. Ta otsaesine läikis imelikult; kulmud olid kõrgele tõstetud; viltusilmad vaatlesid teraselt musta lage; tumedatelt värelevatelt huultelt kerkisid roosad mullid; suunurkadest nirisest mööda põski ja kaela verd põrandale; verd voolas paksu ojana selja alt välja. Ivani jalad olid imelikult laiaili, ja võis näha, et püksid on märjad, nad olid raskesti põrandalaudade külge kleepunud. Põrand oli kruusliivaga puhtaks pestud, läikis päikseliselt. Vereñired voolasid põiki üle valguselaidude ja nõrgusid läve poole, olid väga eredad.

„Mustlasepoiss“ ei liigutanud, ainult kehã kõrval sirgu aetud käte sõrmed liikusid põrandat küünistades, ja värvitud küüned läikisid päikese käes.

Kükakile lastes pistis lapsehoidja Jevgenja Ivanile peene küünla kätte; Ivan ei pidanud seda kinni, küünal kukkus maha, tuletutt uppus verde; küünla üles tõstnud, pühkis lapsehoidja seda põlleotsaga ja katsus uuesti rahutute sõrmede vahele kinnitada. Köögis hõljus vaaruv sosin;

nagu tuul tahtis see mind lävelt tõugata, kuid hoidsin uksepidemest kõvasti kinni.

— Komistas teine, — rääkis onu Jakov mingi hälli häälega, värisedes ja peaga keerutades. Ta oli üleni hall, muljutud, silmad olid pleekinud ja pilkused tihti.

— Nii kui kukkus, nii litsuski maha, — vastu selga virutas. Oleks meidki vigaseks lõõnud, aga jõudsime risti õigel ajal õlalt visata.

— Teie ta tapsitegi, — ütles Grigori tuhmilt.

— Aga — kuidas nii..?

— Teie!

Verd nõrgus ikka veel, läve all kogunes ta juba loiguks, tumenes ja tõusis nagu ülespoole. Roosat vahtu välja ajades ümises „Mustlasepoiss“ nagu unes ja sulas, muutus ikka lamedamaks, kleepus põranda külge, põrandasse vajudes.

— Mihailo kihutas hobusega kirikusse isa järele, — sosistas onu Jakov, — mina aga tõstsin Vanja voorimehe troskasse ja rutem juba siia... Hea, et ma ise tüve all ei olnud, muidu oleks nüüd... näe...

Lapsehoidja kinnitas küünla jälle „Mustlasepoisi“ kätte, tilgutatas talle vaha ja pisaraid pihupesasse.

Grigori ütles valjult ja jämedalt:

— Sa kinnita pea kohal põranda külge, räpats!

— Küllap jah.

— Võta tal ometi müts peast!

Lapsehoidja tõmbas Ivani peast mütsi ära: ta kukkus kuklaga tõmbilt vastu põrandat. Nüüd läks ta pea viltu, ja verd hakkas ohtralt nirisema, kuid ainult ühest suunurgast. See kestis hirmus kaua. Algul ootasin ma, et „Mustlasepoiss“ välja puhkab, põrandale istukile tõuseb, sülitab ning ütleb:

— Huu, palav...

Nii tegi ta, kui pühapäeviti peale lõunat ärkas. Kuid ta ei tõusnud, aina sulas. Päike eemaldus juba temast, heledad laiud lühenesid ja lebasid ainult aknalaudadel. Ivan tumenes üldse, ei liigutanud enam sõrmi, ja vaht kadus huultelt. Pea otsas ja kõrvade kohal seisis kolm küünalt, kuldsete tutikestega veheldes, sinakasmusti sasis juukseid valgustades, kollakad valgusetättrad värelesid tõmmudel põskedel, terav ninaots ja roosakad hambad valendasid.

Lapsehoidja põlvitas, nuttis sosistades:

— Mu kallike, lõbus kullipojuke...

Oli jube ja külm. Ronisin laua alla peitu. Siis vajus vanaisa raskelt kõõki, pesukarunahkne kasukas seljas, vanaema, krael rippuvate sabadega mantel õladel, onu Mihail, lapsed ja hulk võõraid inimesi.

Kasuka põrandale visanud, käratas vanaisa:

— Lurjused! Missuguse poisi asjata ära tapsite! Aasta viie pärast oleks ta alles hinda maksnud...

Põrandale vajunud riided takistasid Ivani vaadelda; ronisin välja, sattusin vanaisale jalgu. Ta viskas mu eemale, ähvardades onusid väikese punase rusikaga:

— Hundid!

Ja istus pingile, toetudes sellele kätega, kuivalt nuuksudes, kriinuva häälega rääkis:

— Ma tean — ta seisis teil põigiti kõris kinni... Ah! Vanjuschetshka... rumalukene! Mis teha, ah? Ma räägin, et mis

teha? Hobused on võõrad ja ohjad — peh-
tinud. Ema, jumal ei armasta meid enam
viimastel aastatel, ah? Ema?

Vanaema oli põrandale heitnud ja kat-
sus kätega Ivani nägu, pead, rinda, hingas
talle silma sisse, võttis ta käed pihku, mudis
neid ja ajas kõik küünlad ümber. Siis tõu-
sis raskelt jalule, üleni must, mustas läi-
kivas riides, ajas silmad koledalt pärani
ja ütles tasa:

— Välja, neetud!

Kõik, peale vanaisa, kadusid köögist.

... „Mustlasepoiss“ maeti maha kuidagi
märkamatuult ja meeldejäätamatalt.

Tõlkinud: *K. Trein.*

Kehakultuuri paraad Leningradis 12. juulil s. a.

Pildil: Õmbusetöölise ametiühingu kehakultuuri selts „Leek“ tribuuna ees.

LAUL KODUMAAST

V. Lebedev-Kumatsh — helifilmist „Tsirkus“

Marsi taktis

J. Danajevski muusika

Kal - lis ko - du - maa mul lai ja avar... met - sad.
jõe - ed põl - lud pii - ri - tud; maad ma teist ei tea, kus nii
va - balt hin - gaks i - ni - me - ne röö - mu suurt. Maad ma
teist ei te - a, kus nii va - balt hin - gaks i - ni - me - ne röö - mu
suurt. Põh - ja - me - rest lõu - na - mä - ge - de - ni, Mosk - vast
kau - ge i - da - pii - ri - ni pe - re - mees nüüd va - ba i - ni -
me - ne, ot - sa - fu - ma ko - du ää - re - ni Kal - lis

Kallis kodumaa mul lai ja avar:
metsad, jõed, põllud piiritud —
maad ma teist ei tea, kus nii vabalt
hingaks inimene röömu suurt.

Põhjamerest lõunamägedeni,
Moskvast kauge idapiirini —
peremees nüüd vaba inimene,
otsatuma kodu ääreni.

Üle maa tuul õõtsub kevadine;
kõikjal elu rõõmsaks muutunud —
keegi meist ei oska paremini
armastada, naerda vallatult.

Kuid me karmilt kulmud kortsutame,
kui meid murda mõtleb vaenlane;

nagu mõrsjat kodu armastame,
nagu ema hella hoiame.

Elu täiel rinnul vabalt voolab,
nagu Volga laia võimsad veed.
Osaks vanadele au ja hooldus,
lahti noortele on kõikjal teed.

Mahu meeldegi ei kõik linnad,
pilk ei välju mõõtma ulata;
sõna „seltsimees“ meil kõrges hinnas,
kallim kõigist sõnust üle maa.

Temaga me tervitame kõiki:
tõmmunahkseid, musti, kollaseid...
Sõna see nüüd üle ilma kaikub,
leiab kõikjal sõpru omakseid.

Tõlkinud: F. Klimberg.

KIVIKAEV

Maté Zalka¹

— Petritski leiti kätte!

Ma tõstsin silmad kaardilt. Mu ees seisis minu abi Flechs, pikk ja kuivetanud sakslane.

„Loodan, et sa seekord asjad temaga õigeaks ajad“ — rääkis tema pilk.

Ma püüdsin rahulikuna näida, olgugi, et ma kaks viimast päeva oma adjutandi pärast väga mures olin.

Ta sõitis ära ilma käskjalata, ta ise saduldas oma tulise donihobuse „Poisu“.

Agaga tunaeila ilmus korraga „Poisu“ täiesti ootamata välja, ilma peremeheta ja ilma sadulata.

Meie polk jõudis kolme päeva eest hädaohtlikult võitluskäigult tagasi. Puistasime põhjalikult vaenlase seljatagust. Oli vaja Vrangeli mehi taltsutada, juba liig häbematuks olid nad läinud.

Olime nüüd armee reservis, puhates väsitavast võitluskäigust. — Uksele koputati. Tuli polgu korrapidaja ja teatas, et Petritski kohale toodi, ja et mind tahavad näha 46. diviisi sõjakohtu uurija ja eesti patarei komander.

— Kas teil on Petritski nimeline adjutant? — küsis uurija.

— Kuidas siis! See on — ta on...

— Meie süüdistame teda mõrtsukatöös.

Võpatasin tahtmatult. Komander tähendas pehmelt:

— See on alles ainult kahtlus. — Ta rääkis tugeva, kuid meeldiva põhjamaa aktsendiga.

— Vabandage, seltsimees Grabsen, mina toimetan juurdlust, — ütles uurija valjult ja avas, lukke lõksutades, närvilikult oma portfelli.

— Jutustage, milles asi seisab, — hakkasin ma rääkima.

— Kolm päeva tagasi kadus jäljetult

diviisi koosseisu kuuluva eesti patarei komissar seltsimees Berge.

— Mis ühendust on sellel Petritskiga?

— Ma jatkan. Eila matsime komissar Berge maha. Ja nüüd räägin ma teie adjutandist. Tunaeila leidsid eesti üksikdivisjoni kuulipildurid teie adjutandi pool-surnuna vanalt Perekopi maanteelt. Kui ta meelemärkusele tuli, oli tema esimene küsimus: kas ei tea kuulipildurid midagi komissar Bergest? Kuulipilduritele paistis see kahtlane olevat, ja nad hakkasid Petritskit üle kuulama. Siis palus ta neid tagasi pöörata ja ennast purustatud tallu viia, mis Kivikaevu nime all tuntud. Kuulipildurid sõitsid. Alguses käskis Petritski kõik vanad hooned ja varemed läbi otsida; kui aga otsimine mingisuguseid tagajärgi ei annud, läks ta varjamata rahutusega vanaaegse teekäijate kaevu juurde, vaatas sinna sisse ja karjatas:

— Siin! — ja kattis näo kätega kinni.

— Kaevus oli meie komissari surnukeha. Seni kui kuulipildurid surnukeha välja tõid, seisis Petritski kõrval, tuikudes ja värisedes; kui aga surnukeha maha pandi, tuli ta juurde, vaatas laipa, hüüdis: „Mina olen süüdi! Mina olen mõrtsukas!“ — ja hakkas valjusti nutma.

Kuulipildurid tõid ta ühes surnukehaga diviisi staapi, kus teda üle kuulati. Kuid temalt ei saadud midagi teada. Ta ei vastanud ühelegi minu küsimusele.

— Meie otsustasime siis teda siia tuua, et ta teile puhtsüdamlikult kõik ära jutustaks, — hakkas Grabsen oma pehme pasiga kõnelema.

— Ja tegite õieti, — ütlesin mina, silmi sulgedes.

Silmapilguks kujutasin endale ette Petritskit, seda saledat, väledat, veidike riitega uhkeldavat noormeest. Ta teenis meil juba teist aastat. Ta tuli meie juurde vaevalt seitsmeteistkümnelt aastase noorukesena kusagil idarindel. Esialgu panime ta käskjalaks, kuid varsti tõestas ta, et ta rohkem teha suudab. Ta oli arukas, otsustav, osav ja kirjaoskaja. Staabi asjades orienteerus kiiresti, armastas hädaohtlikke, osavust ja arukust nõudvaid ülesandeid täita ja tõmbas endale tähelepanu. Võtsin ta staapi.

Petritski suhtus minusse pojaliku armastusega, seda tundsin ma alati. Oli küllalt

¹ Maté Zalka — ungari nõukogude kirjanik. Sündis 1896. a. Teenis austria sõjaväes, langes imperialistlikus ilmasõjas vene vägede kätte vangiks. Võtab osa kodusõjast, saab teenete eest Punaselipu ordeni. Oma teoseid hakkab trükkima juba enne ilmasõda. Tema loominguga põhiprobleemiks on ühiskondliku inimese virgumine ja arenemine tumedast klassitunde instinktist klassilise teadvuseni. Lopsakas loominguline tegevus algas Zalkal alles Nõukogude Liidus, kus ta võrdlemisi tugeva ungari kirjanduse silmapaistvamaks kirjanikuks on. Peaaegu kõik ta teosed on tõlgitud vene keelde, peale selle on tal tõlkeid ilmunud paljude Nõukogude Liidu rahvaste keeles ja saksa ning teistes keeltes.

ühest minu sõnast või pilgust, et teda isegi Flechsi sõna kuulama panna, kellega ta alatasa teravas vahekorras oli.

Ma käskisin korrapidajal arreteeritu sisse tuua.

Petritski oli paljajalu, ilma frentsita, katkise särgiga; juuksed olid tal sassis ja mullavärvi nägu kriimustatud ja sini-seid plekke täis. Tema silmad, täis hirmu ja meelegeid, vaatasid paluvalt minu peale, ja ma nägin neis usaldust ning lootust.

— Noh, Petritski, rääkige, — ütlesin mina. — Teie teate, et teid mõrtsukatöös süüdistatakse?

— Mõrtsukas... — sõnas Petritski vaevalt kuuldavalt. — Võib olla... Ma olen kõiges süüdi... See on juba parandamatu... jäädavalt...

Tema silmad täitusid pisaratega, valju nuuksumine mattis ja takistas rääkimist. Uuriija võttis portfelligist paberi ja hakkas kiiresti kirjutama.

Petritski kortsutas otsmikku, tõmbas sügavalt hinge ja vaatas uurija täiskirjutatud paberile. Ta pilk näis nagu küsivat: „Milleks seda kõik tarvis on?“

— Petritski, rääkige selgemini. Teie sõnadest ei või midagi aru saada. Ütelge, missugune oli teie vahekord komissar Bergega?

— Meie olime sõbrad. Ei, meie armastasime teineteist. Ja, jah, armastasime.

Ma vaatasin arusaamatult ümberolijate peale, kuid ei Grabsen, ega uurija ei väljendanud imetust, ainult Flechs näis üllatunud olevat.

— Kuidas nii, armastasite? — küsisin ma ebakindlalt.

— Mäletate, seltsimees komander, kui meie Orehovisse sõitsime ja seal peatusime, kutsuti meid diviisi staapi nõupidamisele? Seal nägin ma Mariannet esimest korda...

— Pidage, — katkestasin ma Petritskit: — Ma palun teid komissar Bergest rääkida...

— Ta räägibki Bergest, — pöördus Grabsen minu poole.

— Ta istus seltsimees Grabseni kõrval, niisamasuguse kübaraga, nagu neid kõik eesti diviisis kannavad. Kohe esimese pilguga nägin ma, et see noor komissar mees-terahvas ei ole, vaid neiu. Jah, neiu; ma tundsin seda kohe seal nõupidamisel. Ma ei suutnud minutikski silmi temalt pöörata. Ta märkas seda, ja meie mõlemad kohmetasime. Ma vaatasin ringi ja imetasin, et keegi mitte midagi ei märka. Pärast nõupidamist läks mul mater-

jalide saamisega aega, ja seda ära kasutades hüppas ta hobusele ning kihutas minema. Kuid minu „Poisuga“ on raske võistelda. Ma ajasin talle neljanda kilomeetri peal, lõhutud talu Kivikaevu juures, järele.

Tutvusime, hakkasime juttu ajama. Ta ei eitanud seda, et ta neiu on, kuid palus sellest kõigile mitte rääkida, häbenes. Meie peatasime hobused kaevu juures, siis pöörasime patarei asukoha poole, ja tee peal jutustas ta mulle oma eluloo.

Tema isa oli eesti enamlaste juhi seltsimees Kingissepa kõige lähedam sõber. Oma nooruse aastad saatis ta merel mööda, pärast oli tööliseks Tallinna laevaehituse tehases. Kaua aastaid saatis mööda asumisel, ja Marianne nägi teda tegelikult alles pärast seitsmeteistkümnendat aastat, mil seltsimees Berge eesti punakaardi hingedeks sai. Seitsmeteistkümnendast aastast peale ei lahkunud Marianne isast, käis temaga kõigis lahingutes, ja pärast isa surma pandi ta kangelasliku eesti diviisi viimase patarei komissariks. Ma nägin, kuidas eesti seltsimehed Mariannesse suhtusid, kuidas nad teda armastasid. Nad nägid temäs kangelasest-isa järeltulijat.

Meie hakkasime väga sagedasti kohtama; ma lahkusin polgust igal vähemalgi võimalusel.

Enne seda nüüd, kui meie võitluskäigule läksime, ratsutasin ma patarei juurde, jutustasin Mariannele lühidalt kuhu ja mispärast läheme. Näen, ta kahvatas ja silmad tuhmusid. Ta ise tegi siis mulle ettepaneku mind polguni saata. Meie sõitsime jällegi Kivikaevust mööda. Jäime maja juures seisma, ümberringi mitte ühtegi hinge — varemed, vaikiv väli, ja pori sees kummuli keeratud küna. Meie hobused hirnatasid, jäid üksteise vastas seisma, ja Marianne sirutas mulle käed. Ma võtsin tema käed, mis alati energilikud ja meeste moodi kõvad olid, nüüd aga niisugused pehmed, neiukäed. Esimest korda kallistasime üksteist. Andsin hobusele kannuseid ja võtsin kaasa esimese suudluse Marianne huultelt.

Sel ööl läksime meie kolmkümmend kilomeetrit vaenlase seljataha. Ma kihutasin kui kurat: sõelusin kui saatan, ja sain teilt, seltsimees komander, isegi märkuse. Kuid ma ei teadnud kuhu oma rõõmu panna, sest ma tundsin esimest korda, et ilmas olevus on, kes minu pärast mures on ja minu peale mõtleb.

Teie saatsite mind diviisi staapi. Ma kõlistasin sealt patareisse. Ta oli nii rõõmus minu häält kuulates, kohmetas nii väga;

mina aga hakkasin lõöpima, tema neiluliku rõõmu üle naerma, narritasin teda, et ta minu pärast kartis. Ja minule kättetasumiseks, selleks, et oma vaprust tõestada, määras ta Kivikaevu juures kell kaksteist öösel kohtamise tingimusega, et meie mõlemad ilma käskjalgadeta sõidame. See meeldis mulle. Mõtlen: „Huvitav ettepanek! Ega muud, eks ta taha mind sisse vedada.“

Ma ruttasin, ette juba kohtamise rõõmu läbi elades. Kujutasin endale ette kuidas ta enese kuhugile varemetsesse on peitnud ja mind hirmutab.

Sõitsin talu poole, ja korraga kuuldus nagu kisa, nagu oleks olnud tema hääl. Ma andsin hobusele kannuseid, ja kui ma esimese varemetsa kohale jõudsin, käis pauk. Minu peale lastakse. Ma nägin isegi lasu tuld, kuid kuuli vingumist ei kuulnud.

— Hirmutatud? — hüüdsin ma lõbusalt ja pöörasin hobuse paugu suunas. Siin hüppas keegi varemetsa vahelt välja.

— Marianne! — hüüdsin ma imestunult, ja sain sel silmapilgul tugeva hoobi pähe. Mis edasi sündis — ei tea.

Petritski jäi vait, sulges sekundiks silmad, ohkas siis sügavalt ja lisas juurde:

— Ja see on — kõik.

Uuriija oli kirjutamise ammugi seisma jätnud. Seinaga vastu laskunud, vaatas ta Petritski peale, tema pilk pehmenes ja nägu muutus lihtsaks, inimlikuks.

Petritski ei nuuksunud enam, kuid värises kogu kehast.

— Asi on selge, — ütles seltsimees Grabsen ja surus laia kübara oma ümmargusse pähe.

Uuriija kõhatas kohmetult. Ma tõusin püsti, laual olevat kaarti masinlikult rulli keerates, ja sel silmapilgul langes mu pilk Flechsile. Ta seisis kummargile akna ääres, vaatas maha, ja ma nägin, et ta ripsmetel suur pisar värises.

M. Gorki — proletariaadi kunstnik

Mineva sajandi üheksakümnendad aastad on Venemaal ühiskondliku elavnemise ajajärguks. Proletariaat hakkab võimsalt oma eluõigust nõudma, tekivad esimesed sotsiaaldemokraatlikud rakukesed, mis aluseks saavad meie suurele parteile. Töölisklass asub sellel ajajärgul iseseisvale võitlusele tsaarikorra vastu. Seega oli revolutsioonilikumine Venemaal muutunud üksikute lootusetust asjast, mis suurel määral meeletehingut, massiliseks liikumiseks, mille perspektiivid toredate sotsialismilossidena töölisklassi paremate esindajate silmi paistsid. Sellel ajajärgul algab oma tegevust kommunistliku partei alusepanija ja organisaator, suur rahvusvaheliste töörahvahulkade juht — Lenin. Samal ajajärgul algab oma kirjanduslikku tegevust ka Maksim Gorki. See pole mitte lihtne juhus ega kokkusattumine. Gorki kirjanduslik tegevus on töölisklassi revolutsiooniliku liikumisega tihedalt seotud, ja tema laulikuna ilmuski Gorki.

Proletariaadi suure kirjaniku vanema kaasaeglase Anton Tšehovi osaks langes vene haritlaskonna kujutamine tema sügaval languse, lamenumise ja tühjenemise ajajärgul. Ja ta kujutas seda haritlaskonda, nagu arst kunagi parandamatult haige tõvelugu kirjutab, kibeda ja valusa naeratusega huultel. Kaugemale lootusest, et

„kümne aasta pärast saab meilgi konstitutsioon olema“, Tšehov ei suutnud minna. Et uue ärkava elu pulssi tunda, pidi ise noor ja karske olema, pidi ise selle uue eluga ühes sündima. Niisugune oli Maksim Gorki.

Maksim Gorki sündis 1868. aastal. Varakult suri tal isa — punasepuu tislere ja drapeerija —, ning kirjaniku lapsepõli möödub vanaisa V. Kaschirini majas Nishnis (Gorki). Vanaisa oli tõusikkodanlane endisest burlakutest, kuid kaotas varstigi oma varanduse ja suri kerjusena. Kümneaastaselt astub Gorki — pärisnimega Aleksei Peschkov — võõraste juurde palgaliseks. Jõhkra kurnamises mööduvad nooruseaastad, kuid see ei takista tulevast kirjanikku ometi raamatuid armastamast. Lõpuks otsustab Gorki Kaasani sõita, et õppimiseks võimalusi leida. Siin selgus, et õppimisele ei saa mõeldagi, puudus ettevalmistus, puudus ainealine alus, ja Gorki on sunnitud töötama laevalaadijana, puusaagijana jne. Siin, Kaasani, tutvub ta ühest küljest „paljasjalgsetega“, kes teda kõigepealt huvitavad oma vaenuliku suhtumisega väikekodanlusesse ja ükskõiksusega isendasse; teisest küljest tutvub ta siin Kaasani radikaalselt meelestatud noorsooga, eeskätt üliõpilastega. Siin selgus talle, et ilmas on inimesi, kes seda lämmatavat,

jõlerasket elu, mida ta oma turjal küllalt tunda saanud, paremaks tahavad teha. Gorki andus ka ise kohe elu paremaks tegemisele. Kringlite töökojas töötades katsus ta streiki organiseerida, mis aga ei õnnestunud.

Peale mitmesuguste tööde ja teenistusekohtade läheb ta lõpuks Lõuna-Venemaad mööda rändama ja jääb Tifliisis peatuma. Siin ilmubki 1892. aastal ta esimene jutustus „Makar Tshudra“. Ja sellest ajajärgust peale on Maksim Gorki loominguline tegevus voolanud niisama võimsalt ja laialt nagu Volga, mille kaldal ta sündis ja üles kasvas.

Esimestele romantilistele jutustustele: „Makar Tshudra“ (legend inimestest, kes surma orjusest paremaks pidasid), „Laul kullist“, mis pühendatud „vapraste pöörasusele“, „Isergili eit“ jt, järgnesid realistlikud lood: „Endised inimesed“, „Igavuse pärast“, „Kirilka“ ja teised, kus mürgiselt analüüsitakse klassilist ühiskonda ja tema kurnamist, ühiskonda, kus ablas kaupmees eesotsas seisab, alandlik väikekodanlane aga ta põlvi paitab. Jutustused „Varenjka Oljossova“, „Ulakud“, „Kurat“ ja „Veel kord kuradist“ olid oma mürgise teraga liberaalse haritlaskonna vastu sihitud.

Gorki suur rahvalikkus ja populaarsus tööliste ja revolutsiooniliku noorsoo hulgas sündis tsaarivõimu abinõusid otsima, et „mässumeelset“ kirjanikku kõrvaldada. 1901. a. arreteeritakse ta ja saadetakse maalt välja. Selleks ajaks oli Gorki sotsiaaldemokraatliku parteiga ja Lenini ajalehe „Iskraga“ juba kõvasti seotud. Pärast vabanemist, kui sotsiaaldemokraatlik partei enamlasteks ja vähemlasteks lõhenes, asub Gorki kindlasti leeninlaste hulka.

1905. a. võtab Gorki osa detsembri ülestõusu organiseerimisest Moskvast. 1906. a. saadab partei ta Ameerikasse vene revolutsioonile ainelist abi organiseerima. Siin kirjutas ta oma tähtsama raamatu „Ema“, mis kogu maailma töörahva poolt suure heakskiiduga vastu võeti. Lenin hindas „Ema“ väga kõrgelt. „Väga ajakohane raamat“, öelnud ta Gorkile, kui nad partei VI kongressil 1907. a. Londonis esimest korda kohtasid. Lääne-Euroopa riikides levis see Venemaa tööliste võitlust kujutav kõrgeväärtuslik kunstiteos tööliste ajalehtede lisana miljonites eksemplarides töörahva hulkadesse, äratas võitlustahet ja virgutats. Venemaal aga ei võimaldanud tsensuuriolud teose täielikku ilmumist, ja eriraamatuna võis lugeja ta kätte saada alles 1917. aastal. Kuid ka tsensurist kärbitud ja vassitud katkendite järgi tundsid

vene töörahva hulgas teose tähtsust endi jaoks, hindasid teda õieti.

Pealegi ilmus „Ema“ umbse tagurlese aastatel, mis peale 1905. a. revolutsiooni mahasurumist maad võttis. See oli lagunemise ja pessimismi ajajärk, mil revolutsioonis pettunud haritlased needust saatsid neile, kes neid revolutsiooni perspektiividega kord olid suutnud vaimustada; nad vajusid müstika rappa, sugulikkude küsimuste esiplaanile nihutamisele.

Gorki ise kirjutab selle ajajärgu „revolutsionäridest“ järgmist:

„Väga imestamisväärne oli see klounilik kiirus ja osavus, kuidas tuttavad ühelt „platvormilt“ teisele karglesid. Venemaalt sõitis juhuslikke revolutsionääre, nad olid rõhutatud, hirmunud, tigidad iseendi ja teiste peale, kes neid „lootusetule ettevõttele“ avatlenud. „Kõik on otsas,“ rääkisid nad. „Kõik on purustatud, hävitatud, välja saadetud, türmidesse paisatud!“ Väga palju oli naeruväärset, lõbusat aga — mitte midagi“.

Niisugune oli lugu emigrantide hulgas. Palju parem polnud see ka Venemaal. Oli alganud taganemine ja sellega kaasaskäiv kabuhirm.

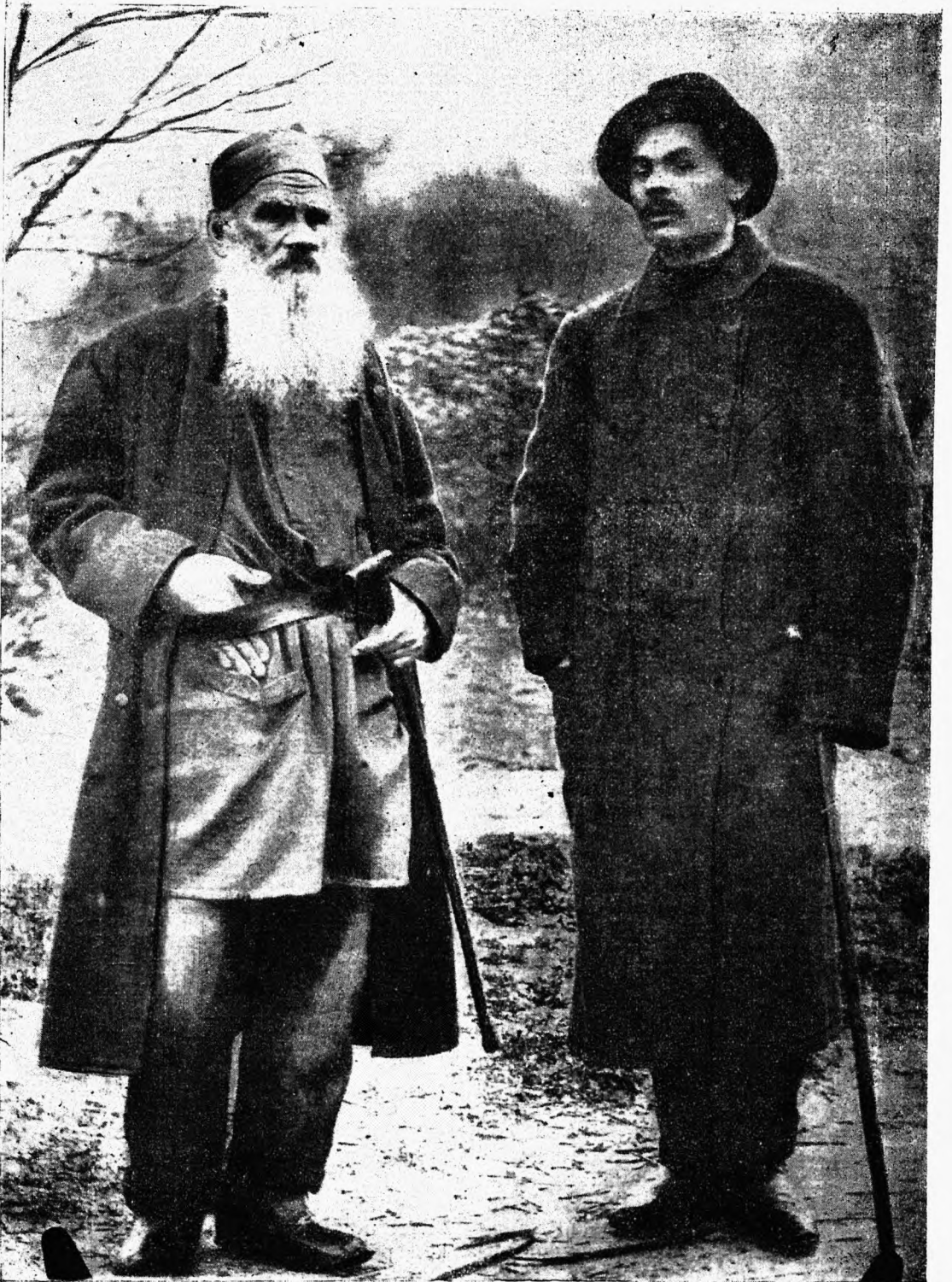
Ainult enamlaste partei taganes kõige korralikumalt, hoides oma elava jõu seetõttu kõige võitlussuutelikumana alal, moraalne lagunemine võttis siin kõige vähem maad.

Ja sellel ajajärgul ilmub „Ema“ — heleda valgusekiirena töörahvale hiilgava võidu poole teed näidates, julgust võitluseks ja usku võidu sisse sisendades. „Ema“ ilmus kui parteitokument, täitis partei ülesandeid.

Seda huvitavam ja õpetlikum on vähemlaste ja Plehanovi suhtumine sellesse teosesse. Romaani vormaliseks aluseks on sündmused Sormovos 1902. aastal, tegelikult aga on „Ema“ — romaan 1905. aasta revolutsioonist, mille värskete muljete all ta kirjutatudki. Romaani kangelased, Paavel ja ta ema Pelageja Nilovna, on enamlasted. Romaani enamlik iseloom andiski põhjust Plehanovil teost eitavalt hinnata.

Vähemlased püüdsid näidata, et „Ema“ olevat kunstiteosena nõrk, saamatu, „sihilik“ jne. Lugejate hulgas töörahva ridadest vaatasid asjale teisiti, ja me teame, et Gorki „Ema“ praegu maailma võitleva töörahva armsamaks raamatuks on.

1913. aastast peale toimetab Gorki enamliku ajakirja „Prosvestschenie“ ilukirjanduse osa. Selsamal ajajärgul hakkab ta oma autobiograafilist triloogiat kirjutama: „Lapsepõli“, „Võõraste juures“ ja „Minu ülikoolid“, mis ühes „Emaga“ Gorki loo-

L. N. Tolstoi — A. M. Gorki

mingus ja üldse vene kirjanduses kõrgemate kunstisaavutuste hulka kuuluvad.

Siin esineb Gorki meie ees ületamatu vaatlejana ja nägijana; ta oskus oma tähelepanekuid otse üllatava plastilikkuse ja kumerusega edasi anda seab Gorki seesuguste geniaalsete kirjanikkude kõrvale, nagu Puschkin, Tolstoi.

Pärast proletaarset revolutsiooni on Gorki avaldanud hulga teoseid, nende hulgas suure romaani „Artamonovite elutöö“ — teos vene kapitalismi arenemisest ja järgnevast lagunemisest, ja lõpetamata jäänud trilooogia — „Neljakümne aasta kestel“ — esimese osa: „Klim Samgini elu“ — vene haritlaskonna häbistavast libisemisest naroodnikute revolutsioonilikkusest kõhkluste ja kokkuleppe mädasohu. Kuid samal ajal eraldab ta selles teoses teistest haritlastest enamlased. Andes vene haritlaskonnale üldse eitava hinnangu, näidates, kuidas ta liigub kui laev, mis tüürita, näitab Gorki üksiti, et on veel teist tüüpi haritlasi, kes teavad, kuhu minna, mida nõuda ja teha. Need on haritlased, kes oma elu on sidunud tööliste klassi võitlusega ja enamliku parteiga. Selle järsu vahetegemise pärast haritlaste vahel süüdistati Gorkit teatud poolt „parteilikus sihilikkuses“. Selle kohta annab muu seas käidunud Lunatsharski suurepärase vastuse:

„Olgu pealegi parteilik sihilikkus. Meie, enamlased, ei eita kunagi, et igal pool partei!seisukohta läbi viime. Kuid võtke meie „parteilik sihilikkus“, mis praegusel juhtumil Gorkil väljendatud, ja igasuguste emigreerunud Kuskovade parteilik sihilikkus, ühte ja teist „sihilikkust“ vaagides peate tundma, et ajalugu meie vaekausile hiiglasuure kaalupommi aseleab! Kas me pole siis teid ära võitnud? Kas Oktoober ei tulnud? Kas proletariaadi diktatuur pole teostatud? Kas võib maa keral kirjaoskajat inimest leida, kes sunnitud poleks tunnustama, et revolutsioon, mis NSV liidu lõi, on suurem, lihtsalt objektiivselt suurem ja grandiooslikum kõigist revolutsioonidest, mida maailm näinud? Gorki parteilik sihilikkus enamlaste kujutamisel on ajaloolt õigustuse saanud. Nemad hindasid tulevikku tõesti õieti.“

Nimelt oma parteiliku sihilikkuse tõttu on „Klim Samgini elu“, hoolimata sellest, et vormaliselt mineviku sündmusi käsitab, ajakohane, tänapäeva raamat. Niisamuti ajakohaselt, tänapäevaselt kõlavad ka Gorki viimaste aastate kestel kirjutatud näidendid — „Jegor Bulõtšev ja teised“ ning „Dostigajev ja teised“, mis käsitavad ikka seda ühte suurt ja hiiglatähtsat küsimust: vana ilma hävinemine ja uue tõusmine ning kõvenemine.

Eraldi tuleks ära märkida Maksim Gorki publitsistlikku tegevust. Ka sellel alal jõudis see geniaalne kunstnik niisamasugustele

hiiglakõrgustele, nagu kunstiteosteski. Gorki kuum süda vihkas kogu oma jõuga kõike seda, mis uue parema elu tekkimist takistab, ja kunstnik ei põlanud ka publitsisti sulge, kui vaja oli vaenlast lüüa, maailmas esimese sotsialistliku riigi kaitseks välja astuda. Oma elu lõpuni jäi see suur võitleja truuks proletaarsele humanismile, mille väljenduseks on kogu ta elutöö, jäi truuks oma hüüdele: „Inimene — see kõlab uhkesti!“

Uue elu vaenlased, kõduneva, murduva ja murtava korra inimesed, kes oma hävingut nähes ja tundes pöörasuseni läinud ja verejanu tiirasuses fashistliku kirvega proletaarlaste päid raiuvad, — need vihkasid ja vihkavad Gorkit kui uue ühiskonna paremat inimest. Varga võtet, kes karjub: võtke varas kinni! — tarvitades süüdistavad nad Gorkit halastamatuses, inimesevihkamises.

Aga need on vaenlased. Seda rohkem armastame Maksim Gorkit meie, uue elu ehitajad.

Kas ei kõla praegu meie kõrvus prohetlikult see, mis Gorki 1903. aastal inimesest kirjutas:

„Kord tuleb päev — mu rinnus voolab kokku kõik üheks loovaks leegiks; mu tunnete maailm ja surematu mõte, ja selle leegiga ma hingest põletan kõik pimedada ja julmi, õela; saan sarnaseks siis neile jumalaile, mis minu mõtte loonud on ja loob.“

— „Kõik Inimeses on, — ja Inimese jaoks!“

Ning jälle suur ja vaba, pea uhkelt püsti tõstnud, ta aegamisi aga kindlal sammul, läeb iganend eelarvamiste põrmust üle, on üksi hallis eksimuste udus, ta järele kui raske pilv käib mineviku tolmu, ees aga — mõistatuste hulgad, kes teda kiretumalt ootavad.

Nad lugematud on kui tähed taevakuristikus, ja — inimese teel ei ole lõppu!

Nii astub mässuline inimene — edasi! ja — kõrgemale! — aina — edasi! ja — kõrgemale!“

Inimesed, kaadrid on meie ajajärgu kõige kallim kapital. Nad said selleks, sest läksid oma suure tööliste klassi partei juhtimisel uutele mõistatustele vastu, pea uhkelt püsti, verises võitluses iga jalatäit maad kätte võites, teel — edasi ja — kõrgemale.

Maksim Gorki kunstiteostest, nagu ka publitsistlikkudest artiklitest, tema kirjanoduslikust pärandusest tervelt, tuleb kogu nõukogude kirjandusel õppida suuremat

ja ainuõiget humaansust, mille on loonud ja millele aluse pannud meie partei, ja mis oma kunstilise väljenduse kõige parema kuju on saanud geniaalse kirjaniku teostes. „Kõik Inimeses on, ja — Inimese jaoks!“ Kuid see humaansus, see inimesearmastus ei ole mitte sõnaline, see pole mitte hulkade petmiseks, nagu kodanline humaansus, mis kurnamiskorra kaitseks on. Ka humaansus on klassiline, ja meie partei ning Maksim Gorki humaansus on proletaarne, nõukogude, seega kõige täielikum humaansus. Tema sihiks on *kogu* inimsoole vabadust ja õnnelikku elu tuua. Ja kui seda takistatakse, kui sellele risti vastu hakatakse, siis on suuremaks humaansuse aktiks see, kui vaenlane hävitatakse. „Kui vaenlane alla ei anna, siis hävitatakse ta!“ — hüüdis Maksim Gorki, sest „Inimene — see kõlab uhkesti!“

Vabale inimesele on vaenulik kõik see, mis ühiskonda kütkestab, teda edasi minevast takistab. Ja Maksim Gorkilt tuleb õppida, kuidas paljastada igasuguseid individualiste, nāruseid virisejaid ja otsekoheseid vaenlasi. Halastamatu võitlus kõigi nende vastu oli Maksim Gorki lipukirjaks ja peab saama kogu nõukogude kirjanduse lipukirjaks.

Maksim Gorki räägib ise selle kohta, mida peab proletaarne kirjanik endast kujutama. Gorki räägib, et erilisi tundemärke pole palju. Siia kuulub kirjaniku aktiivne kõige selle vihkamine, mis inimest nii seest- kui väljastpoolt rõhub, inimese suudete vaba arenemist ja kasvamist takistab; halastamatu viha laiskade, priisöödikute, kintsukaapijate ja nārukaelte ning üldse igat tõugu ja sorti lurjuste vastu.

Inimese, kui loomingulise energia allika, kõigi asjade ning imede looja austamine, kes võitleb looduse jõududega ja neid võidab, uut loodust loob oma jõuga, teadusega, et vabaneda üleliigsest jõukulutu-

sest, mis paratamatu, kuid rumal ja küünilik on, klassilises ühiskonnas.

Kollektiivse töö poetiseerimine, kui tema sihiks on uute eluvormide loomine, niisuguste vormide loomine, mis hävitavad võimaluse ühel inimesel teist kurnata.

Naisterahvast hindama peab kirjanik mitte üksi kui füsioloogiliste nautluste allikat, vaid kui truud sõpra ja abilist raskes elutöös.

Suhtumine lastesse kui inimestesse, kelle ees meie kõige selle eest vastutust kanname, mis teeme.

Ja lõpuks räägib Gorki, et kirjanik peab meeles pidama, et inimene pole oma loomu poolest mitte nārukael, vaid vastiku klassilise riigi organisatsiooni poolt ärarikutud olevus.

Niisugune on põhimõttes see programm, mis Gorki nõukogude kirjanikkude ette üles seab ja mille järgi ta ise eluaeg on käinud. Ja sellest programmist järelduvad erilise selgusega sõnad, mis Gorki kirjutas oma artiklis „Küünilik ebainimlikkus“:

„Ja kui algab sõda selle klassi vastu, kelle jõuga ma elan ja töötan, siis lähen reavõitlejana tema sõjaväkke. Ei lähe mitte sellepärast, et tean, — tema võidab, — vaid sellepärast, et Nõukogude Liidu töolisteklassi suur õiglase asi — see on minu seaduslik asi, on minu kohus.“

Maksim Gorkiga kaotas nõukogude ühiskond ja kogu ilma töörahvas ühe oma parema organisaatori. Tuletame meelde ainult viimastel aastatel asetleidnud organisatsioonilist tööd imperialistliku sõja ning fashismi vastu — eks ole nende ettevõtete eesotsas, nende õhutajaks olnud Maksim Gorki. Inimsoo kultuuri kaitsele pühendas Gorki oma jõu, seega loomulikult fashismi ja uue hävitava imperialistliku sõja vastu.

K. Trein.

ALG-AJA KOMMUNISTLIKU ÜHISKONNA AJALOOST

Kodanline ajalooteadus on õige palju tegemist teinud ajaloo järkudesse jaotamisega ehk periodiseerimisega, esitades sel alal terve rea teooriaid. Kuid see teadus, või, õigem, see liik teadlasi, asub oma aine juurde teatud eelarvamustega; tal on juba oma vaated olemas, ja ajalooost tahab ning püüab ta ainult tõestusi otsida neile vaadetele. Üldjoontes püüab see teadlastepere kodanlist korda õigustada ja tema jäädavusele ajalooost tõestusi leida: see olevat „kõigist kõige parem ilmakord“, ja sellepärast pidavat teda alal hoidma.

Arusaadav, et seesuguste seisukohtadega ajalugu uurima minnes ajaloo objektiivse arenemiskäigu valgustamiseni ei suudeta tõusta, talle objektiivset hinnangut anda, see on niisugust hinnangut, mis sellest arenemisprotsessist enesest järgneb. Kodanline ajalooteadus ei suuda, või ei taha näha neid üldiseid ega erilisi sise-misi arenemisseadusi, mis ajaloo loomuliku arenemiskäigu ära määravad, sest need seadused kõnelevad alalisest muutumisest, kõnelevad kodanlise ühiskonna klassilisest jagunemisest, mis klassivõitlusele ja klassivõitluse kaudu, revolutsiooni teel, paratamata kodanlise ühiskonna hääbumisele peab viima. Seda aga *ei taha* kodanline ajaloolane näha, *ei taha* seda uskuda, ja sellepärast püüab ta — ajalooost mitte seda näha ja leida, mis seal tõepoolest olemas on, vaid seda, mida tema *tahaks*, et seal leida oleks. See on põhjuseks, mis kodanline ajalooteadus ühiskonna klassidesse jagunemisest, klasside tekkimisest, tekkimise põhjustest, klasside vastaspoolisusest ja võitlusest, selle võitluse arenemise seadustest võimalikult püüab eemale hoida, kõiki neid nähtusi, mida ta ju maha salata ei saa, sootuks teisiti, teiste põhjustega seletada, mis aga mitte klassivõitluse tagajärgedeni välja ei viiks.

Sellest ongi tingitud, et ajaloo järkudesse jaotamisel ühed ajaloolased üksikud

valmistusealad aluseks võtavad, näiteks: jahipidamine, põllumajandus, karjakasvatus, masinatööstus; teised aga selle järgi oma perioodid loovad, *millest* inimesed oma valmistamisabinõud valmistavad, näit.: kivi-, pronksi- ja raua-ajajärgud jne.

Toome ainult ühe näite, et sarnaste periodiseerimiste mõttetust näidata. Võtame, näiteks, viimase — rauaaja. Meie teame, et raua juba alg-aja kommunistlikus ühiskonnas tunti, et ta laialt tarvitusel oli vanades orja-majapidamiste riikides, keskajal, ja on nüüd, kapitalismi ajal, kui ka sotsialistlikus ühiskonnas tarvitusel. Kõik need teravalt üksteisest erinevad (lahkuminevad) ajajärgud on seega ühte — raua-ajajärku — kokku ühendatud. Ja kui kodanline ajalugu orjaajast, feodalismist jne räägibki, siis ei avasta ta ometi nende tõelikku sisu, mis neid paratamata peaks eraldama, vaid püüab neist kõikidest kodanlise korra elemente (ollusi) otsida, — et aga mitte mingil kombel maad anda ühiskonna põhjalikkude muutustele teooriale. Nii seletab tuntud kodanline ajalooteadlane Petrushevski, et Rooma orja-majapidamise riigi tööstuses ja kaubanduses — kapitalistlikud organisatsioonid olemas olid!

Alles Marx ja Engels, kes ajaloomaterjali sügava ja laialise läbiuurimise põhjal teadusliku sotsialismi teooria välja töötasid, näitasid, kuidas inimühiskonna ajaloo loomulikke arenemiskäiku tuleb vaadelda, tundma õppida ja hinnata. Nad näitasid, et inimühiskonna ajaloo arenemise aluseks kõikidel tema astmetel — materjaalse elu valmistuse nõuete rahuldamine on. Need nõuded rahuldatakse teatud valmistamisviisi alusel, mis omakorda oleneb valmistamisjõudude arenemise tasemest, s. o. sellest, kui võrd inimese looduse üle valitseb. Kuid selleks, et looduse vastu võidelda ja loodust võita, ei suuda inimene peaaegu mitte midagi ära teha — või teeb

õige vähe — individuaalselt, üksikult, vaid selleks on ta sunnitud teistega ühinema. Sellega esineb inimene algusest peale juba kui *ühiskonna*-inimene. See tähendab, et ta teistega koos tegutseb, nendega koos, ühiselt, oma nõudeid rahuldab. Järelikult tekivad inimesel selle materjaalse elu valmistamisel ja valmistamise juures teiste inimestega teatud vahekorrad, mida *valmistamis-vahekordadeks* nimetatakse.

Nii siis määravad ühiskonna teatava arenemisastme: valmistamisjõudude arenemise tasapind, valmistamisjõud ise, valmistamisviis, valmistamisvahekorrad ja klassilises ühiskonnas sellest väljakasvav ekspluateerimise viis. Need kõik moodustavad aluse, millest muud vahekorrad — nõndanimetatud ühiskondlik pealisehitus — olenevad.

Kõik need ollused moodustavad dialektiliku — oma sisult ja arenemise poolest lahutamatu seotud — terviku, ja sellepärast ei saa neid abstraktselt, üksikest lahus, omaette vaadelda. Marx ja Engels õppisid nimelt ühiskonna valmistamisjõude, valmistamisviise ja valmistamis-vahekordi tundma, avastasid nende arenemise sisemised seadused ja määrasid nende järele juba ühiskonna üldised ja erilised seadused kindlaks, ning siit järeldades ühiskonna arenemise üksikute järkude ehk perioodide, üksikute ajalooastmete iseloomu.

Neid ajaloo arenemisastmeid ehk, nagu Marx neid nimetas, ühiskonna sotsiaalmajanduslikke formatsioone, on inimühiskond läbi elanud — neli, ja nimelt: 1) alg-aja kommunism, 2) orja-majapidamise ajajärk, 3) feodalism ja 4) kapitalism. Viies, kommunistlik ühiskonna-formatsioon, mida meie praegu Nõukogude Liidus ehitame, oli Marxi ajal veel *tulevane* ühiskond, mille paratamatut tulekut ta siiski ette nägi, s. o. nende ühiskonna-arenemise seaduste järele, mis ta oli kätte leidnud, kindlasti nägi tulevat. Igaüks neist nimetatud ajajärkudest ehk formatsioonidest moodustab omaette terviku, millel oma tekkimise, küpsemise ja languse seadused on.

See Marxi ja Engelsi teaduslik ajaloo-uurimise meetod ja see teooria, mis nad selle meetodi alusel löid, on võimas sõjariist, mille abil nende järelkäijad, eeskätt Lenin ja Stalin, objektiivset ajaloo-uurimist on süvendanud. Nad näitasid, kuidas üksikute ühiskonna-formatsioonide probleeme tuleb üles seada ja uurida, kuidas üksikuid ajaloo-sündmusi ja nähtusi ning terveid ajajärke ajaloo tuleb hinnata. Nii mõnigi ajaloo-probleem ja -järk on selle teooria põhjal ja selle meetodiga lahendamist leid-

nud, kuid üldiselt on marksistlik ajaloo teadus siiski alles väga noor, ajalugu ise aga lõpmata lai ja rikkasuline, nii et veel väga ja väga palju tööd ees seisab ajaloo marksistlikuks läbitöötamiseks ta üldises ulatuses.

* * *

Nagu juba märkisime, hindavad ainult Marx ja marksistid inimühiskonna arenemise alg-astet kui inimühiskonna arenemise iseseisvat ajajärku, kui formatsiooni. See oli arenemisjärk, mis printsiipiaalselt temale järgnenud formatsioonidest erineb. Sel arenemisjärgul ehk selles formatsioonis ei olnud veel ühiskonna klassidesse jagunemist, järelikult ei olnud seal ka veel ekspluatatsiooni, üks osa ühiskonda, üks klass, ei kurnanud veel teist. Sellest tulebki, et kodanlised ajaloolased kõige rohkem just seda ajaloojärku moonutada püüavad. Üldse nimetavad kodanlised ajaloolased ajalooks ainult ühiskonna klassilist aega, s. o. klassidesse jagunenud ühiskonna ajalugu. Mis klassideta alg-ajajärku puutub, siis nimetatakse seda lihtsalt „eelajalooliseks (õigem: ajaloo eelseks) ajaks“. Nad ei taha, või ei suuda mingisuguseid arenemiseastusi leida, mis selle ühiskonna-formatsiooni iseäraldusi iseloomustaksid. Ainult üksikud, nagu Morgan ja Mortilier, tõusevad alg-aja kommunistliku formatsiooni objektiivse ajaloo uurimise kõrguseneni.

Alamal peatume lähemalt alg-aja kommunistliku ühiskonna formatsiooni — kui kogu inimsoo ajaloo lähtekoha — üksikute tähtsamate probleemide juures, et neid tänapäevase marksistliku ajaloo teaduse seisukohalt lahendada. —

Alg-aja kommunistlik ühiskond on meist aastasadu või isegi tuhandeid kaugel taga; ta on oma valmistamisviisi poolest, oma valmistamisjõudude poolest kõige primitiivsem. Sellepärast on tema ajaloo allikad ka kõige puudulikud. Kõige tähtsam ajalooallik on harilikult — kirjutatud dokument. Mida rohkem kirjutatud dokumente teatava ajajärgu või sündmuse kohta leiame, seda täpsemalt saame antud järgu aja ja sündmuste käigu, ära määrata. Alg-aja kommunistlikus ühiskonnas kirja veel ei tuntud, sellepärast seda allikat selle ajajärgu kohta üldse ei oletse.

Alg-aja kommunistliku formatsiooni ajaloo kõige tähtsamaks allikaks on muinasteadus, arheoloogia, mis tihtipeale sügavast maa seest vanaaegsete inimeste, nende tööriistade ja tervete asulate jäänused välja kaevab. Maapõuest leitud asju ja jäänuseid uurides võivad teadusemehed sel-

geks teha, missugusest arenemisjärgust antud esemed pärit on.

Teiseks tähtsaks ajalooallikaks on meil siin etnograafia ehk rahvasteteadus. See uurib praeguseid rahvaid, nende iseäraldusi, nende mineviku pärandusi, nagu kombeid, usulikke vaateid, rahvaluulet jne. Ta leiab nende kommetes, rahvalauludes, juttudes väga palju endiste formatsioonide, muu seas ka alg-aja kommunistliku ühiskonna jäänuseid, ja seda rohkem, mida kaugemale mahajäänud on antud rahvas.

Kolmandaks allikaks on lingvistika ehk keeleteadus. See uurib keelte ajalugu, keelte muutumist ja keete sõltumist (rip-puvust) vastava ühiskonna üldise arengu tasapinnast. Keel, mis ajajooksul õige palju võib muutuda, hoiab siiski väga palju jälgi oma algvormidest alal (näit. võib jääda alale sõna, kuna ta sisu täiesti, mõnikord koguni endise mõiste otseseks vastandiks, võib muutuda). Ka neis vanades jäänustes võib alg-aja kommunistliku ühiskonna formatsiooni jälgi leida.

Juba lühikesed märkused põhimiste alg-allikate kohta näitavad meile, kui suurte raskustega selle ühiskondliku formatsiooni uurimine, ta ühiskondlikkude probleemide lahendamine seotud on: eriti on võimata sündmuste aega ja kronoloogilist järgnevust täpsemalt kindlaks teha. Kuid üldise konkreetse pildi need allikad siiski annavad.

* * *

Kõik need materjalid, mis praegune ajalooteadus meile alg-aja kommunistliku formatsiooni kohta annab, näitavad meile, et see formatsioon kogu oma olemise ajal mitte ühtlane ei olnud; siingi võib tekkimise, küpsuse ja languse astmete vahel vahet teha. Ajalooteadus nimetab neid suguharu-eelseks, suguharu- ja külakogukonna ajajärkudeks. Kõige raskem on alg-aja kommunistliku ühiskonna tekkimise ja esimese arenemisastme probleeme lahendada, osalt küll ka sellepärast, et meie ajalooeadlased siiani kõiki Marxi ja Engelsi vaateid, nende uurimisviise antud ajaloojärgu valgustamiseks ei ole ära kasutanud. Marx ja Engels panid pearõhku klassilise ühiskonna, eeskätt kapitalistliku ühiskonna arenemise seaduste väljaselgitamisele; kuid nad näitasid siiski, et kapitalismi tekkimise, arenemise ja langemise seadustest arusaamiseks tarvis on klassilise ühiskonna tekkimisest peale alata. Sellepärast ongi neil suguharukord ja ta lagunemine konkreetse materjali sügava uurimise põhjal läbi töötatud ja

käsitatud, kõigepealt tuntud töös „Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine“; pealeselle leidub aga nende teisteski rikkaliku sisuga töödes küllaldaselt materjale, mis alg-aja kommunistliku ühiskonna formatsiooni ja sellega ka inimsoo ajaloo alguse probleeme käsitlevad.

Marxi ja Engelsi arvates on ühiskonna ajaloo kõige vanem aste — üleminek loom-olevusest inim-olevuseks. See oli ilmtingimata üks tähtsamaid hüppeid looduses üldse, „hüpe“ väga pikaldase protsessi näol, mis arvatavasti tuhandeid, võib olla kümneid tuhandeid või rohkemgi aastaid aega võttis, s. o. kauem kestis kui kõik pärastised ühiskonna ajaloo arenemisjärgud kokku.

Mis eraldab inimest ahvist — loomast? Marx ja Engels näitasid, et *töö*, s. o. valmistus inimese loob, teda muust loodusest eraldab, temast *ühiskondliku* inimese teeb. Kui ahvikari puu otsast maha tuleb ja valmistust algab, omab see elusolevus püsti-kõnnaku (tagumistel jalgadel); ta esimesed jalad vabanevad, hakkavad üksikute funktsioonide jaoks välja arenema (spetsialiseeruma) ning muutuvad inimese kätteks. Esimesed töötoimingud, mis inimese kättega teeb, on väga lihtsad: kivide lahtilöömine, kaigaste murdmine ja nende teritamine jms. Kuid otsustav samm oli astutud, käsi sai vabaks ja võis edasi areneda osavuses ja meisterlikkuses. „Kogutud kogemused — üleb Engels — pärandati edasi ja suurendati selkombel põlvest põlve nende arvu.“¹

Ühes kättega areneb kogu organism ja muutub pikkade aastatuhandete kestel inimorganismiks. Toiduainete mitmekesisemaks muutumine, eriti lihatoidu osa kasvamine, jahipidamise ja kalapüügi laienemise tagajärjel, andis sellele arengule suure tõuke. „Kõige suuremat mõju — ütleb Engels — avaldas lihatoit peaaegu peale, sest nüüd sai ta lihatoidust palju suuremal määral neid aineid, mis peaaegu toitmiseks tarvis olid, ja võis sellepärast ühest põlvest teise palju täielikumalt ja kiiremini areneda.“²

Kuid lihatoit, mida inimene ühiskondliku valmistuse arenemise tagajärjel suuremal hulgal hakkas saama, oli ainult üks peaaegu arenemise tingimusi. Pea tõukejõuks, mille mõjul ahyi aju pikapeale inimese ajuks muutub, oli *töö* ja *keel*. Töö-

¹ Сочинения Маркса и Энгельса, т. XIV, стр. 459: „Голь труда в процессе очеловечения обезьяны“.

² Sealsamas, lhk. 456,

toimingud süvendasid ajurakukeste tegevust, kutsusid esile nende tegevuse suurema mitmekesisiduse (diferentseerumise) ja uute tegevust juhtivate ning reguleerivate keskkoha (tsentrumite) tekkimise.

Keel, niisamuti nagu esialgne mõtleminegi, tekkis ja arenes inimeste kollektiivse töö protsessis. Keele arenemisest on tingitud ka peaaegu edasiarenemine (keele tsentrum). Sellega on inimese aju arenemine, nagu kää areneminegi, töö, s. o. *valmistuse saadus*.

Kõige vanemate inimeste luustikkude leiud viimastel aastakümnetel (peaasjalikult peale Engelsi surma), nimelt: Neanderthali inimene¹, pitekanthrop², Heidelbergi in.³, ja Sinantrop⁴ kinnitavad vaid laialise konkreetse uurimise põhjal ülal toodud väiteid. Sinantropiga koos leiti hulka primitiivseid tööabinõusid — kivist, osalt luust ja sarvest. Nende vormid on veel kindlaks kujunemata — amorfsed, ja alles hiljem, edasises tööprotsessis, kujunevad neist kindlad tööabinõud välja, kusjuures luu ja sarv kauaks kõrvale heideti ja peamaterjaliks kivi ning puu jäi. Inimeseks muutuv ahv saavutas kobades ja lugemata ebaõnnestunud katsete ning juhtumite järel niisugused tööabinõud, mida ta edukalt võis tarvitada. Paremad vormid muutusid kauemaks ajaks stabiil-

¹ Selle vanema inimese üksikud luud leiti esimest korda Saksamaal Neanderi orus (Neanderthalis) 1856. a.; sellest orust saigi see pool-inimese tüüp oma nime. Viimase 30 aasta jooksul on veel paljudes kohtades sarnast tüüpi luustikke leitud.

² Aastal 1891 leidis hollandlane dr. E. Dubois Jaava saarel kõige vanema inimese pea- ja jala-luud. Nende järgi tegi ta selgeks, et see oli ülemineku-ajajärgu astmel seisva olevuse luustik. Sel inimesel oli veel osa ahvi, osalt juba inimese omadusi. Ta käis juba püsti, sellepärast nimetaski E. Dubois teda „Pithecanthropus erectus“ (püstikäiv ahvinimene). Peaaegu maht oli ahvi ja inimese vahepealne — 855 sm³, kuna hariliku ahvi peaaegu maht ei ületa 550 sm³ (kuupsentimeetrit).

³ Leitud 1907. a. Saksamaal Heidelbergis liiva-august — ainult alumine lõualuu. Selle lõualuu järgi tegid teadusemehed kindlaks, et sel inimesel on veel osa ahvi omadusi olnud; näiteks ei ole inimese lõuga; osa on aga inimese omadusi, nagu hambad. Arvatavasti on see kõige vanem siitamaani leitud inimesetüüp.

⁴ Hiinas, Beipini raioonis, Tshshou-Kou-tjani ligidalt, leiti 1924—1932. a. a. rida pealuud, lõualuid ja hambaid. Oma ehituse poolest lähenevad need pitekanthropi madele ja on sellega tingimata ülemineku-inimese omad, kuigi tekib küsimus: kus on teised luud? Selle küsimuse seavad üles katoliku vaimulikud, tõendada püüdes, nagu oleks siin tegemist ainult pealuude matmisega, mida kui usulikkude kommet tuleks seletada. Sellest järgneks siis edasi, et juba sel arenemisastmel inimestel usk ja usukombed olid, s. o. et inimene algusest peale usklik on olnud, mis aga mingit teaduslikku arvustust välja ei kannata.

seks (püsivaks) — niikauaks, kuni inimese arenemisega ühiskonna valmistuslikus protsessis uued katsed ja püüded uusi täiendusi ja leiutisi töid.

Nii tekkis ja arenes esialgne inimene. Vaatame nüüd selle esimese ühiskonna, s. o. alg-aja kommunistliku ühiskonna formatsiooni üksikuid arenemisastmeid.

* * *

Marx ja Engels iseloomustasid paljudes oma töödes seda ühiskonda kui kommunistlikku, mille iseloomujoonteks oli: *kollektiivne* valmistus, kollektiivne omandus ja tarvitus. Mida primitiivsem (esialgsem, lihtsam) oli valmistus, seda tugevamad olid sidemed, mis inimesi alg-aja kommunistlikku kollektiivi ühendasid, vaatamata selle primitiivsusele. Engels kirjutab: „Seal, kus on olemas ühine omandus, kas maa peale, naiste või muu peale, seal on see ühine omandus tingimata alg-ajaline, toodud looma-ilmast.“¹

Kuid see alg-aja kommunism on isesugune formatsioon, mis teravalt erineb tulevases kommunistlikust ühiskonnast. Kui tulevase kommunistliku ühiskonna aluseks on valmistamisjõudude piiramatul kasv, mis inimesel võimaldab täielikult stühilikkude loodusejõudude üle valitseda, inimese isiku mitmekülgeks arenemiseks vabastades, siis arenes alg-aja kommunistlik ühiskond oma algeliste viletsate valmistamis-abinõudega tingimustes, kus loodus veel täiesti inimese üle valitseb, s. o. inimene on selles seisukorras alles nagu nabapaelaga seotud loodusega ja ühiskonnaga, milles inimene veel ühendatud on looduslike sugulussidemetega. Marx ja Engels näitasid, et alg-aja kommunistliku ühiskonna ajaloos materjaalse elu valmistamis-vahekorra kõrval erilist osa mängisid looduslik-sugulikkud ehk perekondlikud vahekorrad — inimese enese valmistamise vahekorrad. „Nii nagu oma elu valmistus töö abil, nii ka võõra elu loomine sünnitamisega väljendub algusest peale kahesuguses vahekorras: ühelt poolt looduslikkudes, teiselt poolt ühiskondlikkudes vahekorrades.“² Sellepärast peame neid küsimusi lahutamatuks tervikus vaatlema.

* * *

I. Suguharu-eelne kord ei ole algusest lõpuni mitte ühtlane. Teda võib veel 3

¹ Архив Маркса-Энгельса, т. I (VI): „Кiri Kautskyle“, lk. 218.

² Сочинения Маркса-Энгельса, т. IV: „Немецкая идеология“, стр. 20.

ajajärku jagada. Neid vaatlemegi nüüd lähemalt.

a) Kõige varajasemal astmel on ainult tööjaotuse idud olemas. „Esialgne tööjaotus väljendus ainult sugulikus toimingus“.¹ Siin valitses lihtne koostöötamine — kui peamine valmistuslik vahekord. Inimese peamine tegevus seisis taimede ja juurte korjamises ning jahipidamises väikeste loomade peale. See oli inimühiskonna tekkimise ajajärk, ehk nagu Morgan ja Engels seda nimetavad — metsluse alamaste. Töö protsessid olid niivõrd lihtsad, et mingisugust erinevust, mingit diferentseerumist ei olnud. Kõik ühiskonna liikmed tegutsesid nendes protsessides ühtemoodi ja mingeid muid protsesse, kui need, mida kõik toimetasid, ei olnud. Mingisuguseid keeldusi ega korraldusi ei olnud ka sugulikkudes vahekordades. Sugulikkudes vahekordade, suguliku läbikäimise vabadus oli sotsiaalse elu üks tähtsamaid tingimusi inimühiskonna tekkimisel, sest ainult seesuguse tingimuse juures võisid esialgsed inimesed tugevaks kollektiiviks ühineda. Ühe või teise mehe (või naise) eriõigused ühe või teise naise (või mehe) kohta, mis seotud on armukadeduse tunde-ga, oleksid piirituks takistuseks olnud seesuguse tugeva ja kindla kollektiivi loomisel. „Täiskasvanud isaste vastastikune sallivus, armukadedusest vabanemine oli aga esimene tingimus seesuguste suurte, kauakestvate gruppide tekkimiseks, mille keskel looma inimeseks muutumine ainuüksi teostuda võis.“² Kõige kohasem nimetus selle ajajärgu ühiskondliku seisukorra iseloomustamiseks oleks Lenini tarvitatud nimetus: „esialgne kari“.

Tööriistad, niipalju kui neid tarvitati, olid ainult kivist ja puust. Nende valmistamine oli kõige primitiivsem: kivi kahelt poolt nii ära lüüa, et terav serv sündis („tahumine“). Need riistad olid universaalsed, s. o. iga riista tarvitati kõikideks töödeks; nendega lõigati, kraabiti, taoti. Esimeseks püsivamaks (stabiilseks) riistaks loetakse kivi kirvest. Selle ajajärgu kohta pole kindlaid elamisvorme leitud.

Niisamuti primitiivne, algeline oli selle aja keel: häälitsemine oli lihtne, kuid üksikutest häälikutest olid juba silbid kujunenud. Keelelist läbikäimist täiendasid ja aitasid selleks kaasa teised kehaelundid, mille liigutustega tarvisminevaid märke edasi anti. See oli keele nõndanim. di-

fuusne — alles tekkimisel olev, erinevatu, diferentseerumatu — arenemisjärk, ja niisamuti difuusne oli ka mõtlemine. See oli alles täiesti konkreetne — abstraktset mõtlemist polnud veel sugugi.

Organisatsiooniliselt oli isik kollektiivi lahutamatu lüli; ta ei mõista ennast kuidagi kollektiivi vastu seada. Tema kujutused on kollektiivsed, mispärast seda mõtlemisviisi totemistlikuks nimetatakse, mis iseloomustav on kogu suguharu-eelsele ajajärgule.

Arheoloogilised andmed tõendavad, et see ajajärk inimühiskonna arenemises kolmandasse jäädevahelisse ajajärku ulatab.

b) Teisel astmel peetakse juba jahti suurte loomade peale, mis loomulikult teistsuguseid jahiriistu nõudis. Ja neid õpitigi pikkamööda valmistamisprotsessis, s. o. jahipidamises eneses, valmistama. Odaks oli arvatavasti kaua aega terava otsaga kivi, kuid juba tekivad ja tulevad tarvitusele ka puust odad teravast kivist otsaga, mis puust varre külge kinnitati. Seesuguse riistapuu valmistamiseks ei jatkanud enam endisest kivi käsitamise tehnikast — tuleb uus tehnika: kivide killustamine ja teritamine (retuscheerimine). Sellega oli valmistuse mitmekesistumises ehk diferentseerumises samm edasi astunud, kuid see oli siiski veel sedavõrd väikeulatuslik, et ta individuaalset (üksiku isiku) jahipidamist ei võimaldanud. Jahti peeti kollektiivselt metshobuste, põtrade, metshärgade, mammutite, koopakarude jt. peale. Seesuguses laiaulatuslikus valmistuses tekib loomulikult tööjaotus, sest pikema aja vältel kogutud kogemused mängivad siin juba suurt osa. Ühed valmistavad tööriistu, teised hiilivad ja jälgivad looma, kolmandad ajavad teda taga, neljandad tungivad talle kallale ja tapavad ta. Tuli on juba leitud; leidub juba kindlamaid elamispaiku (koopaelamud), olgugi ajuti-seks, kuna esimesel astmel „kari“ peamiselt liikvel oli, ainult lühikeseks ajaks siin-seal peatudes. Naised hoolitsevad laste eest, valmistavad toitu, korjavad ühes lastega taimi ja juuri; kannavad varandust ühest kohast teise, kui jahimehed edasi liiguvad jne.

Nii siis: sel astmel tekib ja areneb juba laiemale *tööjaotus* sugude (meeste ja naiste) vahel ja põlvede rühmade järgi (vanemad, täiskasvanud, alaealised). Selle järel tekivad mitmesugused toidukeelud üksikutele rühmadele ja suguliku kooselamise keelud. Keelatakse sugulik kooselamine vanemate ja laste vahel, kuid sugulik läbikäimine õdede ja vendade

¹ Sealsamas, lhk. 21.

² Fr. Engels, „Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine“, eesti k., lhk. 16.

vahel kestab edasi, niisamuti ka teiste sugulaste vahel. Sellest kõnelevad Morgani andmed Havai saarte suguluslikkudest vahekoradest. Morgan ja Engels nimetavad seda arenemisjärku veresugulus-perekonnaks, mille järele seda astet võibki veresugulus-perekonna astmeks nimetada (vastab umbes Morgani ja Engelse *metsluse keskastmele*).

c) Kolmas aste „algab vibu ja noole leiutamise, mille tagajärjel metsloomad alaliseks toiduaineks saavad ja jahipidamine normaalseks tööharuks kujuneb. Vibu ja nool moodustavad juba õige keeruliku tööriista, mille leiutamine kaua kuhjunud kogemusi ja teritatud vaimujõudu, järelikult aga ka suure hulga teiste leiutiste tundmist eeldab.“¹ Jahipidamine ja kala-püük peavad sel ajajärgul juba võrdlemisi hästi arenenud olema. Peamiseks materjaliks, millest inimene omale tööriistad valmistab, on küll ikkagi veel ränikivi (tulekivi), kuid kivide killustamine ja teritamine nõuab juba suurt oskust; niisamuti on õige suuresti mitmekesisest tööriistad ise — siin on juba erilised riistad lõikamise, torkamise, kraapimise jne jaoks.

Tööjaotuse tagajärjel spetsialiseerub töögruppides enestes, ja sellega seoses tekivad esimesed gruppidevahelise vahetuse idud.

Toitainete hankimise suurem võimalus on eelduseks pikemat aega ühes paigas asumisele (üksikutes kohtades on sajad ja tuhanded metshobuste ja mammutide jäänused leitud). Elamuteks on pooleldi mullast hurtsikud, mille ehitamiseks ka puud, kivi ja muud materjali kasutati. Naiste töö muutub keerulikumaks.

Paigal elamine ja valmistuse edasiarenemine kasvava tööjaotuse tagajärjel viib inimesi laiemale suguluse tunnustamisele. Veresugulus-perekonnas tulevad suured muudatused: kasvavad uued keelud ja kitsendused sugulikus kooselamises — keelatakse sugulik läbikäimine õdede ja vendade vahel. Tekib nõndanim. grupiabieli, kus mitmesugusest sugulusastmest pärit õdedegrupil ühine grupp mehi on, kelle hulgas aga naiste vendi ei tohi olla. Grupiabieli vormide juures on teadmata, kes lapse isa on; kindel on vaid see, kes ta ema on. Sellest järgneb, et grupiabiellises ühiskonnas põlvenemist ainult ema järele, s.o. ainult naissoo järele saab lugeda. Tõepoolest näemeegi kõikide metsikute ja barbaarsuse alamastmel seisvate

rahvaste juures põlvenemist naissoo järele arvatavat (Engels, sealsamas, lhk. 22).

Niisugused grupiabieli muutuvad tegelikult uute majanduslikkude üksuste aluseks, kus üks ehk mitu õdedegruppi ühe, ja vendadegrupp teise aluseks on. Nendest gruppidest kujunesid hiljem suguharud (gens) välja.

Rahvad, kes seesugusele keelusüsteemile üle läksid, arenesid loomulikult kiiremini ja jõudsamalt kui need, kes vana veresugulus-perekonna süsteemi juurde jäid. Viimased hakkasid kiratsema ja surid pikkamisi välja, või hääbusid tugevatega võideldes. — —

Ülemaloodud lühikesest kirjeldusest nägime, kuidas suguharueelses ühiskonnas ka perekondlikud vahekorrad muutusid ja pinda valmistasid suguharuliku ühiskonnakorra väljakujunemiseks.

Kodanised ajaloolased nimetavad kogu seda suguharu-eelset arenemisjärku inimühiskonna ajaloos lihtsalt vanaks kiviajaks (paleoliit). Oma kodanlise ühiskonna kõlblikke vaateid aluseks võttes ja neid kõigi aegade kohta seaduseks ning ainuõigeks tunnistades ei saa nad kuidagi sellega leppida, ega taha tunnustada, et kunagi seesugune sugudevaheline vahekorrad on valitsenud, mis kodanlise ühiskonna monogaamse (üksikabiellise) perekonna mõistest ja piiridest lahku läheb. Sellepärast ei tunnustagi kodanliste ajaloolaste enamik ülemalkirjeldatud arenemiskäiku ja seisukohti.

II. Suguharukord jaguneb kaheks suuremaks astmeks: ema-suguharu — patriarhaat, ja isa-suguharu — patriarhaat.

a) Patriarhaat tekib grupiabieli edasiarenemisest, kus suguliku kooselamise uute keelude ja kitsenduste tagajärjel paarimis-perekond välja kasvab. Juba grupiabieli tuleb pikema- või lühemaajalist paarimist ette. „Seesugune kombepärane paarimine pidi ennast aga sedamööda ikka enam ja enam kindlustama, kuidas suguharu ikka enam välja kujunes ja mida arvurikkamaks need „vendade“ ja „õdede“ klassid kasvasid, kelle vahel abiellumine võimata oli“¹.

Morgan ja Engels võtavad suguharukorra klassikalikuks näiteks irokeeside suguharu seneka sugust (Am. Uhendriikides), millel kaheksa suguharu oli. Igaüks neist kandis mõne looma nime.² Veresu-

¹ Vt. Engels, sealsamas, lhk. 26—27.

² Täheandame siinkohal, et selle vana indianide ühiskonnakombe ka Ameerika uued, Euroopast sisse-rännanud elanikud omaks võtsid. Nii kannavad Ameerika kodanluse *tänapäevased poliitikaparteid* —

¹ F. Engels, „Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine“, lhk. 4.

gulased, s. o. ühe ja sellesama suguharu liikmed ei tohtinud üksteisega abielluda. Selle tagajärjel olid naised ja mehed alati eri suguharust pärit. Lapsed jäid ema suguharru. Suguharu jagunes perekondadeks, mis õdedest ja vendadest koosnesid ning nende järeltulijatest — naiste liinis. Seesugused hulgalised perekonnad elasid koos ühises kollektiivses majapidamises, nõnda nim. „pikkades majades“, kus igal perekonnal oma ruum oli. Seesuguse „pika maja“ majapidamist juhtis harilikult vanem naine. Maa oli terve sugu ühisomandus: sellest oli igal majal oma osa ühistel väljadel. Maad hankisid, s.o. puhastasid metsast ja tegid harimiskõlblikuks — mehed; maa harimine, vilja mahakülmine ja saagi koristamine aga oli naiste ülesanne. Mehed pidasid jahti.

Iga suguharu valis omale vanema (sachemi) ja sõjaülema — ainult suguharu oma liikmete hulgast. Nende *amet* oli pärandatav, aga ameti täitja oli valitav; suguharu võis sachemi ametist tagandada ja uue valida; endine muutus sel juhtumil harilikuks lihtliikmeks tagasi. Valimistest võtsid kõik suguharuliikmed, mehed kui naised, ühesuguse õigusega osa. Surnud suguharuliikme varanduse päris lähem sugulane naise joonel. Suguharuliikmed on kohustatud üksteist aitama ja kaitsma. Haavamise, teotamise, ülekohtu eest oli verine kättemaks tarvilikul. Usulikud kombid on seotud suguharuga, igal suguharul on ka oma matusepaik.

Kolm ehk enam suguharu moodustasid uue terviku, mida Morgan ja Engels vana-kreeka eeskujul fratriaks nimetavad. Terve sugu — käesolevas näites seneka sugu — koosnes seega kahest fratriast. Nii fratria kui suguharuliidu funktsioonid on osalt usulikud, peamiselt aga siiski ühiskondlikud.

Ajaloo teadus kinnitab — konkreetsete andmete põhjal —, et *kõik rahvad* teatud arenemisastmel — vaatamata valmistamisviiside ja vormide erinevusele — *matriarhaadi* on läbi elanud. See vorm tuleb ette nii jahist ja kalapüügist elavate rahvaste juures (Kalifornia indianid, Kamtshatka elanikud jt), rahvaste juures, kellel jaht ning põllupidamine peamiseks ülespidamise allikaks olid (Malai ja Melaneesia

---

nii vabariiklased kui demokraadid — kõigis oma ametlikkudes esinemistes *looma nimemärki* (nii, näiteks, isegi presidendivalimise sedelitel). Ja kui mõni uus kodanline partei juurde tuleb (nagu mõni aeg tagasi Theodor Roosevelti partei), siis võtab ka see omale mõne looma märgi. Valitud on selleks *pöder, karu, elevant* j.t. — *Toim.*

elanikud), kui ka rahvaste juures, kus juba karjapidamise idud olemas olid. Ainult puht karjakasvatavate rahvaste juurest ei ole teda senini veel leitud, mis tähendab, et seal matriarhaat juba kaua aja eest on läbi elatud.

Meie näeme seega, et mitte üksik konkreetne valmistamisvorm, mis sel ajal veel konkreetsetest looduslikkudest ja geograafilistest tingimustest oleneb, vaid üldine valmistamisjõudude arenemise tasapind vastavad tingimused võis luua, millest matriarhaat tekkis. Selle emajoonel arvatava põlvenemise ehk ema-suguharu jälgi leiame küllaldaselt veel praegugi üksikute rahvaste juurest.

„Ja imekspanemise väärt on see korraldus kogu oma lapsikuses ja lihtsuses, see suguharu-korraldus. Kõik käib oma korraldatud teed ilma soldatiteta, sandarmiteta, politseinikkudeta, ilma aadlita, kuningateta, maavalitsejateta, politseiülemateta ja kohtunikudeta, ilma vangimajadeta ja kohtuprotsessideta“ (Engels, sealsamas, lhk. 73).

Kuid valmistamisjõud arenevad edasi ning võimaldavad ikka rohkem iseseisva väiksema perekonna majandust kindlustada. Tekib lisaprodukt, mis enesega sõja ja osalise orjastamise kaasa toob (sõjavange hakatakse oma majapidamises orjadena kasutama). Seesugune valmistamisjõudude edasiarenemine kutsub esile vastuolud nende valmistamisjõudude ja kommunistlikkude valmistamis-vahekordade vahel, mis osaliselt lahenduse leiavad tööjaotuse edasiarenemises. Karjakasvatavate suguharude väljaeraldumine toob enesega kaasa juba *esimese ühiskondliku tööjaotuse*.

b) Karjakasvatuse laienemisega, põllumajanduse üheks tähtsaks ülespidamisallikaks muutumisega ja sõja tähtsuse kasvamisega läheb majanduslik ülevõim meeste kätte, kes sel alusel pikkamisi ka ühiskondliku ülevõimu endi kätte kisivad. Siit tekib isa-suguharu — patriarhaat, mille iseloomustavamateks tunnusteks on: naised on sunnitud meeste suguharudesse minema; naised kõrvaldatakse ühiskonna tegevusest; laste põlvenemise määramine läheb meestesoo joonel; varandus pärandatakse mehe lähematele sugulastele jne — otse vastand kõigest sellest, mida nägime ema-suguharu korra juures.

Paarimis-perekond muutub juba tugevaks majanduslikuks üksuseks, ja mida kaugemale edasi, seda rohkem eraldub ta kollektiivsest majapidamisest suguharus,

olguigi et ta sel ajal suguharu majapidamisega veel tugevasti seotud on.

See patriarhaalne perekond on harilikult võrdlemisi suur, kus isa oma mitme poja, nende perekondade ja orjadega koos elab. Valmistus on niikaugemale arenenud ja diferentseerunud, et karjakasvatuse, põlluharimise jne kõrval laialine käsitöö-eriala välja kujuneb: riidevalmistus, potsepatöö, vase, pronksi ja raua ümbertöötamine tarbeasjadeks, osalt ka hõbeda tarvitamine.

Seesugune valmistamisjõudude areng toob enesega kaasa juba *teise ühiskondliku tööjaotuse*, s. o. käsitööstuse väljeraldumise, mis suguharukorra lagunemise ja languse kaasa toob.

III. Individuaalse perekonna majapidamise kindlustamine ja sellega ta suguharust eraldumine tõi suguharukorra sugulussidemete langemise. Perekonnad asuvad ja tegutsevad iseseisvalt, olguigi et külade

kaupa koos. Sellega tekib uus ühiskondliku korralduse vorm — külakogukond. Teatavad suguharukorra tunnused ja iseloomumärgid jäävad mõneks ajaks küll veel alale, nagu, näiteks, külakogukondlik maa ühisomandus, mõnesugused usukombed jms, kuid neidki purustab valmistamisjõudude edasine areng.

Lisasaaduse kasvamine valmistamisjõudude ja tööjaotuse edasiarenemise tagajärjel võimaldab üksikutel perekondadel rohkem rikkusi oma kätte kiskuda kui teistel; sõda aitab sellele protsessile kaasa. Sellega algab ühiskonna kihinemine (diferentseerumine) ja klasside tekkimine.

Sellest järgneb, et peamine vastuolu, mis alg-aja kommunistliku ühiskonna langemisele viis, oli vastuolu areneva tööjaotuse ja esialgse kommunistliku ühiskonna valmistusliikude vahetõrgete vahel.

H. Moosberg.

Mida Nõukogude Liidu maapõues leidub

Akadeemik J. M. Gubkin

NSVL uue Konstitutsiooni projektis on üteldud:

„Maa, ta põuevarandused, veed, metsad, tehased, vabrikud, kaevandused, murrud, raudtee, vee- ja õhutransport, pangad, sidevahendid, riigi poolt organiseeritud suured põllumajanduslikud ettevõtted (sovhoosid, masina- ja traktorijaamad jms), kui ka põhimine korterifond linnades ja tööstusepunktides on riigi omandus, see on üldrahvalik pärisosa“.

Katsume vastata ainult ühele küsimusele, mis selles paragrahvis üles loetud üldrahvaliku pärisosa hulka kuulub: mida kujutavad endist meie maapõuevarandused nende rikkuste mõttes, mis nad sisaldavad.

Meie hakkasime õieti alles peale suurt sotsialistlikku oktoobrirevolutsiooni pikka-mööda jälgile jõudma, välja selgitama, missugused määratud rikkused meie riigis tõepoolest olemas on. Alles nõukogude võim hakkas tõsiselt võitlust pidama põuevaranduste arvelevõtmise ja nende valdamise pärast. Nõukogude geoloogid, nõukogude maakuulajad avastasid uuesti oma kodumaa.

Ei ole õieti veel kümnet aastatki, kui see võitlus põuevaranduste pärast täies ulatuses ja täie jõuga peale hakkas, kuid missugused määratud väljavaated avanevad juba nüüd sotsialistliku riigi ees! Toome alamal mõningased andmed nende

piiramatute varanduste kohta, ja nimelt mineraal-tooraine põhilike kohta 1936. aasta 1. jaanuari seisukorra alusel.

Kivisüsi. Võrreldes revolutsioonieelse ajaga on meie kivisüsi tundmaõpitud tagavarad 5 korda suurenenud. Praegu hinnatakse nende hulka 1200 miljardi tonnile. Nende andmete järgi on Nõukogude Liit kivisüsi tagavarade poolest teine riik maailmas — Am. Ühendriikide järel.

Nafta. Selle tagavarasid arvatakse meil kokku 3,2 miljardi tonnile, mis kogu maailma naftatagavaradest — mida 9—10 miljardile arvatakse — enam kui 30% välja teeb. Nagu sellest selgub, seisab Nõukogude Liit naftatagavarade poolest maailma riikide seas vastuvaidlemata esimesel kohal; teisel kohal järgnevad N. Liidule Am. Ühendriigid umbes 2 miljardi tonniga.

Kütteainete tagavaradele tuleb kivisüsi ja nafta kõrval veel juurde arvata kolmas — *põlevikivi*, mille üldtagavara meie riigis väga kitsaste hinnangute järgi 55 miljardi tonnile arvatakse.

Mustad metallid. Rikkaid *rauamulla* lademeid arvatakse Nõukogude Liidus üldse 10 miljardi 612 miljoni tonnile. Kui seda kogu revolutsioonieelsel ajajärgul arvestatud tagavaradega võrrelda, siis näeme, et nad 5 korda on kasvanud.

Rauamulla kvartsiitide tagavarasid, 35—45%-lise rauasisaldusega — arvati

1. jaanuaril 1936. a. 260 miljardi tonnile. Kui arvesse võtta, et rauamulla tagavarasid maailmas üldse 243 miljardi tonnile hinnatakse, siis on iseenesestki selge, et Nõukogude Liidul rauaallikate tagavara poolest mitte ainult esimene, vaid otse erakordne seisukoht maailma riikide hulgas on. Võib sõna otseses mõttes ütelda, et Nõukogude Liit — raudne maa on!

Mangaan. Ka mangaani tagavarade poolest on Nõukogude Liit esimesel paigal maailmas. Praeguste arvestuste järgi kuulub tervelt $\frac{3}{4}$ kogu maailma mangaanitagavaradest Nõukogude Liidule. Kõige rikkamad mangaani poolest on meil Ukraina, Gruusia, Põhja-Kaukasus.

Värvilistest metallidest rääkides ei arva meie nende tagavarasid mitte puhastamata toormullas (maagis ehk ärtsis), vaid puhta metalli hulga järgi.

Vask. Imperialistliku sõja eel, 1913. aastal, arvati vasetagavarasid Venemaal 627 tuhande tonnile. Nüüd, 1936. a. algul, on nende tagavarade hulk seniste arvestuste põhjal — 17 miljoni tonnini tõusnud, mis kogu maailma vasetagavaradest umbes 16% välja teeb. Vase poolest seisab Nõukogude Liit praegu juba 4. kohal maailma riikide hulgas, — Tshiili, Rhodeesia (Lõuna-Aafrikas) ja Am. Ühendriikide järel.

Tina. Meie üldist tinatagavara hinnatakse 4460 tuhande tonnile, mis kogu maailma tagavaradest umbes 11% välja teeb. Kõige rikkam tinatagavarade poolest on meil Kasahhi vabariik.

Tsink. Selle metalli tagavarad on meil, 1913. aastaga võrreldes, 9 korda suuremaks kasvanud: siis hinnati neid 1100 tuhande tonnile, nüüd — 9600 tuh. tonnile, mis maailma üldistest tagavaradest umbes 19% välja teeb.

Nikkel. Nikli tootmine Venemaal tsaarivalitsuse ajal polnud üldse nimetamise väärtki. Küll oli Uraalis juba umbes saja aasta eest nikliärtsi leitud, kuid sedagi hakati alles — Nõukogude valitsuse ajal välja puhastama. Viimastel aastatel on aga uued, palju rikkamad niklitagavarad üles leitud, nii: Bljavas, Aktjubinskis, Koola poolsaarel.

Inglitina. Selle metalli lademeid leidub meil mitmel pool üle N. Liidu, ja iga aasta suurendavad maakuulajate salgad oma uurimistöödega nende tagavarade hulka. Nimetamisväärselt rikkamad lademed on Põhja-lääne Siberis, Kauge-ida krais, Kasahhi ASN Vabariigis.

Kuld. Selle kallismetalli tootmises on Nõukogude Liit maailma riikide hulgas teisele kohale jõudnud — Inglismaa järel.

Haruldased metallid. See kõige väärtuslikum kaevandustootmise ala puudus tsariaegsel kapitalistlikul Venemaal peaaegu täiesti — ainuke nimetamisväärt ettevõttena võiks märkida ainult elavhõbeda kaevandust Nikitovkas, Doni basseini. Tootmine kandis primitiivset rööviseloomu. Imperialistliku sõja ajal avastati idapoolses Taga-Baikalis volframi mulda, kuid kapitalistid ei osanud seda tööstuslikult ära kasutada. Nii võib täitsa õigusega ütelda, et see tööstuseala Nõukogude Liidu loodud on ja nüüd kiiresti areneb. On avastatud uued elavhõbeda lademed, pealeselle volframi, molübdeeni, uraaniraadiumi ärtside lademed, berülliumi, tantali, koobaldi ja mitme teise haruldase väärtmetalli lademed.

Muud kaevandused (mitte-metallid). Sellesse gruppi kuuluvad: boksiidid (tooraine, millest a lumiiniumi valmistatakse), apatiidid, fosforiidid, kaalium, väävel, boraadid, mitmesugused tulekindlad ained ja ehitusematerjalid, vilgukivi (fluss) jm. Nende mineraaltooraine liikide tootmise arenduse hiilgavad tagajärjed kannavad silmanähtavalt Stalini suure ajastu pitsatit. Kuni esimese viisaastakuni ei olnud meil mitte-metalliliste toorainete tagavarasid üldse peaaegu mitte sugugi järele uuritud; nende kaevanduste loomiseks puudus seega baas — välja arvatud Tihvini boksiidilademed. Töö nende varanduste uurimise alal algas alles esimese viisaastakuga. Ja mis on see 6—7-aastane töö meile juba annud!

Boksiitide tagavarasid arvatakse meil Nõukogude Liidus praegu 21 650 tuhande tonnile, millest tööstuslikult kasutatavat tagavara on 18 220 tuhat tonni (peamiselt Sverdlovi ja Tsheljäbinski oblastites Uraalis, ja Kesk-Aasias).

Apatiitide tagavarad — 2 miljardi tonni. Apatiidid on kõige väärtuslikum mineraalväetis, millest vanal, tsariaegsel Venemaal ettekujutustki ei olnud — nüüd veame teda suurel hulgal isegi välismaile. Apatiitide tagavarade poolest on Nõukogude Liit esimesel kohal maailmas.

Kõige esimene ja erakordne koht maailma riikide hulgas on Nõukogude Liidul ka **fosforiidide** tagavarade poolest (tervelt 60% kogu maailma fosforiiditagavaradest!), niisamuti ka **kaaliumi** alal. Fosforiididega võiks Nõukogude Liit sõna otseses mõttes tervet maailma varustada!

Boraatide kõige rikkama lademe avastamine Inderi järvel (Põhja-Kasahstanis), 40—50% boorisaldusega, on viimase kahe aasta võit. Boraatide tagavarasid

hinnatakse meil üldse sadandetele tuhandetele tonnidele. —

Meie ei saa oma lühikeses kokkuvõttes kõigi teiste kasulikkude kaevandusrikkuste juures peatuda, kuid paari sõnaga katsume vastata lugeja täiesti õigustatud küsimusele: Aga kas teame meie nüüd juba kõik, mida Nõukogude maapõu sisaldab?

Ma ütleksin, et meie põuevaranduste tundmaõppimise alal õieti alles algust oleme teinud. Tõsi, see pole mitte paha algus, nagu juba nägime, kuid siiski väga

palju kaugemale algusest pole meie veel jõudnud, kui arvesse võtame, et Nõukogude Liidu 23 miljoni ruutkilomeetrilisest territooriumist (maaalast) siijamaani ainult 8200 tuh. ruutkilomeetrit tundma oleme õppinud, s.o. umbes 36—37%. Mis sünnib aga siis, kui meie kogu oma lõpmatu territooriumi tundmaõppimist laiendame, kui meie oma kodumaa põuevarandused sügavate geoloogiliste uurimustega põhjalikult avastame?!

Tõlkinud: R. V.

PÕHJAMAADE PÕLLUPIDAMINE

Akadeemik J. G. Eichfeld

Põhjamaade põlluharimise probleem, mis Nõukogude Liidus viimastel aastatel aktuaalse tähtsuse omandanud, on revolutsioonilik oma idee poolest, sügavalt inimlik oma eesmärkide poolest ja kaasakiskuv — lahendamise meetodite poolest. Tundrat, metsikut taigaad, ehk läbipääsematuid põhja soid kultuurseteks maadeks muuta — kas ei ole see näide inimese aktiivsest, revolutsioonilikest osast looduse muutmises, selle ümbertegemises vastavalt sotsialistliku majanduse nõuetele?

Maksab ainult kordki külastada haledate jändrikkude põhjametsade vahel kalliskiviliste laikudena eralduvaid sovhoosi „Industria“ põldusid Muurmanis, või kõndida Valgemere-Balti kombinaadi lihavates viljaaedades Kemi ümbruses, mis loodud metsikutele ja viljakandmatutele rabadele; või silmata ringsõidul üle neid tuhandeid hektaare külvimaid, mis viimastel aastatel põhjas on tekkinud, — et proletariaadi hiiglasuures loovas jõus veenduda. Meie ei imesta enam ammugi selle üle, et Muurmanski külje all, Igarkas ja kauges Kolõmas rohtu külvatakse, põllul edukalt aiavilja kasvatatakse, tomaadid ja kurgid valmivad, lilled õitsevad. Üsna igapäevasteks on jäänud meile korduvad ajaleheteaded, et Diksoni saarel ja Tihaja lahemaal mitme kuu pikusel põhjaõöl triiphoonetes kunstliku valguse mõjul salatit ja rediseid kasvatatakse, et nõukogude kaevandusetöölised Teravmägede saartel märtsikuul Norra kubernerihelise sibulaga võdrustasid. Niisugune on meie tõelik elu.

Nõukogude teadus võidab põhjamaad edukalt sotsialistlikule põllumajandusele. Põllumajandus põhjas on tormilikult kasvava sotsialistliku tööstuse lahutamatuks kaasnähteks, ta osaks — tema tervise töö-

kojaks. Ta kindlustab põhjamaa elanikkudele piima ja värske aiavilja, s. o. kõige paremad abinõud põhja ühekülgsest toidust tekkiva haiguse — skorbuudi — vastu.

„Tehnika — kirjutas omal ajal Lenin — areneb meie päevil uskumatu kiirusega, ning maad, mis tänapäev kõlbmatud, võivad saada homme kõlbulikkudeks tehtud, kui selleks uued võtted leitakse.“ Üleliidulise taimekasvatuse instituudi põhjaosakond Hibinogorskis — muu seas: agroomia teaduse kõige põhjapoolsem eelpost maailmas — pühendaski kogu oma töö nende „uute võtete“ otsimisele, võitlusele põllumajanduse ja põllupidamise „põhjastamise“ eest.

Esimesed tööd algasid 1923. aastal sellega, et suur kogu mitmesuguseid seemneid — aiavilja, loomatoidu, teravilja seemneid — pisikestele maaribakestele maha külitati, et välja selgitada, missugused neist Hibinates vastu peavad ja elama jäävad. Sellest ajast peale on seesuguseid katseid tuhandete viisi tehtud ja kõige mitmesugusimate kultuuride vastupidavust järele proovitud, et kõige kohasemaid neist välja valida. Selle valiku juures ei piirdunud meie mitte üksi põhjapoolsete liikidega ja sortidega, vaid tarvitasime katseteks ka lõunapoolseid sorte, arvates, et ka nende hulgas seesuguseid tüüpe võime leida, mis põhjamaadele kohased on. Ja tõepoolest, meie ei eksinud: Tunisi, Algeeria, Abessiinia ja Afganistani mägistete raioonide taimed õud leppisid Hibinate kliimaga ja tingimustega tihtigi paremini kui pärised põhjatõud ja sordid.

Agrotehnika küsimustes ütlesime kohe algusest peale sellest meetodist lahti, et taimi pikkamööda ja ettevaatlikult uuele ümbruskonnale kohandada. Selles on meie

tööde põhjalik lahkumine „aklimatiseerimisega“ ehk selle lapsiku usuga, nagu võiks subarktika (s. o. põhja jääpiirkonna eelse) võotme vähemuutuva ümbruskonna ehk keskuse jaoks valmis, kiiresti arenevaid ja viljakaid taimetõugusid leida. Selle asemel hakkasime meie kohe esimestest sammudest peale maapinda ennast radikaalselt muutma: orgaaniliste olluste poolt kehva imeväikest mullastikupinda hakkasime sõnnikuga ja kompostiga rikastama; kuivatamisega kõrvaldasime soistelt maadelt üleliigse niiskuse; turbaraba kohendasime masinatega üles ja andsime talle mineraalväetist.

Viis aastat otsa — 1923-dast kuni 1927. aastani — uurisime hoolikalt, mida Hiibinats kasvatada võib, ja nimelt missuguste võetega. Seejuures selgus, et Muurmani ringkonnas aiavilja sortisid suures väljavalikus hea eduga kasvatada saab. Rikkalikult väetatud maadel andsid isegi niisugused nõudlikud kultuurid, nagu porgandid ja peedid, täiesti rahuldavat saaki, rääkimata kapsastest, kaalikatest, nairistest. Porgandi saak tõusis, näiteks, 110 tsentnerini hektarilt, „Kopenhageni“ kapsa saak 483 ts., rootsi kaalikal — 805 ts., karjala nairil — 358 ts. Eriti üllatavad olid katsed kartulitega. Kartulisaaq ulatas kuni 300 tsentnerini hektarilt ja isegi üle selle.

1932. aastaks olid paljud agrotehnilised küsimused juba sedavõrd otsustatud, et Koola poolsaarel organiseeritud sovhooisid nende tulemuste andmetel võisid tööle asuda. Sellest ajast peale koondas instituudi osakond oma peamise tähelepaneku kauge põhja kõige tähtsamate põllumajanduse kultuuride selektsioonitööle, s.o. antud taimesortidest kõige paremate seemnete rade väljavalikule ja nende edasiarendamisele — sortide parandamisele korduva valiku teel. Lähematel aastatel on meie ülesandeks külmale vastupidav, kiiresti valmiv ja saagirohke kartulisort välja kasvatada, niisamuti ülikiiiresti valmivad odra, kaera ja suvenisu sordid, mille kasvu aeg mitte üle 80—85 päeva ei tõuseks; pealeselle sookultuuri tingimustes püsivad punase ristikehina sordid. Niisamuti püüame kasvatada mustasõstra ja aiamaasika kiirestivalmivaid sorte, parandada neid aiaviljasorte, mis meil juba pidama jäänud, välja töötada paremad seemnekulvi viisid, ja neid seemnesorte, mis välja eraldatud või juba välja arendatud, kiiresti laiiali laotada.

Möödunud aastal hakkas instituudi osakond alalist kauge põhja kirjasaatjate võrku organiseerima. Selle võrgu kaudu

saab kiiremini ja täpsemalt kindlaks teha neid piire, milleni üksikud kultuurid ja üksikute kultuuride teatud sordid kaugele põhjapoolse nendesse raioonidesse edasi tungivad, mis põllupidamise suhtes veel vähe on tundma õpitud.

Põllupidamise edukas arenemine kauges põhjas oleneb reast põhjustest ja tingimustest, nagu: kvalifitseeritud kaadritega varustamine, valmistamisprotsesside mehhaniseerimine, eeskätt maapinna esialgsel harimiskõlblikuks tegemisel (ülesharimisel), maapinna viljakuse kiire tõstmine ja kauge põhja varustamine kiirestivalmivate püsivate seemnesortidega.

Põhjas ei saa nende viisidega ja võtetega majandada, mis põllupidamise põhi-raioonides on välja kujunenud ja tarvituks võetud. Põhi nõuab erilist agrotehnikat, mis tema looduslikkudele ja majanduslikkudele tingimustele vastaksid. Seda agrotehnikat võib õppida ja edasi arendada ainult põhjas. Siin ei ole meil aga ei oma kõrgemaid põlluteaduslikke õppeasutusi ega tehnikumisigi. Inimesed, kes põhjamaile tööle lähevad, pole vastavat ettevalmistust saanud; agronoomiline personaal ei ole tööks põhja uutes, omapärastes tingimustes ette valmistatud, ta ei tunnugi ennem, kui tegelikult tööle astub, neid tingimusi, milles tal töötada tuleb. Peamiselt sellega on seletatavad põllupidamise arendamise ebaõnnestunud juhtimise nähted mõningates raioonides. Ei tunne põhjamaa põllupidamise tingimusi ega seda põllupidamist ennast konkreetselt ka oblasti maavalitsuse töölised ega põllutöökomisariaadi töölised, kellelt tihtigi alguse saavad ebaõiged, mõnikord otse mõttetud juhtnõõrid, mis kohtadele saadetakse.

Mõned majanduslikud organisatsioonid astuvad vastavast samme, et kaadrite küsimuse raskustest väljapääsu leida. Nii avab, näiteks, Dalstroji käesoleval aastal Magadanis — uues, ehitatavas linnas Ohotski mere kaldal, põlluteadusliku tehnikumi. Muurmansk püüab aga juba neljandat aastat — asjata — oma ringkonnas põlluteaduslikku tehnikumi avada: nii põllutöökomisariaat, kui Leningradi oblasti maavalitsus kas „unustavad“ tehnikumi ehitamiseks ja ülespidamiseks raha andmast, või ei võeta tehnikumi ehitamist üldse aasta tööplaani. Tehnikumide avamine Muurmani ringkonnas Leningradi oblasti põhjapoolse osa ja Põhja krai jaoks, ning Igarkas või Krasnojarskis — Ida- ja Lääne-Siberi põhjaraioonide jaoks on aga ülesanne, mille täitmisega päevagi ei tohiks viivitada.

Põhjas ei ole põhimisi masinaid, mida

kõigepealt maa esialgseks ülesharimiseks („omastamiseks“) ja ümbertöötamiseks vaja: meil puuduvad suure- ja keskjäulised traktorid, mis pehmes ja ülearu niiskes maas töötamiseks on määratud, puuduvad traktorite ireestrumlid, puuduvad rasked hõlmäkked lõikhõlmadega. Võsaja soosahad, niisamuti ka hõlmäkked, mida Slavselsmasch valmistab, ei ole põhjas töötamiseks küllalt tugevad.

Vähe tähelepanu pööratakse põhjas maapinna viljakuse tõstmise küsimustele. Kauge põhja mineraalmullastikud nõuavad suurt hulka orgaanilist väetist. Muurmani ringkonnas, näiteks, on uudismaalt rahuldava saagi saamiseks vaja hektaarile — kuni 100 tonni sõnnikut anda. Põhjas pole aga veel õpitud orgaaniliste väetiste tagavarasid suurendama. Turba-aluspõhu tarvitamine loomalautades, kui ka turba komposteerimine sõnnikuga hakkab alles pikamisi maad võtma ja väga visalt tarvitu- sele tulema isegi eesrindlikkudes sovhoo- sides.

Meie põhja põllupidamine äpardub ja ebaõnnestub tihtigi selle tagajärjel, et puudub kiirestivalmivate, eriti aiavilja ja kartuli heade omadustega seeme. Selektioontöö on oma ulatuselt alles õige kitsas, ja sedagi tehakse alles mõnda aastat. Kohaliku selektiooni seemnesortisid hakkab põhja põllupidamine alles mõne aasta pärast suuremal hulgal saama. Kuid uurimisasutused on ammu juba kiiresti valmivad aiaviljakultuuride ja kartulite sordid — mida niisamuti ka Liidu teistes raioonides kasvatatakse — kindlaks teinud. Need sordid on põllutöökomissariaadil ammugi teada, kuid nende kasvatamist suuremal ulatusel pole siiani organi- seeritud.

Suurt osa kauge põhja põllumajanduse arendamises peab mängima põlluteadus. Selle osa ja ülesanded on põhjas eriti suured, sest siin tuleb asjaga otsast peale hakata, ilma et võimalik oleks aastasade vältel kuhjunud kogemustele toetuda.

Tõlkinud: R. V.

Kultuuri kasv Nõukogude Liidus

Rahvamajanduse arvestuse keskvalitsus andis Moskvas hiljuti välja raamatu „Kultuuriline ehitustöö NSV Liidus“. See raamat on väga huvitavaks illustratsiooniks meie uue Konstitutsiooni projekti 121. paragrahvile, mis meie kodanikkude õigusest haridusele kõneleb.

Nagu igal õigusel, nii on ka hariduse saamise õigusel ainult siis tegelik tähtsus, kui selle teostamiseks vastav materiaalne alus on loodud. Arvud ja andmed, mis rahvamajanduse arvestuse keskvalitsus oma raamatus avaldab, tunnistavad, et niisugune kindel aineiline baas meil on loodud.

1935. aastal üksi ehitati Nõukogude Liidus 3362 kooli (neist 533 linnades). 1936. aastal ehitame 1507 uut kooli lisaks linnades ja 2802 uut kooli maal. Alg- ja keskkooli õpilaste arv oli 1935/36 õpeaastal 25,5 miljonit (esimese viisaastaku algul õppis meil koolides 12,1 mln. õpilast, esimese viisaastaku lõpul — 21,8 miljonit). 1914/15. aastaga võrreldes on meie kooliõpilaste arv enam kui kolmekordseks kasvanud, kusjuures eriti huvitav on märkida üksikute kooliliikide õpilaste arvu kasvumist: algkooli õpilaste arv on kasvanud nimelt umbes 60% võrd, keskkooli õpilaste arv aga peaaegu 20-kordseks (785 tuhandelt — 14,5 miljonini)! See on aru-

saadav ja seletatav tsaarivalitsuse haridusevaenuliku poliitikaga, mis hariduse saamist ainult sel kitsal määral võimaldas, kui seda riigivalitsuse aparaadile ja kapitalistlikkudele ettevõtetele hädapärast vaja läks, ja siis anti see võimalus ainult eesõigustatud klasside ja kihtide — mõisnikkude, kodanluse, ametnikkude — lastele, kuna töörahva lapsi keskkoolist kõige karmimate abinõudega ja korraldustega eemale hoiti. Ammu tuntud on omaaegsed hariduseministeeriumi eeskirjad, milles „kõõgitüdrukute“ lapsed gümnaasiumist kästakse välja ajada. Alles sotsialismi võit Venemaal andis sundusliku üldhariduse ning avas töörahva lastele avara tee nii kesk- kui kõrgemasse kooli.

Nõukogude Liit on suure hulga rahvuste vennaliku koostöötamise vorm. Nimetatud raamatus on üles loetud üksikult 82 rahvust, kusjuures pealeselle suur hulk lapsi on arvatud veel „muude rahvuste“ hulka. Tähelepanemise väärt on tütarlaste arvu kasvamine koolilaste seas neis vabariikides, kus naisterahvas alles hiljuti põlatud orja seisukorras oli. Nii on Üsbeki, Turkmeni, Kasahhi vabariikides (ja ka teistes rahvuslikkudes vabariikides) tütarlaste arv kooliõpilaste hulgas (40—44%) ligilähedane vastavale

Leningradi piimakombinaat hakkas valmistama jäätist, mis sisaldab skorbuudivastast vitamini „C“. Pildil: jäätise bakterioloogiline uurimine mikrooskoobil.

üleliidulisele keskmisele (47⁰/₀). Aga alles 1927/28. õppeaastal oli see arv Turkmenis ja Kasahstanis — 30⁰/₀, Usbeki vabariigis ainult 24⁰/₀.

Lasteaedu tsariaegsel Venemaal peaaegu ei tuntudki. 1931. a. 1. jaanuariks oli neid Nõukogude Liidus 6574—366 tuhande lapsega; viimase viie aastaga on see arv kerkinud 25 700-ni—1,2 miljoni lapsega. See kõneleb meie partei ja valitsuse staatlikust laste ja üldse järeletuleva soo kasvu eest hoolitsemisest. Ühenduses uue seadusega (abortide ärakeelamise jne kohta) seisab meil ees koolieelsete laste jaoks määratud asutuste arvu veelgi hoogsam suurendamine: lasteaedade võrk peab kolme aastaga kolmekordseks kasvama!

Majanduse ja kultuuri hoogas tõus nõuab ka suurt hulka kvalifitseeritud kaadreid kõige mitmesugusemate erialade ja eriülesannete jaoks. 1928. aastast kuni 1936. aastani on kõrgema kooli õpilaste arv tõusnud 160 tuhandelt 516 tuhandeni ja tehnikumide õpilaste arv 254 tuh-lt 698 tuh-ni. Järsult on kasvanud tööliste osakaal kõrgema kooli õpilaste seas: 25,4 protsendilt (1928. a.) 45 protsendini (1935. a.), eriti tööstusliikudes ülikoolides koguni 38,3⁰/₀-lt

59,8⁰/₀-le. Kommunistliku partei liikmeid oli kõrgema kooli õpilaste hulgas 1935. a. 14,7⁰/₀, komnoorsoolasi — 33,5⁰/₀.

Huvitav on märkida naisterahvaste osa kõrgema hariduse saamises. 1935. a. oli naisterahvaid kõrgemates koolides 38⁰/₀, tehnikumides 44⁰/₀; viimane arv, nagu näeme, läheneb juba algkoolide vastavale vahekorrale. Arstiteaduse ülikoolides oli aga naisterahvaste protsent koguni — 71, ja arstiteaduse tehnikumides — 90! Kuna meil aga ka meesarstide järele suur nõudmine on (näit. punaväes), siis ei saa meesterahvaste vähest arvu arstiteaduse õppeasutustes normaalseks pidada.

Komissariaatide järgi on kõige rohkem kõrgemaid koole rahvahariduse komissariaadi all (228 kooli 136 tuh. õpilasega); teisel kohal seisab rasketööstuse komissariaat 82 kooli ja 122 tuh. õpilasega, ning kolmandal kohal põllutöökommisariaat 72 kooli ja 53 tuh. õpilasega.

Nimetatud raamatus on suur hulk andmeid meie saavutuste kohta ka teistel kultuuri aladel. 1934. aastal pandi üleliiduline raamatukogude registreerimine toime; selle üleskirjutuse järgi oli meil siis 67 tuhat raamatukogu. Klubiasutuste arv oli 1935. a. — 60 tuhat (1928. a. ainult 26,5 tuhat). Kinode arv tõusis selle ajavahemikuga (1928. a. kuni 1935. aastani) 7,3 tuhandelt 27,9 tuhandele.

Trükiasjandus, mis hulkade valgustamises ja organiseerimises kõige suuremat osa mängib, kasvab vastavalt meie nõuetele hiiglasammudega. Paari jämeda joonega illustreerib seda järgnev tabel:

	1913. a.	1928. a.	1934. a.
	(miljonites)		
raamatute trükipoognaid	567	1408	2768
ajalehti — eksemplare	2,8	8,8	30,7

Tähendab: raamatuid anti 1934. a. viis korda niipalju kui 1913. aastal, ajalehti aga koguni 11 korda.

Teadusliikude uurimisasutuste (akadeemiade, teadusliikude instituutide ja nende osakondade) arv tõusis 445-lt (1930. a.) 938-le (1935. a.), kuna teadusliikude tööliste arv selsamal ajavahemikul 22,6 tuhandelt 38,2 tuhandele tõusis.

Nõukogude Liit arendab ja kindlustab ennast kõige kultuursemaks maaks maailmas. Siin saab haridus (ka kõrgem haridus) tõesti *üldiseks rahva asjaks*, ja siin otsustatakse ning lahendatakse praktilikult kehalse ja vaimlise töö vastaspoolsuse ärakaotamise maailma-ajalooline ülesanne.

G. Tolini jär.: R. V.

Teadusline ringvaade

Tööstusliku keemia rahvusvaheline kongress

peeti ära Londonis selle aasta 22—27. juunini.

Kongressist võttis osa umbes 500 saadikut peaaegu kõikidelt maadelt. Torkas silma see asjaolu, et kongressilt puudusid — Itaalia saadikud. Kõige suuremal arvul olid esitatud Am. Ühendriigid, Jaapan ja Saksamaa. Kongressist võttis osaka Nõukogude Liidu saatkond.

Kongressi tööde keskkohaks olid küsimused keemiliste protsesside aparatuurist vormimisest ja keemia aparatuuri materjalidest ning sulatissagedust. Nõukogude saatkond esitas kuus aruannet, mis kongress kõik vastu võttis ja mis trükkis avaldati. Üldiselt sai nõukogude saatkond kongressil suure tähelepanu osaliseks.

Kongressi ametlikul avamisel, kus kuue kõige tähtsama maa esindajatele kongressi tööde üldküsimumste kohta sõna anti, astus välja ka nõukogude saatkonna esindaja prof. Juschkevitch. Nõukogude saatkonna esimees sm Kotta juhatas ühte kongressi sektsiooni. Õige suur osa kongressi liikmeid oli väga huvitatud Nõukogude Liidu keemiatööstuse paljudest tehnilistest ja organisatsioonilistest saavutustest. Erilist tähelepanu leidsid kivisöe maaaluse gasifitseerimise ja sünteetilise (kunst-) kummi tööstuse areng Nõukogude Liidus. Rida Am. Ühendriikide saadikuid, kes maailmakuulsa Dupont'i firma ettevõtetes töötavad, tegid ettepaneku: võimalust mööda teaduslik-tehniliste küsimuste alal süstemaatlikku kogemuste vahetamist Am. Ühendriikide ja N. Liidu vahel sisse seada. Eriti käis see kunstkummi valmistamise kohta, mille alal Nõukogude Liidus juba niikaugale on jõutud, et kunstkummi tööstuslikuks otstarbeks valmistatakse, kuna Ühendriikides kauased katsed ja otsimised asja veel niikaugale pole suutnud viia.

Kongressi saadikutele korraldati rida ekskursioone Inglismaa keemiatööstuse tähtsamatesse ettevõtetesse.

Uut vähjatõve arstimise alalt

Vähjatõbi on üks kurjemaid inimsoo nuhtlusi — iga kümnes inimene hääbub tema

ohvrina. Vähjatõve probleem seisab kõigepealt selle haiguse sisu väljaselgitamises; siit järgnevad edasi arstimise viisid ja abinõud.

Ukraina katselise arstiteaduse instituudi pato-morfoloogilises koguteoses, mis lähemal ajal ilmub, on avaldatud tähelepanemise väärt uurimistöö. Selle autoriks on Harkovi oblasti Jagatinski raiooni haigemaja arst A. G. Voronoi, kes vähja kasvu seletamiseks algupärase, kirjanduses siamaani tundmatu bio-füüsilise seletustee on valinud.

Püüdes seletada vähjatõve probleemi inimese juures kasutas dr. Voronoi kõige uuemaid füüsika saavutusi (kvantilist mehaanikat) ja tõenäosuse matemaatika teooriat. Ta on sel teel saanudki mõningaid väärtuslikke andmeid, mis uuritavat probleemi valgustavad. Akadeemik N. M. Krõlov ja tema õpilane dr. N. N. Bogoljubov, kes Voronoi uurimiste matemaatilise osa läbi vaatasid, andsid selle kohta jaatava hinnangu.

Dr. Voronoi uurimustest järgneb, et mõned niinimetatud politsüklilised orgaanilised ühendused, mis praegu vähjatõve tekitajatenä tuntu on, neis tingimustes tarvitatult, mis dr. Voronoi välja töötanud, peavad tõve arstimisvahendiks olema. Huvitav on märkida, et ameerika ja inglise ajakirjade viimastes väljaannetes rida töid on ilmunud, mis sellest kõnelevad, kuidas nende autorid — peale seda kui nad nimetatud ühendustega rea katseid olid teinud, nende ühenduste tarvitamisel tõesti arstiva mõju saavutasid.

Raioonihaigemaja tingimused ei anna, kahjuks, soodsaid võimalusi uurimise plaani nii laialt ja sügavalt hargestada, kui uurija seda on märkinud ja kui asi tõelikult nõuab; selleks on vaja linnalaboratooriumi vastava hea sisseseadega ümbuskonda. See asjaolu takistab uurija töö edaspidist hargestamist igatahes väga tuntuvalt.

Väiksed teated

Baikali-Amuuri raudtee ehitamine (uue — teise — liini ehitamine) on üks suuremaid ehitusi NSVL-s. Teel on ehitatud hiiglasuured vedurite depood, sõlmejaa-

mades hästi sisseseatud töökojad, umbes kümme-kümmend vagunite remontimise punkti, kütteinete laod, elektrijaamad, rida uusi raudteejaamu, igasuguseid töökodasid jne. Teel on ehitatud kümmed ja kümmed veetornid ja muud veevarustamise ehitused, nii et nüüd kõik raudteepunktid veega on varustatud. Tehtud töö poolest pole meil senini teist niisurt ehitustööd, mis selle vääriline oleks. Turkestani-Siberi raudteed ehitati meil 3 aastat; Baikali-Amuuri ehitusel tehti aga kahe aastaga kolm korda rohkem mullatöid, kui Turkestani-Siberi raudteel (2,5 korda rohkem kui Valgemere-Balti kanalil ja 15 korda rohkem kui Dneprostroil). Kaljude raiumise töid oli sellel ehitusel 7 korda rohkem kui Valgemere kanalil ja 9 korda rohkem kui Dneprostroil. Kaljude ja igavesti külmanud mulla lõhkumiseks kulutati ehitusel 500 vagunit ammonoalija niisugune hulksüütenööri, et kui kõik äratarvitatud süütenöör ühe nõõrina ühest otsast põlemapista, siis ta tervelt 22 aastat põleks. Tee kunstlike ehituste peale on kulutatud umb. 700 tuhat kuupmeetrit betooni (s. o. NSVL kõige suurema tsementitehase „Proletaarii“ pooleaastane toodang). Sildu on teel ehitatud 30 kilomeetrit, s. o. niipalju, et kui need sillad kokku panna, siis võiksid nad Ingliseaard Prantsusmaaga üle Lamanschi kitsuse ühendada.

Observatooriumi peegel. — Kalifornia (Ameerikas) tehnoloogia instituudi observatooriumi (tähetorni) jaoks valmistatakse 5-meetriline klaasketas, millest observatooriumi peegel ehitatakse, on valmis saanud ja instituudi poolt rahuldavaks tunnistatud. Selle ketta hangumine kestis 12 kuud (s. o. terve aasta). Viimaste suurte veeuputuste ajal jäid aga elektriahjud, millega ketta hangumist reguleeriti (et ketas mitte liig kiiresti ei jahtuks), 48 tunniks seisma ja see asjaolu sünnitas kettas mõnesuguseid rikkeid. Viimastest saadakse üle ketta lihvimisega, mis plaani järgi viis aastat peab kestma.

Anabara jõe ümbruskonna uurimine geoloogia uurimise keskinstituudi (Leninigradis) poolt kestis erilise ekspeditsiooniga kaks aastat. Anabara jõgi on Jakuutiä vabariigis ja voolab Jäämerde. Kogu uuritav maakond asub põhjavööst märksa põhja pool ja oli varemalt peaaegu täiesti uurimata. Ekspeditsiooni materjal on nüüd kõik läbi töötatud. Anabara ümbruskonnas on leitud palju rauda, kulda, väga palju monaziit-mulda (millest thooriumi ja muid

haruldasi metalle saadakse). Anabari maakonna kohta valmistatakse vastav geoloogiline kaart. Maakonnas on leitud üldse 30 uut mitmesuguste kasulikkude ainete asukohta.

Allveetööde eriliste ülesannete ekspeditsioon (Epron) tõstis 1935. aastal merest üles 38 uppunud laeva ja andis abi kümnele välismaa ja nõukogude hädasolevale laevale. On ehitatud sadamaid, laevade seisukohti, muulisid. Ekspeditsioon teeb ettevalmistuse töid „Tsheljuskini“ ülestõstmiseks.

Dnepri uurimist toimetab Dnepropetrovski hüdro-bioloogia instituut paljude aastate kestel. Dnepri elektrijaama ja tammi ehitamisest on juba viis aastat möödunud. Nende aastate kestel on Dnepri vesi palju selgemaks muutunud. Enne tammi ehitamist oli Dnepri vee temperatuur jõepõhjas ja pealispinnal ühesugune; nüüd aga, kus jõejooks on palju aeglasemaks muutunud, on veekihtide temperatuuri vahe ülemiste ja põhjakihtide vahel suvel 7,5°. Selle tagajärjel võivad nüüd jõepõhjas elada ka sisseveetud külmavee-, põhja-kalad. Päeval, kui Dnepri hüdroelektrijaama vesiväravad lahti tehti ja vesi järves alanes, paistsid järvest välja puud, mis sinna olid uputatud. Nüüd olid need puud molluskeid täis. Oksakesel, mille jämedus 9 millimeetrit ja pikkus 20 sentimeetrit, oli 900 molluskit. Esimestel aastatel peale Dneprijaama käimalaskmist vähenes Dnepri kalastik, nüüd on aga Dnepris kalu mitu korda rohkem kui varemalt.

Terase tsementeerimist gaasidega on hakatud Moskvas tarvitama. Stalini nimelise autotehase ülesandel töötas selle küsimuse alal masinaehituse instituudi brigaad. Tsementeerimise gaasideks tarvitatakse odavaid naftaprodukte. Stalini nimelises autotehases ehitati vastav gaasiahvi, millesse 100—200 tsementeeritavat detaili mahub. 910-kraadilise tsementeerimistemperatuuri juures andis see ahi järgmise tagajärge: 2 tunni 45 minuti kestvusega tsementeerimisel oli täieliku tsementatsiooni sügavus 0,8—0,9 millimeetrit, 3 tunni 30 min. kestvusel — 1,10—1,15 mm., 4 t. 50 m. kestvusel — 1,5 mm.; 950° temperatuuri juures olid ahju tagajärjed: 3 tunni kestvusel tsementatsiooni sügavus 1,9 millimeetrit, 5 t. kestvusel — 2,4 mm., 10 tunniga — 3,4 mm. Gaasidega tsementeerimine tuleb kaks korda odavam, kui terase külmalt tsementeerimine.

Aleksei Stahanov — stahaanovliku liikumise alustaja — määrati, teatavasti, raskestööstuse rahvakomissari juures töötava nõukogu liikmeks. Käesoleva aasta aprillis määrati ta ka veel Donbassis instruktoriks töö uute meetodite levitamise ja sisendamise alal söekaevandustes. Oma töö tagajärgedest stahaanovliku liikumise instrukteeerimise alal kirjutas sm Stahanov partei keskkomitee häälekandjas „Pravdas“ 24. juunil k. a. Ühes „Tsentralnoje Irmino“ kaevanduses organiseeris ta lühikese ajaga jõud nii, et kaevandus, mis enne seda tärjekindlalt ainult 130 tonni süsi öö-päevas andis, peale sm Stahanovi instrukteeerimist 260 — 270 tonni öö-päevas hakkas andma.

Hüpped mototsükli. — Kahurväe Dershinski nimelise akadeemia (Leningradis) õppur leitnant G. N. Filonov teeb juba kauemat aega sõidul hüppeid mototsükliga. Senini oli tema hüpperekord 10,3 meetrit 17. juunil s. a. seadis ta üles uue rekordi, hüpates mototsükliga 13 meetri kaugusele üle sõiduauto. Sõidukiirus hüppe ajal oli 65 kilomeetrit tunnis. Sm Filonov tegi hüppe „Krasnoi Oktjabri“ (L-300) mototsükli.

Elektripuur konstrueeriti Dneprovsk, mäeinstituudis. See puur näitas katsetel, et temaga võib puurida igasuguse kõvadusega maakihte, kusjuures ta umb. 20 korda vähem energiat tarvitab, kui senine pneumaatiline vasar (mis surutud õhuga töötab). Puuriga toimetatakse tööstuslikke katseid veel Uraalis.

Nõukogude nikkel. — 16. juunil hakkas Orski (Uraalis) niklivabrik tööle ja andis esimese nikli.

Trollibus Rostovis (Doni ä.) hakkas käima 18. juunil. Esimene trollibusi liin on pikk 4,5 kilomeetrit ja ühendab Maksim Gorki nimelise uue teatriplatsi Rostovi põllutöömashinate tehasega. Esimesel päeval sõitis liinil 3 masinat, kokkupanemisel liini jaoks oli siis veel 3 masinat.

Põhjamere teekonda algasid Vladivostokist 17. juunil laevad „Iskra“ ja „Van-zetti“, et Beringi kitsusest, tervest Jäämerest kuni Valgemereni läbi sõita.

Nafta Ukrainas. — Kaks aastat on Ukrainas Romna raioonis maapuuriidid tehtud Solotuha mäe uurimisel. Nüüd on seal umb. 250 meetri sügavusel naftat leitud. Uurimistööd jätkuvad. Hiljuti algas uus puurimine, mis peab Solotuha maapõue rikkust selgitama kuni 700 meetri sügavuseni.

Uued kullaasukohad on leitud Alam-Tagili raioonis (Uraalis). Seal organiseeritakse juba kullaotsijate brigaade.

Kaitsevõie. — Leningradi keemia-tehnoloogia instituudi lakkide ja värvide kateedri professor A. J. Drinberg leidis eriliiki võide (pasta), mis lakeeritud asju peab tolmu eest ja igasuguste õhumuutuste ja mõjude vastu kaitsma. Tehasest väljalastud uued autod saavad, näit., teel veel ennem rikutud kui nad tarvitusele jõuavadki: päike, vihm tuul, tolm teeb nende laki inetuks raudteel jne. Prof. Drinberg katab autod pulverisaatori abil omaleiutatud võidega, mida vesi, tolm, päike ei riku. Seda võidekorda võib nartsuga kergesti ära pühkida, kusjuures võie pealegi uueks poleeraineiks osutub. Gorki autotehases korraldatud hiljutised katsed selle võidega andsid häid tagajärgi.

Võitlus uulitsamüraga Moskvas algas 15. juunist k. a. Trammi- ja autojuhtidel on keelatud signaale anda uulitsate kinniste ülekäikude juures, eesseisvate sõidukite kiirendamiseks ja real muudel juhtumitel, avarii-autodelt võetakse sireenilviled maha. Kinodel on keelatud tarvitada raadioreklaami. Võetakse tarvitusele sõidukite häälesignaali täielik ärakeelamine Gorki uulitsal (kuni Majakovski platsini), Arbatil ja Kirovi uulitsal.

Mürata trammivaguneid hakkas valmistama Leningradi vaguniremontimise tehas. Vagunid ehitatakse uue konstruktsiooni järele, täielikult metallist. Eriliste kummist aluste abil püütakse saavutada vaguni müra liikumist. Vildist isolatsioon peab vagunit suvel kaitsema kuumuse eest, talvel aga sooja hoidma.

Põrumist trammis ja autobusis hakkas uurima Leningradi kommunaalse hügieeni teaduslik laboratoorium. See uurimine on esimene sarnane Nõukogude Liidus. Trammivagunite ja autobusside põrumised sõidul mõjuvad kahjulikult sõitjate närvidele. Nimetatud laboratoorium seab oma uurimiste eesmärgiks neid põrutusi miinimumini vähendada. Uurimisteks seati mõnedel trammivagunitel ja autobussidel erilise konstruktsiooniga seismograafid üles, mis automaatselt kõik põrutused sõidu ajal üles kirjutavad.

Habemeajamine ilma habemeajajata. — Valge ruumikas habemeajamise töökoja saal. Lauakesel, peegli juures, iga tugitooli ees on täielik riistadekogu habemeajamiseks: vahukausike, klaas, pintsel, „gilette“ (s. o. n. n. hädaohuta) habemenuga. Iga-

üks, kes tahab endal habet ajada, istub tooli, tellib tulist vett ja — ajab ise habet. Selle eest tuleb maksta ainult 30 kopikat. Kõik on puhas ja hügieeniline. Nuga vahetatakse ja desinfitseeritakse jne. Niisugune habemeajamine ilma habemeajajata on avatud juuni lõpust Moskvas Gorki nimelises kultuuri- ja puhkepargis.

Klaasist riie. — Am. Ühendriikides valmistab üks klaasivabrik klaasist niite elektrijuhede isolatsiooniks ja muudeks tehnilisteks otstarveteks. Vabriku inseneride naistele meeldisid klaasist niidikesed väga ja nad katsusid neist kududa käekotikesi, mütsikesi, kaelarätte jne. Selle järele hakkas vabrik ise katseid tegema klaasist riide valmistamiseks. Klaasikiud on läbi paistev, painduv ja väga peenike, ta jämedus on umbes paarkümmend korda peenem kui inimese juuksekarva oma. Et niisugusest kiust keskmise jämedusega niiti saada, peab kuni 100 kiudu ühte panema. Praegu teeb vabrik katseid klaasriide valmistamisega, kuna mütside, kotikeste jne valmistamine juba käimas olevat. Seni valmistatud klaasriide olevat ikkagi veel abras, millist puudust vabrik lubab lähemate kuude jooksul kõrvaldada.

Uus sõdimisabinõu. — Saksamaa lehed teatavad, et Londonis inglased uut tüüpi aeroplaanide vastu võitlemise kahuriga katseid tegevat. See kahur laseb õhku iseliiki granaate, milledes peened terasvõrgud sees on. Granaadi lõhkemisel kõrges õhus rulluvad terasvõrgud lahti. Terasvõrkudel on aga langevarjud küljes, mis end automaatselt lahti löövad ja võrke väga aeglaselt hakkavad alla langetama. Võrgud on aga selleks kavatsatud, et vaenlase aeroplaanide pealetungimisel nendele takistuseks olla, sest aeroplaanid võivad väga kergesti nendesse võrkudesse sattuda, aeroplaanide propellerid mässivad end nendesse, ja nii peavad aeroplaanid alla laskuma, või hukkuma. Väga kiirel lennul olla lenduril isegi võimata oma lennusihti ka siis muuta, kui niisugust võrku oma teel ees juba silmab.

Poola aerostaat tõusis 18 juunil 10 tuhande meetri kõrgusele, lennates 4½ tunni jooksul umb. 400 kilomeetrit (Varssavist Lvovini). Lennu ajal tehti aerostaadil mitmesuguseid teaduslikke uurimisi.

Taevatähtede temperatuur. — Harvardi observatooriumi (Am. Ühendriikides, Cambridge's) astrofüüsika doktor T. Sterne

järeldas (Oxfordi — Inglismaal — ülikooli professori E. Milne teooria alusel), et tähtede sisemine temperatuur on umb. 10 000 000 000°C (kümme miljardi kraadi), mitte aga 100 000 000° C, nagu varemalt arvati.

Elektromagneedil, mis valmistatud Upsala (Rootsi) ülikooli laboratooriumile, on külgetõmbamise jõud 60 000 kilogrammi (s. o. kuus tonni). Elektromagneedi enese täielik kaal on 37 tonni, millest 33 tonni tuleb magneedi enese peale. Magneedi väline läbimõõt (diameeter) on 170 sentimeetrit, pikkus üle 2 meetri.

Kunstlik vill. — Itaalia insener A. Ferretti on leiutanud tee, kuidas kaseiinist (juustainest) kunstlikku villa valmistada (umbes niisamuti, nagu tselluloosist kunstsiidi tehakse). Separatoorist (koorelahutamismasinast) läbiaetud piimast valmistatakse kaseiini, millest, omakorda, mitmesuguste keemiliste abinõude ja isesuguste ümbertöötamisviiside abil lõpuks kunstvill saadakse, mille hind loomulikust villast umb. 50% odavam tuleb. Suurem tööstuslik kontsern Suia Viscosa teeb juba töösuslikke katseid kunstvilla valmistamises.

Rippuv sild puust on ehitatud Idahos (Am. Ühendriikides). Sild on pikk 100 meetrit, kusjuures kandepostide vahe on 72 meetrit. Kogu sild on ehitatud puust ja ripub 8 terasköiel, mille jämedus (läbimõõt) on 5 sentimeetrit. Silla käsipuud on ühtlasi silla kindlustuseks kõikumiste vastu. Sild on arvatud 16 tonni kandejõule.

Lihaste jõuga liikuva lennuki mõtles välja üks prantsuse leiutaja. Lennuk on ehitatud rootoriga, mis nagu jõu akkumulaatori osa peab täitma. Enne õhku tõusmist peab lendur pinevile keerutama kummist köie, mis rootorit ühendab. Rootoril on propelleri tiivad, mis lennuki otsejoones üles tõstavad. Kui kummiköiel keerutusjõud otsas on ja seega ka ülestõusmine lõppenud, hakkab lendur jalgadega tallates propelleri tiibu ringi ajama, kusjuures need tiivad nüüd juba edasiviiva (s. o. horisontaalses sihis tegutseva) suuna võtavad.

Õhusõidu kõrgusrekord naislenduritele oli seni 12 043 meetrit, mille itaallanna püstitas. Hiljuti ületas selle üks prantsuse naislendur, tõustes 14 310 meetri kõrgusele, mis nüüd naislendurite uueks üleilmseks kõrgusrekordiks on.

KROONIKA

VALGEST EESTIST

Juunikuu

3. — Riigivanema dekreediga pandi maksma õpetajatekoja seadus. Koja vastavad tegelased kinnitatakse haridusministri poolt ametisse.

— Riigivanema käskkirjaga vabastati oma kohalt senine välisminister Seljamaa ning määrati saadikuks Rooma. Välisministri kohale kutsuti Eesti Berliini saadik Akel. Akel on pärit Eesti vanema põlve tõustikkodanluse (ta isa oli karjamõisa omanik) hulgast ning on tuntud oma saksasõbralikkusega.

— „Uus Eesti“ toob pildi vene rahvusest kalurite maaharimisest Peipsi ääres, „Lisje“ külas. *Hobuste puudusel haritakse seal põldu ainult inimveojõuga.* Inimveojõu tarvitamine olenevat, lehe märkuse järgi, kohapealsest kehusest.

5. — Eesti kodanlisi lehti teeb rahutuks ühise rahvaväärinna võit Prantsusmaal ja Hispaanias. Erist hirmu ajab hingesse hästiorganiseeritud streigivõitlus, milles juba „bolscheviseerimist“ nähakse. On arusaadav, sest streigiliikumise tõus ähvardab Eestiski kapitalistide kasusid kärpida.

6. — Riigivanema dekreediga pannakse linnaelanikud nõndanimi. kokukonnamaksu alla. Need, kes selle maksu alla ei käi, tahetavat valimisõigusest ilma jätta. — Kah jälle „demokratiseerimine“!

7. — Suurkodanliste ringkondade esindaja „Päevaleht“ nõuab suukorvisid ja kardavoikeppi — saksa ja juudi vähemuskapitalistidele Eestis, sest et need oma „kultuuri“ Eesti fashistliku diktatuuri pilli järele ei tahvat painutada. — Tõelikult ei seisa asi muidugi mitte „kultuuris“, mille peale kapitalistid ei kõhatagi, vaid nende vähemurahvuste kapitalistide võistluses eesti kurnajatega

8. — „Päevaleht“ nõuab 1001. korda Balti ja Skandinaavia riikide lähenemist, ja on väga ähmi täis, et Soome fashistid ennast kahe tiivaga siduda ei taha — aitab Hitleristki liitlaseks. — Tegelikult ulatabki see ühisväerind ju Varssavist Eesti kaudu Helsingini. Ja Berliinis ei nähta vähe vaeva, et siset jätkata Stokholmini.

— Üleriiklik tuletõrjajatelidu peakoosolek otsustas nõuda, et tuletõrjajad sõja ajal regulaar-sõjavägedega ühevääreks arvataks. — Ei jõua need saagitööd kuidagi ära oodata, mil saaks hambad kõrri lüüa.

— „Uus Eesti“ — „paljastab“ kapitali jõhkruks: kiutööstuse parunite puhaskasu olevat kriisi ajal ligi 100% tõusnud — 1929. a. langenud kauba väljamüügi hinnast ainult 8% kapitalistide kasuks, 1932. a. aga juba 15%! Samal ajal langes valmistamiskulude protsent 73-lt 60-le.. Leht arvab, et vabrikantidel „kriisiraskuste üle kaevata ei tarvitsevat“. Et seda aga *tõõlised* teha võiksid, sellest diktatorite häälekandja muidugi vaikib, niisamuti ka sellest, et seesugune suurkapitali „paljastamine“ ainult selleks sünnib, et valitsev kapitalistide kamp oma võistlejaid teelt kõrvale lüüa tahab.

9. — „Postimees“ kaebab, et Eestis mitte ainult tööliste klass, „vaid kõik rahvakihid üldiselt palju

kehvemalt elavad kui vanemates kultuurriikides“. — Ja seda hoolimata „üldisest majanduse tõusust“.

— 2. juunil oli hädaabitöödel 1139 töötut tegevuses. Pealeselle isegi tööbörzil veel 113 in. Kodanline ajakirjandus aga karjub, et Eestis olevat töölistest puudus!

10. — 350 Pärnu saeveskitöölist nõuavad palgakõrgendust. Ka Pärnu ehitustööliised tahavad palgakõrgenduse nõudmise esitada.

11. — Kindral Laidoneri isikliku järelvaatuse all viitakse läbi ülemaaline tagavaraväelaste kordusõpetus, ühes sellega ka kõikide veovahendite: hobuste, autode, jalgrataste, vankrite jne arvestamine.

13. — „Päevaleht“ avaldab lühendatud kokkuvõtte NSV Liidu põhiseaduse projektist, alla kriiputatades eramaajanduse lubamist, kiriku lahutamist riigist ja koolist j.m.

14. — Pärnus lammutatakse Valdhofi vabriku varemeid, mis imperialistliku sõja ajast püsti seisid. Kuuldavasti tahetakse — vist koguni välise kapitaliga — uut tööstuseettevõtet asutama hakata.

— „Uus Eesti“ annab oma arvamise asemel *saksa* ametlike fashistlike häälekandjate räpast ja närust laimu NSVL põhiseaduse projekti kohta. — Nähtavasti on leht ise sessamas arvamises.

15. — Tallinna lähedal Männiku arsenaali laborooriumis tekkis kohutav plahvatus. Surma on saanud 60 inimest, haavatuid üle 100. Surmasaanute hulgas on ka rida ohvitseri. Kuna plahvatusekohal olijatest keegi eluga pole pääsnud, siis on võimata plahvatuse otsust põhjust selgeks teha; üldiselt langeb aga seegi juhtum mõrtsukatööna kodanlise ilma sõjapolitiika arvele.

18. — Tallinnas suri endine Eesti välisminister Julius Seljamaa, kes alles hiljuti ministriametist tagandati. S. oli kauemat aega Eesti kodanlise valitsuse esindajaks N. Liidus. Kuulus tööerakonda, olles üks vihasemaid töölisteklassi vaenlasi.

— „Päevalehe“ teatel rakendatakse hallparunite maaparandustöödele 1000 koonduslaagri töölist ja vangli. Võimatute tööolude pärast põgenevad paljud linnadest kohaletoodud noortööliised Piilapalu laagrist.

— 1936. a. esimese viie kuu väliskaubanduses ületab sissevõud väljaveo 2,9 mln. krooni võrd. Ajalehed näevad selle põhjust Eesti „industrialiseerimises“, kuid sealsamas loeme, et kõige enam olevat sisse veetud maitseaineid ja — autosid. Nii siis suurkurnajate isiklike tarvete rahuldamiseks.

19. — Maksim Gorki surma puhul toovad Eesti lehed lühikesi ülevaateid tema elust ja tööst, kusjuures tema viimaseaja töö kohta kaugelki mitte heatahtlikke arvamisi ei avaldata.

20. — Riigikohus jättis vabside edasikaebtuse sõjaringkonnakohtu otsuse peale tagajärjeta. Otsus astub seega jõusse.

— Viljakasvu hinnatakse 15. juuniks pisut üle viimase 10 aasta keskmise, kuid kaugelki alla möödunud ja 1934. a. taseme.

21. — Tallinna kiutööstuse ettevõttes „Rauaniidis“

kuulutasid 140 töölist (üldse on ettevõttes 400 töölist) streiki välja. Nõutakse toore meistri vallandamist ja nende tööliste tagasivõtmist, kes tööliste nõudmistest eest väljaastumise pärast töölt lahiti lasti.

— Pärnu saeveskite tööliste palgakõrgenduse nõudmine tuleb töötülide lahendamise komisjonis teist korda arutamisele.

— „Uus Eesti“ ülistab koolide militariseerimise poliitikat: sõjaväeline kasvatus olevat rahvusliku ja isamaaliku kasvatusel aluseks. Leht kinnitab edasi, et Eestis klassivõitlustest enam kinnistel koosolekutelgi ei juletavat rääkida. — Üteldakse, et koerad kartuse pärast valjusti haukuvat.

22. — Valitsus on otsustanud raudteedel rida lisaehitisi ette võtta, olgugi et möödunud aastal raudteedel vedu langes.

23. — Täna pöev on üleriiklikuks „võidupühaks“ kuulutatud, mil saksa langesvääri purukslõõmist 1919. a. mälestatakse. Valitsus kasutab seda püha pööraselt rahvusehullustuse õhutamiseks.

Tuletame sel puhul meelde, et praegune riigivanem hr. Pääs 1919. aastal *landesvääriga võitluse vastu* seisis, ja väejuhatuse sellepärast sunnitud oli seda sõjakäiku ette võtma, et laialised rahvahulgad selle rõõvikutekamba tagasilõõmist nõudsid.

25. — Uus välisminister dr Fr. Akel võttis ajakirjanikud jutule. Eesti välispoliitika põhimiseks sihtjooneks jäävat tema seletuse järgi — „kõige ligem koostöö Poolaga“. Ida-Euroopa kollektiivsest rahukindlustamisest ei tulevat midagi välja, sest Lääne-Euroopa riikide vahekorrad olevat ise sassis. — Nii siis selge küllalt, kuhu Eesti tüürib: Varssavisse, s. o. Varssavi kaudu Berliini!

26. — Tallinna sõjaringkonnakohus mõistis 6 noortöölist ühisväerinna organiseerimise eest 6—3 aastaks sunnitööle ja vangli. Üks kaebelustest oli juba eeluurimise ajal türmis ära surnud.

27. — Pätsi valitsuse poolt ametisse pandud linnapead ja teised fashistlikud ametnikud käisid Saksamaal „linnade liidu kongressil“, et hitlerlikku kogukonnapoliitikat otsesest allikast tundma õppida.

— Sõja konjunktuur annab ennast selgesti tunda eesti põlevkivitööstuses, mis sõjaliseks ettevalmistuseks tarvisminevat õli annab. Eesti valitsus ise suurendab tänava õlitoodangut, mis Saksamaa juba ette on ära kaubelnud; saksa kapital suurendab oma tegevust õige tuntuvalt uute kapitalide juurdetulekuga, ja nüüd teatatakse, et ka rootslaste õlivabrik Sillamäel oma tegevust suuresti laiendavat, isegi erilise muuli ehitavat, et õli otsekohe laeva laadida.

— Soome-Ugri 5-daks „hõimukongressiks“ sõitis Tallinasse üle tuhande soome ja ungari härrashõimulase kokku. Kongressi peaülesandeks on rahvuslikku

hullustust hulkaedesse külvata — mingit konkreetsemat eesmärki seegi kongress, nagu eelmisedki, pole suutnud üles seada. Õhutatakse soome-ugrilaste ühendamise ideed, kuid sealsamas oldakse sunnitud tunnistama, et Nõukogude Liidus elavad soomesugu rahvad neist marurahvuslikest plaanidest kuuldagi ei taha, mida kolme rahva — eesti, soome, ungari — fashistlikud valitsevad kihid oma fashistlikudel eesmärkidel välja mõlevad. Sellepärast jäigi kongress sisulikult täiesti õõnsaks.

— Eestisse jõudis tagasi juhtivate majandusemeeste saatkond, kes N. Liidus turbatööstusega tutvumas käis ja ühtlasi võimalusi kuulas N. Liidust Eesti tööstusele metsa osta. Teiste hulgas võttis saatkonnast osa tööstusenõunik ja kauaaegne Eesti turbatööstuse juhataja ins. O. Hinto, kes veel 1920. a. N. Venemaal Schliisselburgi lähedal turbatööstuse ettevõtet juhatas ja kel nüüd „oma silmaga“ võimalik oli meie tööstuse edu mõtta. Saatkond saanud N. Liidust väga hea mulje.

— „Uus Eesti“ teatab, et 7. juulil Inglismaal Vickersi tehases 2 Eesti valitsuse poolt tellitud veetalu paati vette lastakse. Paadid saavat lõpulikult valmis käesoleva aasta lõpuks.

29. — Ajalehtede kokkuvõtte järgi töötab Eestis praegu 274 ühis- ja 39 era-piimatalitust. 99% kokkootoodud piimast läheb võimalistuseks; juustu, kaseini jt kaupsid valmistatakse õige väikesel hulgal, Võimalistus olevat, möödunud aastaga võrreldes, 6% ümber tõusnud; või väljavedu aga on umbes 10% võrd vähenenud.

— Eestis on praegu 7437 ülikooli lõpetanud isikut mitnesugustel aladel tööl. Ajakirjanduse andmetel seadvat ülikooli haridusega isikud oma palganõudena üles — 100 krooni kuus, mille kohta isegi valitsuse poolametlik häälekandja „Uus Eesti“ peab tunnistama, et see ikkagi liiga madal „elustandardi nivoo“ on. Aga mis teha, kui fashistlik diktatuur suurkapitali kasudest haritlastele ainult koorukest jagab. Suur osa on selgrootu küllalt sellegi eest — „täna“.

30. — Tallinnas suleti õhuuasjanduse ühing, mille ülesandeks oli lendureid ette valmistada ja riigile lennukeid muretseda. Kõik seesugune tegevus nii lennuuasjanduse kui gaasikaitse jne aladel läheb nüüd sõjaväelise kaitsele kuulu kätte.

— Valitsusele teeb muret Tartu üliõpilaste fashismivastane meeleolu. Sellepärast tahetavat eriline inspektor — pärisnimega nuhk või kardavoi — ametisse panna, kes üliõpilasi „ühiskondlikult kasvatama“ pidavat. — Ja jah, isegi kodanline noorsugu „läheb käest ära“.

A. Riit.

Lugejatele!

Toimetuse teatab meie ajakirja tellijatele ja lugejatele, et ajakirja hiljaksjäämise põhjus ei olenenud mitte toimetusest, vaid oli seotud endiste ajakirjade — „Klassivõitluse“, „Naistöölise ja naiskolhoosniku“ ning „Leekide“ üheks ajakirjaks ühendamise küsimusega, millede lahendamine vastavates asutustes viibis.

„Kommunismi teel“ toimetuse.

Toimetuse: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky.

Väljaanne nr. E-39. Ladumisele antud 8/VII 1936. Trükkimiseks alla kirjutatud 7/X 1936. Paber 82x110^{1/16}. Autoripöognaid 8^{1/2}. 4 trükipöög. Ühes trükip. 80 600 trükki. Üldse 322 400 trükki. Lenxerlit nr. 21734. Tiraash 300 eksempl. Töö nr. 1345. „KÜLVAJA“ trükikoda, Leningrad, 31, Dershtinski uulits, nr. 49.

U. 1936
№ 29

Varsti ilmuvad müügile
UUED RAAMATUD!

Lenin V. I. Valitud teosed, I köide.

Kõvas punases kalinguri köites, pressitud kuld-
nimetusega kaanel. — Hind 3 rubla 50 kopikat.

Stalin J. V. Marksism ja rahvus- ning
asumaade küsimus.

Kõvas kalinguri köites. — Hind 3 rubla 75 kop.

Pöögelmann H. Kaks aastat faschist-
likku diktatuuri Eestis.

Hind 80 kop.

Gorki M. Lapsepõli.

Jutustus. Kõvas kalinguri köites. — Hind
4 rubla 25 kop.

Raspe. Münchhausen.

Imelikud jutud. Kõvas köites. — Hind
2 rubla 75 kop.

Vennad Grimmid. Muinasjutud.

Lasteraamat. Kõvas köites. — Hind 3 rbl.
25 kop.

Bianki. Kus vähid talvitavad.

Lasteraamat. — Hind 50 kop

Teki Odulok. Imteurgini-vanema
elulugu.

Lasteraamat. Kõvas köites. — Hind 2 rbl.
25 kop.

Konstantinov. Maakaart jutustab.

Lasteraamat. Kõvas köites. — Hind 3 rbl.
25 kop.

Pöögelmann H. Poeemid.

Kõvas köites. — Hind 2 rbl.

Juhkum V. Meretõus.

Romaan. Kõvas köites. — Hind 3 rbl. 50 kop.

Raamatud tulevad müügile „KOGISI“ raamatukauplustes, Välismaa ja vähe-
musrahvuste kirjandusemajas, „KÜLVAJA“ raamatu- ja õppeabinõude
kaupluses. Raamatuid võib tellida pealepandud maksuga ka otsekohe
Välismaatöölise kirjustusühisusest: Ленинград, 141, Апраксин пере-
улок, дом № 2. Издательское т-во иностранных рабочих в СССР.

TELLIGE UUT AJAKIRJANDUST!

Tellige ajakirja „KOMMUNISMI TEEL“!

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 2

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1936

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

1841

Издательское Товарищество Иностранных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatööliliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikuul. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

